

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra historie

**NACISTIČTÍ VĚZENŠTÍ DOZORCI PŘED
MIMOŘÁDNÝM LIDOVÝM SOUDEM
V OLOMOUCI**

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Anna Blatecká

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Kreisinger

Olomouc

2016

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ:

Prohlašuji, že bakalářskou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Anna Blatecká

Mé poděkování patří v první řadě mému vedoucímu práce, panu PhDr. Pavlu Kreisingerovi, který mi po celou dobu ochotně a trpělivě pomáhal a poskytoval množství cenných rad. Dále bych chtěla poděkovat všem odborným pracovním a pracovníkům jak Zemského archivu v Opavě, pobočka Olomouc, tak Archivu bezpečnostních složek či Národního archivu, kteří mi pomáhali vyhledat a následně se zorientovat v potřebných materiálech. Můj dík patří také rodině a přátelům, jejichž pomoc a podpora pro mne byly při psaní této práce velkou vzpruhou.

Obsah

1. Úvod	5
1. 1. Literatura.....	7
1. 2. Prameny	9
2. Druhá světová válka na Olomoucku.....	11
2. 1. Průběh války.....	11
2. 1. 1. Od Mnichova k okupaci.....	11
2. 1. 2. Okupace Olomouce a její následky.....	12
2. 1. 3. První projevy odporu a odboje.....	14
2. 1. 4. Heydrichiáda	18
2. 1. 5. Vyvrcholení odboje.....	20
2. 2. Gestapo na Olomoucku.....	22
2. 3. Věznice Mírov za druhé světové války	28
3. Retribuční soudnictví.....	34
3. 1. Příčiny vzniku retribuce.....	34
3. 2. Vývoj retribučního soudnictví	36
3. 3. Velký a malý retribuční dekret	38
3. 4. Období obnovené retribuce.....	42
3. 5. Mimořádný lidový soud v Olomouci.....	43
4. Dozorci souzení Mimořádným lidovým soudem v letech 1946 a 1947	48
4. 1. Wilhelm Hýža a Franz Mattl	48
4. 1. 1. Život v „civilu“	48
4. 1. 2. Kariéra u gestapa	49
4. 1. 3. Dvě popravy a dvě „(sebe)vraždy“	54
4. 1. 4. Wilhelm Hýža a Franz Mattl u MLS v Olomouci.....	57
4. 2. Vězeňští dozorcí mírovské věznice	60
4. 2. 1. Walter Bartl.....	60
4. 2. 2. Josef Deutsch.....	65
4. 2. 3. Josef Haupt.....	67
4. 2. 4. Franz Rammert.....	69

4. 2. 5. Bartl a spol. u MLS v Olomouci	71
5. Závěr	79
6. Přehled použitých pramenů a literatury.....	83
6. 1. Prameny	83
6. 2. Monografie	84
6. 3. Dílčí studie	85
6. 4. Elektronické a internetové zdroje	86
7. Seznam použitých zkratk	87
8. Resumé	89
9. Přílohy	90
9. 1. Příloha č. 1: Tabulka obžalovaných.....	90
9. 2. Obrazová příloha ke čtvrté kapitole.....	92
9. 2. 1. Fotografie vězeňských dozorců.....	92
9. 2. 2. Ukázky členských karet NSDAP	94
9. 2. 3. Ukázka kmenového listu Josefa Deutsche	97
9. 2. 4. Ukázka rozsudku.....	98
Anotace	99

1. Úvod

*„Staly se jistě chyby, ani ne tak v tom, že některé soudy byly příliš ostré a jiné příliš milosrdné, ale že jistá nespravedlnost se pociťuje v nerovnoměrnosti, s jakou si tyto soudy vedly.[...]Ale dodávám upřímně, že jsem nečekal, že retribuční zákon bude uplatňován v takové míře a poměrně celkem dobře a bez větších politických sporů. Čekal jsem křivd daleko více a čekal jsem také daleko více chyb[...]"*¹ Takto se vyjádřil k otázce retribuční bývalý československý prezident dr. Edvard Beneš. V poslední době je téma „Benešových dekretů“ velmi aktuální zejména v souvislosti s tzv. odsunem Němců nebo konfiskací jejich majetků. Avšak neméně palčivým tématem je tzv. *Velký retribuční dekret*, který po druhé světové válce řešil potrestání válečných zločinců a kolaborantů a díky kterému vznikly takzvané mimořádné lidové soudy, které jsou nepochybně raritou v dějinách české justice.

Mimořádné lidové soudy proběhly celkem ve dvaceti čtyřech městech a názory na jejich spravedlivost či nestrannost se různí, nicméně úkolem historika není soudit či schvalovat. Historik zabývající se retribučním soudnictvím v pravém slova smyslu by se měl pokoušet popisovat příslušné události bez emočního zatížení či jiných proměnných faktorů, aniž by přitom opomenul přihlídnout i k těm příčinám a skutečnostem, které se mohou zdát na první pohled dílčí a nepodstatné, ale které jsou ve skutečnosti důležitým prvkem celkové mozaiky příslušných historických událostí a bez kterých nelze dosáhnout střízlivého náhledu na věc.

Tato práce si klade za cíl zanalyzovat dva konkrétní soudní procesy, které v éře třetí Československé republiky projednával Mimořádný lidový soud v Olomouci. Nechci se zde zabývat pouze obecným popisem retribučního soudnictví na Olomoucku, nýbrž se zaměřit na dva určité procesy; jeden vedený v roce 1946 a druhý v roce 1947.

V první části práce se budu zabývat obecným nástinem válečných poměrů na Olomoucku. Konkrétně se zaměřím na existenci místního odboje, činnost gestapa a v neposlední řadě se pokusím zmapovat fungování věznic v Mírově během druhé světové války. Nebudu se snažit o detailní popis celého průběhu války, ale spíše se pokusím přiblížit a připomenout konkrétní fakta, která uvedou do plnohodnotného kontextu osudy šesti

¹BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998, s. 17.

odsouzených MLS v Olomouci. To znamená, že s přihlédnutím k demografickým a kulturně-politickým spojitostem stručně popíšu průběh války na Olomoucku. Dále se zaměřím na existenci a popis vývoje odbojového hnutí na Olomoucku a s tím související metody a úspěchy olomouckého gestapa při potírání domácí rezistence. V neposlední řadě popíši fungování mírovské věznice během let válečných.

Ve druhé části se pokusím přiblížit obecné informace o retribučním soudnictví. Budu se zabývat příčinami vzniku retribuce, vývojem retribuce, pokusím se definovat Velký a Malý retribuční dekret. Také se budu zabývat ustanovením a fungováním Mimořádného lidového soudu v Olomouci.

Ve třetí části se již chci věnovat analýze konkrétních případů projednaných Mimořádným lidovým soudem v Olomouci. Tato analýza bude mít dvě roviny.

První rovinou bude analýza samotných obžalovaných. Při ní použiji tzv. metodu sondy. Konkrétních šest obžalovaných jsem zvolila na základě několika podobností mezi nimi. Například všichni obžalovaní byli zaměstnanci věznice a byli odsouzeni v rámci prvního období retribuce, přičemž všichni byli odsouzeni u MLS v Olomouci k trestu smrti. Budu se zabývat jejich původem, rodinnými poměry, vzděláním. Také se zaměřím na jejich předválečnou činnost, politickou příslušnost, ale také na způsob výkonu jejich práce a to, jak je vnímali bývalí političtí vězni nebo jejich spolupracovníci. Z analýzy se pokusím vytěžit informace sociologického charakteru, které následně vyzdvihnu v závěru. Z výpovědí obžalovaných se ale také pokusím získat relevantní informace, vztahující se k událostem, které se odehrály za druhé světové války na Olomoucku. Odsouzeného Wilhelma Hýžu a Franze Mattla se budu snažit zařadit do dobového kontextu v souvislosti s potíráním domácí rezistence. V případě vězeňských dozorců z Mírova se pokusím o bližší popis fungování věznice na Mírově.

Druhou rovinou bude vzájemné srovnání dvou rozdílných soudních procesů, které ovšem měly stejný „výsledek“, a sice že obžalovaní byli odsouzeni k trestu smrti. První soudní řízení proběhlo v poměrně krátkém časovém údobí s malým počtem obžalovaných, zatímco to druhé trvalo o poznání delší dobu a zároveň proběhlo s mnohem větším počtem obžalovaných. Výsledkem této analýzy bude identifikace rozdílných či analogických skutečností, které následně shrnu v závěru.

1.1. Literatura

Literatura pojednávající o tématu, které chci v této práci zpracovat, by se dala rozdělit do dvou skupin. Zaprvé jde o publikace, které se týkají tematiky domácího odboje a gestapa během druhé světové války. Druhým typem jsou knihy, které zpracovávají problematiku mimořádných lidových soudů. Existují též studie, které zpracovávají obě dvě témata najednou. Například jsou to i různé diplomové práce, které stav výzkumu v posledních letech značně obohatily.

Téma retribuce je dle mého názoru poměrně aktuální a populární a prací, které se tohoto tématu dotýkají, v posledních letech hojně přibývá. Nicméně asi nejvýznamnějším autorem a historikem, který se zabývá otázkou retribučních soudů, je Mečislav Borák, který roku 1998 vydal knihu s názvem *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Ačkoliv je tato kniha jednou z prvních prací týkajících se tohoto tématu, myslím, že její čtenáři přibližuje poměrně uceleně a komplexně. Kniha obsahuje pro mou práci poměrně zásadní kapitoly, které nejenže nastiňují samotné ustanovování a fungování mimořádných lidových soudů, ale také se blíže zabývají konkrétními případy vězeňských dozorců u MLS v Ostravě. Druhou stěžejní publikací na toto téma, která bude oporou pro mou práci, je kniha *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Jejím autorem je Brit Benjamin Frommer. Tato kniha nahlíží na dané téma způsobem nezátíženým místním kontextem a přináší neotřelý pohled na věc.

Dalším důležitým zdrojem je kniha Oldřicha Sládka *Zločinná role gestapa*, která byla vydána ještě před revolucí, v roce 1986. Publikace poměrně obsáhle, celkem na 446 stranách, popisuje zločiny, které byly gestapem spáchány proti českému obyvatelstvu. Další knihou, která se zabývá podobnou problematikou, je kniha zahraničních autorů nesoucí název *Gestapo. Moc a teror ve třetí říši* od autorů Carstena Damse a Michaela Stolleho. Tato kniha se zabývá strukturou úřadu, jeho vznikem a vývojem, jednotlivými složkami a odnožemi, nejvýznamnějšími postavami, jakož i fungováním gestapa v Evropě atd. Obzvláště cennými informacemi v souvislosti s mou prací jsou kapitoly zabývající se potíráním odporu v Evropě a náborem pracovníků gestapa, ve kterých autoři mimo jiné rozebírají vzorové typy lidí, kteří byli do tajné policie přijímáni.

Co se týče problematiky odboje na Olomoucku, primární publikací je kniha Josefa Bartoše nesoucí název *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*, která vyšla roku 1997. Tato kniha velmi souhrnně a detailně popisuje poměry na Hané

za druhé světové války v souvislosti s protinacistickým odbojem, přičemž autor zmiňuje i další reálie, které k tématu těsně přiléhají, jako je například odsun Židů, naložení s německými uprchlíky, zřizování internačních táborů a další. Kniha je rozdělena do několika kapitol podle historických událostí, které určitým způsobem ovlivnily intenzitu odboje, a dále podle typu odbojových organizací. Autor dělí samotný protinacistický odboj do několika etap. Zabývá se i sekundárními příčinami a důsledky odboje, přičemž upouští od typických stereotypů minulého režimu a také zmiňuje chyby, kterých se tehdejší historici dopustili. Kniha uvádí mnohá jména konkrétních aktérů odboje na Olomoucku, jde však výhradně o postavy, které stály na straně odboje. Představitelé druhé strany, tedy olomoucké služebny gestapa, která poměrně úspěšně proti odboji na Olomoucku zasahovala, nezmiňuje. Další důležitou studií, jejímž autorem je taktéž Josef Bartoš, je krátká studie *Nacistická věznice Mírov*, která mapuje poměry ve věznici na Mírově. Ačkoliv v ní Bartoš podává poměrně velké množství informací, je dle mého názoru dosti zatížena dobovým patosem, který mimo jiné například zkresluje skladbu vězňů. Další důležitou studií, která popisuje tuto regionální problematiku, je studie prof. Jiřího Fialy, *Z historie katovského řemesla v Olomouci III. Popravy v Olomouci za nacistické okupace Československa v letech 1939 – 1945 a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945 – 1948*, z roku 2009. Studie se velmi zevrubně zabývá problematikou gestapa na Olomoucku a dále přehledně a detailně zpracovává popravy provedené během druhé světové války a dále exekuce uskutečněné v rámci retribučních dekretů, přičemž zmiňuje i šest obžalovaných, kteří jsou hlavním předmětem mé bakalářské diplomové práce. Jejich případy ovšem konkrétněji neanalyzuje, pouze je zmiňuje. Blíže se zabývá jen procesy s prvními a pak posledními odsouzenými osobami, které byly v rámci mimořádných lidových soudů v Olomouci popraveny. Taktéž se okrajově dotýká problematiky retribučního soudnictví.

Dále jsem čerpala z četného množství bakalářských či magisterských diplomových prací, které se k mému tématu vztahují. Mezi ty nejdůležitější patří magisterská diplomová práce Lenky Šudrichové *Obraz německého obyvatelstva ve spisech Mimořádného lidového soudu v Olomouci (1945-1948)*. Z této práce jsem čerpala informace vztahující se zejména k fungování MLS v Olomouci. Stejně tak tomu bylo i v případě velmi kvalitní a hodnotné magisterské diplomové práce absolventa olomoucké univerzity Jiřího Grézla, která nesla název *Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945*. Autor v této práci poskytuje velmi podrobnou analýzu MLS v roce 1945, která pro mne byla v mnohém inspirující. Součástí práce jsou také tzv. akta retribučního soudnictví v roce 1945, což jsou velmi

přehledné, autorem vytvořené tabulky s konkrétními obžalovanými, které uvádějí informace jako národnost, datum hlavního přelíčení, důvody obžaloby a další. Tato akta považuji za velmi přínosnou ideu, zejména pro budoucí badatele.

Inspirující bakalářskou diplomovou prací je studie s názvem *Otto Koslowski. Případová studie k dějinám nacistického bezpečnostního aparátu na Moravě*. Autor Václav Adamec se zde krom jiného zabývá popisem činnosti, života a dalších životopisných reálií kriminálního rady Otty Koslowského, přičemž na pozadí jeho případu nastiňuje fungování gestapa na Moravě, načež popisuje i Koslowského odsouzení. Inspirujícím zdrojem je také bakalářská diplomová práce Jaroslava Nečase nesoucí název *Mimořádný lidový soud v Hradci Králové 1945 a jeho ohlas v dobovém tisku*, která mimo jiné velmi konkrétně analyzuje právě MLS v Hradci Králové, přičemž používá metodu sondy na čtyři vybrané případy.

1.2. Prameny

Hlavní pramennou základnou mé bakalářské diplomové práce jsou dva soudní spisy z provenience Mimořádného lidového soudu z roku 1946 a 1947, které jsou uloženy v Zemském archivu Opava, pobočka v Olomouci. První ze spisů zachycuje soudní proces s obžalovanými dozorcí olomouckého gestapa Wilhelmem Hýžou a Franzem Mattlem. Čerpat budu z hlavního přelíčení a následného rozsudku, ale také z dalších částí spisu, jako jsou například výslechové protokoly, dobrozdání rodinných příslušníků obžalovaných, které prvně jmenovaní zasílali ve prospěch druze jmenovaných, a další důkazní listiny.

Podobným způsobem budu postupovat i u spisu druhého, který je poměrně rozsáhlejší, protože jsou v něm uloženy dokumenty vztahující se k soudnímu procesu, který probíhal s celkem osmi obžalovanými. Tito obžalovaní působili během druhé světové války ve věznici Mírov. Já se budu v mé práci soustředit na čtyři z nich, Waltera Bartla, Josefa Deutsche, Josefa Haupta a Franze Rammerta, kteří byli stejně jako Hýža a Mattl odsouzeni k smrti. Další čtyři obžalované z Mírova v rámci této bakalářské práce záměrně vynechám, protože nespádají do vzorce obžalovaných, který jsem si pro tuto práci zvolila.² Spisy obsahují četné výpovědi bývalých vězňů, samotných obžalovaných a dalších zúčastněných svědků. Ačkoliv jsou informace poskytnuté svědky většinou velmi podobné, je možné v nich nalézt jisté nuance, které v mé práci analyzuji.

² Nebyli odsouzeni k smrti nebo zemřeli v průběhu průvodního řízení, všichni z nich také nebyli vězeňskými dozorcí; například mezi nimi byl vězeňský lékař.

Informace z těchto spisů budou také potřebné k sestavení „životopisů“ obžalovaných, ve kterých se zaměřím na rodinné zázemí, vzdělání, náboženské vyznání, či národní příslušnost obžalovaných. Dále tato data poslouží k zařazení obžalovaných do dobového kontextu a také k samotné analýze obou poválečných soudních procesů. V rámci prvního spisu se budu soustředit také na informace, které jsou nějakým způsobem spjaty s historií olomouckého odboje. Ve druhém spisu, který se vztahuje k mírovské věznici, se informace o partyzánech či akcích proti hnutí odporu nevyskytují, a proto se v souvislosti s tímto pramenem budu soustředit spíše na vnitřní správu, charakter a obecné fungování věznice na Mírově, a to konkrétně od roku 1943 do konce druhé světové války.

V Zemském archivu v Opavě, pobočka v Olomouci je uložen i další pramen, ze kterého budu čerpat, a sice fond, který se vztahuje k trestnici na Mírově. V tomto případě se budu soustředit zejména na složku Národní výbor, ve které by se měly nacházet bližší informace o předání věznice z rukou německé justice do správy národního výboru.

Další potřebné informace vytěžím z pramenů, které jsou uloženy v Archivu bezpečnostních složek a v Národním archivu v Praze. Budou to v první řadě členské karty NSDAP, fotografie vězňů, protokoly o jejich zadržení a další. Také budu čerpat z Vojenského ústředního archivu v Praze, ve kterém se nachází kmenový list jednoho z obžalovaných. Tyto materiály mi pomohou například blíže se seznámit s předválečnými aktivitami obžalovaných a také díky nim budu moci ověřit jejich poválečné výpovědi.

2. Druhá světová válka na Olomoucku

V této úvodní kapitole se zaměřím na průběh druhé světové války na Olomoucku.

2. 1. Průběh války

2. 1. 1. Od Mnichova k okupaci

Represe a bojechtivost Třetí německé říše se území Olomoucka poprvé dotkly po podepsání Mnichovské dohody ze dne 29. září 1938, kdy si Hitler na několika jednáních v Berlíně prosadil zařazení části hanáckého regionu do pátého záborového pásma. Československo bylo nuceno ve prospěch Německa odstoupit v okrese Olomouc obce Hlubočky, Hrubá Voda, Jestřabí, Nepřívazy, Pohořany, Varhošť a osady Mrklesy a Véska. V litovelském okrese to byly vesnice Brodek, Dešná, Lhota, Runářov, Labutice a Skřípov. Okresy Šternberk a Zábřeh, Moravský Beroun, Rýmařov a Šumperk pak byly téměř celé začleněny do nově zřízené říšské župy Sudety. Okupace tohoto území byla dokončena 10. října 1938, nicméně původní počet okupovaných obcí nebyl konečný, jelikož při postupu německých vojsk byly zabráný ještě některé další obce na Litovelsku.³ Olomouc se tak stala takřka pohraničním městem. Došlo k přerušení železničních tratí směřujících do Šumperka a Bruntálu, směrem k hlavnímu městu a do Ostravy. Události na odstoupených územích nabraly rychlý spád. Začala se prosazovat extrémní germanizace obyvatelstva, která trvala po celou dobu války, a němečtí antifašisté, Češi a Židé byli pronásledováni. To mělo za následek příliv přistěhovalců z odstoupeného území směrem do vnitrozemí. „Podle dobových odhadů se počet obyvatel Olomouce koncem roku 1938 pohyboval celkem kolem 80 000 tj. asi o 13 tisíc více než na počátku třicátých let.“⁴ Díky přírůstku obyvatel došlo také k enormnímu zvýšení nezaměstnanosti na Olomoucku.⁵ Těžká společenská situace vedla k nevídaným změnám na politické úrovni. „Do popředí se vedle agrární strany dostávaly další pravicové a extremistické proudy, v neposlední řadě pak čeští fašisté.“⁶ Jediným legálním protipólem těchto ryze pravicových stran byla v období druhé republiky Národní strana práce (NSP), ke které se přidali jak sociální demokraté a národní socialisté, tak někteří z řad komunistů. Několik představitelů této strany se na počátku války přidalo k odboji na Olomoucku. Během

³Podrobněji viz GRÉZL, Jiří: *Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945*. Šumperk 2007, s. 16.

⁴BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 24.

⁵Podrobněji viz BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 19 –25.

⁶BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 25.

krátkého období druhé republiky působila ještě strana Národní hnutí pracující mládeže (NHPM), která se původně vyvinula ze strany NSP, avšak byla ještě o něco levicovější a radikálnější. Stejně jako NSP byla útočištěm pro sociální demokraty, národní socialisty a mladé komunisty. Co se týče samotné komunistické strany, její činnost byla 20. října pozastavena, načež 27. prosince byla celá KSČ rozpuštěna, došlo ke konfiskaci jejího majetku a v únoru došlo k prvním policejním prohlídkám zaměřeným proti významným komunistickým funkcionářům na Olomoucku. Ihned po pozastavení činnosti Komunistické strany Československa bylo v listopadu založeno ilegální vedení KSČ, které určilo ústředního instruktora, který měl působit v rámci celé Moravy. Až do dubna 1939 jím byl Rudolf Vetiška. Byla naplánována ilegální síť, která měla vést přes Šumperk až do Německa, avšak v březnu 1939 došlo k jejímu přerušení.⁷

2. 1. 2. Okupace Olomouce a její následky

Okupace Olomouce proběhla dne 15. března 1939. Den před tím jí předcházely četné provokace vyvolané Němci, které zahrnovaly vybíjení oken sídel českých institucí a které vyvrcholily v předvečer okupace průvodem zhruba dvou tisíce německých nacionalistů, kteří za pochodu provolávali slávu vůdci Adolfu Hitlerovi.⁸ Již druhý den zrána bylo město okupováno jednotkami VIII. armádního sboru pěchotního generála Ernsta Busche. Na radnici byly vyvěšeny prapory s hákovým křížem, odpoledne proběhla na Masarykově náměstí přehlídka armády okupantů a celý den vyvrcholil zapálením židovské synagogy u Terezké brány. Den nato byl vyhlášen protektorát Čechy a Morava, který se měl stát na několik příštích let součástí Třetí německé říše. Nežádoucí představitelé městské správy, jako například němečtí sociální demokraté či Židé, byli nuceni odstoupit. Rezignovat musel také tehdejší starosta Richard Fischer a první náměstek Josef Lang. Na jejich místa pak byli dosazeni věrní členové NSDAP. Post starosty obsadil Heinrich Schmidt a prvním náměstkem se stal Rudolf Olbricht. Městské zastupitelstvo se udrželo do července 1939 a poté byl správou města pověřen správní komisař. Tím byl do roku 1942 Fritz Czermák, který byl však v roce 1941 povolán do armády, a proto byl zastupován Veithem z Liberce. Do konce války pak v této funkci úřadoval Julius Schreitter.⁹ Moc se dostávala stále více do rukou Němců. Krom jiného došlo k zákazu obou zmíněných českých politických stran.¹⁰ „*Jedinou Čechům*

⁷Podrobněji viz BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 26.

⁸BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in *Dějiny Olomouce*. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 216.

⁹BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in *Dějiny Olomouce*. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 217.

¹⁰Národní strana práce a Národní hnutí pracující mládeže.

*povolenou organizací se stalo Národní souručenství, které mělo v Olomouci místní, okresní a krajské vedení.*¹¹ Předsedou Národního souručenství pro okres Olomouc byl Jaroslav Řehulka, dříve přední zástupce lidové strany. Tato organizace byla zpočátku války jedinou platformou, prostřednictvím které bylo možné projevit nějakou sounáležitost s českým národem, a byla proto velmi početná. Jen v Olomouci měla na 15 000 členů. V průběhu let válečných se v této organizaci začaly projevovat odbojové tendence, a proto byla postupem času zakázána. Stejně dopadla i umírněnější organizace, Národní odborová ústředna zaměstnanecká.¹²

Součástí okupační politiky byla mimo jiné germanizace, kterou chtěli Němci pozvolna aplikovat na celém českém území. Mezi mírnější praktiky, které byly realizovány hned od počátku okupace, patřilo přejmenovávání ulic a náměstí. V případě Olomouce bylo Masarykovo náměstí přejmenováno na náměstí Adolfa Hitlera, Wilsonovo na náměstí Hermana Göringa, Kramářovo (dnes Národních hrdinů) pak neslo jméno Konrada Henleina. Dále byla například Palackého ulice přejmenována na ulici Bismarckovu, ulice 28. října nově připomínala jiné významné datum, a sice 15. března, atd. Došlo též k poněmčení všech úředních nápisů a názvů firem a byla zavedena jízda vpravo. Pro oblast Hané byl vypracován celkový konkrétní plán, podle kterého měla být postupná germanizace realizována. Na celém území byly samozřejmě ihned vyhlášeny Norimberské zákony, takže se musely začít označovat židovské podniky a obchody. Židům byl zakázán vstup do škol, po veřejném prostranství se mohli pohybovat pouze v určité hodiny. V rámci konečného řešení židovské otázky začalo docházet k vyvlastňování židovského majetku a Židé z Olomouce a jejího okolí byli nuceně stěhováni do internačního střediska v Nových Hodolanech, odkud směřovali transporty do Terezína. Terezín byl mnohdy pouhou přestupní stanicí na cestě do vyhlazovacích táborů, zejména do Osvětimi. Poslední transport z Olomouce směrem do Terezína byl vypraven 7. března 1945.¹³

Německá okupace ovlivňovala životy všech olomouckých obyvatel, ačkoliv byl například vyřešen problém s nezaměstnaností, neboť velké množství lidí dostalo možnost odejít za prací do Německa. Nicméně druhou stranou mince byl například výdej potravin na potravinové lístky, jejichž přiděly se v průběhu války snižovaly. S tímto problémem souvisel vznik černého trhu, šmeliny, pašování potravin z venkova atd. Dalším příkořím byl rozkaz o

¹¹BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 221.

¹²BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 221.

¹³BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 222.

protileteckém zatemnění, který musel být striktně dodržován.¹⁴ Válka a okupace tvrdě a nekompromisně zasahovala snad do každé společenské sféry a frustrace českého obyvatelstva se brzy promítla do projevů odporu vůči okupaci a do odboje.

2. 1. 3. První projevy odporu a odboje

První projevy nesouhlasu s nově institucionalizovaným režimem se objevily již v březnu 1939. Docházelo k poškozování německých úředních nápisů, ničení nacistických znaků, projevem nesouhlasu bylo též nošení českých státních znaků. Dalším projevem bylo například pokládání květin k nedokončenému olomouckému pomníku T. G. Masaryka či pokládání květin k památné lípě v Litovli. Objevovaly se nápisy hanící Řši či Adolfa Hitlera. Oblibu si u českých obyvatel získaly národní slavnosti, jako byla například prvomájová pouť na Svatý Kopeček či pouť na Svatý Hostýn uspořádaná Orelskou organizací, či oslavy 28. října.¹⁵ Nicméně i sebemenší projevy neorganizovaného odporu byly nacisty tvrdě trestány.

Organizovanějšími projevy odporu byly protiněmecké nápisy různého typu, provokativní plakáty či letáky. Na začátku války, v září 1939, byl taktéž vydán zákaz poslechu zahraničního rozhlasu, který byl přísně stíhán.¹⁶ První organizované odbojové skupiny se vyznačovaly nezkušeným a neopatrným chováním, neboť odbojáři byli znalí metod rakouské policie a četnictva, ne však profesionálního a školeného gestapa.

Mezi nejstrukturovanější organizace patřila nepochybně vojenská Obrana národa (ON), která vznikla v Praze bezprostředně po okupaci Československa. Hlavou ON byl generál Josef Bílý a po jeho zatčení byl do funkce dosazen generál Bedřich Homola. Vedoucím moravského zemského velitelství byl do července 1939 generál Bohuslav Všeticka a od léta 1940 podplukovník Josef Ejem. Oblastním velitelem byl generál Václav Ždímal a kraj vedl Svatopluk Weinstein. V řadách této organizace stáli jak bývalí vojáci, tak členové Sokola,¹⁷ bývalí legionáři či učitelé a úředníci.¹⁸ Jejím cílem bylo zejména osvobození země za spolupráce západu, obnovení předmnichovských hranic a nastolení demokratického, nicméně o poznání autoritativnějšího systému, než jaký fungoval před válkou. Členové ON se soustředili zejména na shánění zbraní, finančních prostředků pro tisk protinacistických letáků,

¹⁴Podrobněji viz BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 222-233.

¹⁵Podrobněji viz BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 232 -233.

¹⁶ BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 25.

¹⁷Členem byl také starosta olomoucké sokolské župy Otakar Smrčka.

¹⁸BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 233.

přípravu sabotáží či pomoc rodinám v tísní. Také plánovali odchod bývalých čs. vojáků do zahraničí a organizovali zpravodajskou činnost pro čs. exilovou vládu.¹⁹ V Olomouci bylo za těmito účely „zřízeno několik ubytovacích a soustředovacích míst, zejména v hotelu Bristol či ve sklepě textilního obchodu Hubáček, byla zřízena i dílna na zhotovování falešných dokladů.“²⁰ Útěku budoucích zpravodajů a letců napomáhal také Hanácký aeroklub a Svaz letců ČSR. Dle odhadů bylo přes Olomouc vypraveno přes sto letců z celé země. Na sklonku roku 1939 však byla síť ON odhalena a demaskována byla také spojitost s Národním Souborem, které bylo následně dne 18. prosince 1939 rozpuštěno. Zatýkácké akce nebyly ukončeny ani v první polovině roku 1940. V létě pak byly objeveny skryté zbraně ve Věrovanech, Nenankonicích a ve Vsisku, přičemž byli zatčeni a následně popraveni ústřední představitelé ON na Olomoucku.²¹ Ačkoliv byla organizace „oživena“ novými členy, velmi brzy byla celá její síť objevena a zlikvidována.²²

Druhým nejvýznamnějším odbojovým seskupením byl nepochybně „Petiční výbor Věrní zůstaneme“ (PVVZ). „Jejím základem byli členové sociální demokracie kolem bývalé Dělnické akademie a Petičního výboru Věrní zůstaneme z května 1938 v čele s Josefem Fischerem, profesorem Wolfgangem Jankovcem a Josefem Peškem.“²³ Členové této organizace pocházeli z řad svobodných zednářů, Ženské národní rady, poštovních zaměstnanců, železničářů atd. Zatímco ON měla jasně danou strukturu a organizaci, PVVZ byl spíše volnějším seskupením. Ačkoliv se dostal na území Olomoucka až později, sehrál zde důležitou roli. V Olomouci měl několik skrytých ústředí, a to sice v zemské nemocnici, na ředitelství drah a nádražní poště. Na jaře roku 1940 byl vytvořen jakýsi komunikační orgán nesoucí název Ústřední vedení odboje domácího (ÚVOD). Nejčastějším komunikačním prostředkem interním či veřejným byly určité ilegální tiskoviny, přičemž mezi nejznámější patří Vboj, Český Kurýr či ISNO.²⁴ Distribuce těchto tiskovin se účastnili zaměstnanci drah a pošty, kteří je pomáhali dopravit do Přerova a kteří se také zbavovali nebezpečných udavačských dopisů. Důležitou postavou pro pašování ilegálních tiskovin byl Otakar Pohl, který byl jedním ze zakladatelů časopisu ISNO a který se též zasloužil o vytvoření sítě distributorů tajných časopisů v Litovli a v Olomouci. Na jeho popud, a dále také díky

¹⁹Podrobněji viz BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 46- 48.

²⁰BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 234.

²¹Ždímal, Weinstein, Šimek, Skokánek, Smrčka a další.

²²Podrobněji v BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 46- 48.

²³BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 234.

²⁴Informační služba národního osvobození.

Františku Ritterovi a Václavu Kotrlému, byla v zemské nemocnici, ve skladišti pod chirurgickým pavilónem, tajně umístěna tiskárna. Další se nacházela například u ředitelství drah.²⁵ Mezi další významné odbojáře z řad PVVZ na Olomoucku patřili knihkupec Čeněk Beran, lékárník Josef Krč, Vladimír Šuran či klempíř František Bartoš z Hodolan.²⁶ „Organizační síť či přesněji ilegální mozaika, která byla nějakým způsobem spojena s PVVZ, přečkala na Olomoucku první vlnu zatýkání od října 1939 do jara 1940, a to v době, kdy byla na střední Moravě likvidována první ilegální struktura Obrany národa i odboje KSČ. Působila potom vlastně jako jediná i významem „celostátní“ odbojová organizace v olomouckém regionu, k níž v průběhu roku přibyla sokolská skupina Jindra.“²⁷ K zatýkání však nakonec došlo i v řadách PVVZ. K první rozsáhlejší akci tohoto typu došlo dne 26. ledna 1942. Mezi zatčenými byl například šéfredaktor olomouckého Našince Josef Řezníček.²⁸ Další větší zatýkácí akce olomouckého gestapa proběhla od 23. do 24. března 1942. Byla totiž objevena síť distribuce tiskovin a byli zatčeni odbojáři jako František Bartoš, Jaroslav Novák, Ing. Josef Koláček, Čeněk Beran a Vladimír Šuran. Po nich následovaly další objevné složky PVVZ, přičemž všichni zatčení byli popraveni v rámci stanného práva v Kounicových kolejích v Brně v roce 1942. Postupem času byla objevena také tajná skrýš pod chirurgickým pavilónem a byli zatčeni František Ritter a Václav Kotrlý, stejně tak došlo na výše zmíněného JUDr. Otakara Pohla. Tito byli zatčeni v červnu 1942. Roku 1943 byly objeveny buňky PVVZ u ředitelství drah a během zbytku roku 1943 došlo ke kompletní likvidaci PVVZ.²⁹ Tímto byla éra této odbojové organizace na Olomoucku ukončena.

V prvních letech válečných se do odboje na Olomoucku, jakož i jinde na bývalém československém území, zapojilo množství sportovních a tělovýchovných spolků. Mezi ty nejvýznačnější patřila organizace Junák-skaut. Odboje se účastnili i členové katolického spolku Orel³⁰, Dělnické tělovýchovné jednoty, dále také členové kanoistického oddílu SK ASO Olomouc a jak už bylo zmíněno výše, osoby z řad Sokola. Tato organizace mohla až do

²⁵Zde také působila tzv. Hildenbrantova skupina, která se zabývala hlavně tiskem a rozšiřováním letáků. V únoru 1941 byla prozrazena a 13 členů bylo zatčeno. František Janeček byl popraven v Berlíně roku 1944 a František Hiledbrant zemřel v Brzegu.

²⁶Podrobněji viz BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 60- 63.

²⁷BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in *Dějiny Olomouce*. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 235.

²⁸J. Řezníček a jeho skupina není jednoznačně zařazována do skupiny PVVZ; také byla dost možná součástí katolického odboje či patřila do Politického ústředí. Tyto nejasnosti zůstávají i vzhledem k tomu, že většina členů byla popravena během heydrichiády v roce 1942.

²⁹Podrobněji viz BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 62 -65.

³⁰Katolický tělovýchovný spolek Orel je spojován s organizací Viktoria, nicméně o této organizace badatel Josef Bartoš nenalezl dostatek informací.

konce listopadu 1941 vyvíjet činnost legálně, poté byla na Moravě zakázána a po příchodu nového zastupujícího protektora Reinharda Heydricha rozpuštěna. Následně fungovala v ilegilitě pod krycím názvem Jindra.³¹ „*Na Olomoucku však byla ochromena zásahy gestapa proti všem funkcionářům Sokola bez rozdílu. Již před zákazem organizace byli totiž zatčeni i noví představitelé sokolské župy a další, hlavní organizátor ilegální sokolské sítě na střední Moravě Rudolf Paňák se dostal do rukou gestapa až v prvních měsících roku 1942.*“³² Mezi perzekvované Sokoly patřili například Otakar Smrčka a Miloslav Václavík, kteří byli nakonec popraveni ve Vratislavi. Odbojáři z organizace Sokol přečkali rozsáhlé zatýkácké akce v roce 1941 a taktéž těžké období heydrichiády, ačkoliv ne bez obětí. V roce 1943 došlo k větší zatýkácké akci poté, co gestapo náhodou objevilo množství ukrytých zbraní, nicméně většina zatčených ji díky průtahům přežila.

Při výčtu významnějších odbojových organizací nelze opomenout Politické ústředí. Hlavou této organizace byl Ladislav Rašín a členy byli většinou významní představitelé občanských a národně socialistických stran, kteří byli typicky ve spojení s exilovou vládou.³³ Další odbojovou skupinou působící na Olomoucku bylo seskupení kolem bývalých studentů Slovanského gymnázia. Mezi nejvýznamnější členy patřil Miroslav Vinš, který byl dopaden na útěku v roce 1940. K zatýkání v rámci této akce došlo na podzim roku 1940, kdy bylo zatčeno a následně souzeno deset členů, přičemž sedm z nich zemřelo v koncentračních táborech.³⁴ Na Olomoucku samozřejmě působilo mnohem více odbojových seskupení, nicméně v této práci není pro detailní výčet všech spolků a jmen aktérů dostatečný prostor.

Posledním komplexnějším seskupením, které zde tudíž zmíním, bude komunistický odboj. Jak už bylo dříve zmíněno, počátek ilegálního působení KSČ sahá až do dob předválečných. Ilegální síť KSČ na Olomoucku instruoval Rudolf Terer, který používal krycí jméno Karel. Alfons Novický se ve svém dosti dobově zatíženém příspěvku zmiňuje, že ačkoliv byla na Rudolfa Terera vypsána odměna 100 000 korun, nepodařilo se ho na Olomoucku dopadnout.³⁵ „*Rudolf Terer odešel do Hradce Králové. Na Hané zůstala po něm*

³¹Podrobněji viz BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 235.

³²Podrobněji viz BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 235.

³³Podrobněji viz BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 234 -235.

³⁴Tamtéž.

³⁵NOVICKÝ, Alfons: *Garňák*. K setkání bývalých vězňů gestapa v Olomouci v Týdnu boje proti fašismu. KV SPB. Olomouc 1956, s. 5.

*dobře vybudovaná ilegální organizace KSČ, která čítala asi 600 členů.*³⁶ Terer byl již v říjnu 1939 vystřídán Ladislavem (Slávou) Horníkem a posledním krajským tajemníkem se stal v březnu 1940 František Vodsloň, nicméně v té době už byla síť KSČ téměř celá zdecimována v důsledku rozsáhlého zatýkání. Mezi významné postavy komunistického odboje na Olomoucku patřil profesor Alexandr Trusov³⁷, režisér Oldřich Stibor, knihovník Bedřich Václavek či zámečník Antonín Teichman. Síť se dále skládala z tříčlenných buněk, které byly v závodech, na vesnicích, mezi mládeží či levicově smýšlející inteligencí. KSČ vydávala jak protinacistické letáky, tak Rudé právo či ilegální časopisy jako Svobodná Haná.³⁸ Zatýkání komunistických odbojářů probíhalo během roku 1939 až do července 1940. Ačkoliv se některým ojedinelým, například Bedřichu Václavkovi či Jaroslavu Hrubému, podařilo skrýt, gestapo zasadilo komunistickému odboji tvrdou ránu a jeho činnost ochromilo nadobro. K jeho poslednímu vzepětí došlo až při vyvrcholení války.³⁹

Za zmínku ještě stojí, že v průběhu času pochopitelně docházelo k propojování a vzájemné spolupráci všech organizací. *„Platí dnes všeobecně pro Moravu a Olomoucko zvláště, že hranice mezi jednotlivými odbojovými organizacemi nebyly tak přísně vymezeny, jak byly vytyčovány a zveličovány v pozdějších rekonstrukcích (při rozlišování takzvaného buržoazního a komunistického odboje i jednotlivých odbojových vlastností, odvaha, spolehlivost a důvěryhodnost).*⁴⁰

2. 1. 4. Heydrichiáda

V září 1941 byl do funkce zastupujícího říšského protektora pro Čechy a Moravu jmenován SS Obergruppenführer Reinhard Heydrich, zatímco původní protektor Konstantin von Neurath byl poslán na dovolenou. Heydrich na českém území aplikoval o poznání přísnější politiku než jeho předchůdce; pravděpodobně měl za úkol zakročit proti oživené vlně protinacistické rezistence. Nechal demonstrativně zatknout a následně popravit předsedu vlády generála Eliáše a následně v některých oblastech, včetně olomouckého oberlandrátu, vyhlásil stanné právo.⁴¹ Jak už bylo zmíněno výše, došlo k perzekucím v řadách Sokola, Obrany národa, Politického ústředí či PVVZ. Heydrich také zakázal katolického Orla a

³⁶Tamtéž.

³⁷Trusov byl po jeho dopadení nahrazen Janem Gregorem a posléze Františkem Patřílem.

³⁸Podrobněji viz BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 65 – 67.

³⁹Podrobněji viz BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in *Dějiny Olomouce*. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 237.

⁴⁰BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 60.

⁴¹BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 74.

úspěšně potlačil poslední zbytky odboje z řad KSČ. Propagoval politiku cukru a biče, kdy pracujícím lidem slíbil relativní klid, zatímco případné porušení zákonů mělo být naopak tvrdě potrestáno. „[...] stále častěji se dostávaly na veřejnost zprávy o popravách již dříve uvězněných odbojových pracovníků. Strach, obavy a nejistota všude a na každém kroku, pronásledování a hrozba, že budou postiženi i nevinní členové rodiny[...].“⁴² Toto vše vedlo k poklesu intenzity odboje, který se spíše proměnil v „pasivní rezistenci“, která se projevovala různě. Docházelo k sabotážím ve výrobnách, konkrétně třeba k poruchám strojů či k výrobě zmetků. Také byla poškozována železniční zařízení a přezávány brzdové hadice. V jiných případech sabotéři oddalovali nástup na nucené práce do Německa či nástup do továrny. Nicméně i tyto poměrně „drobné“ přečiny byly při prozrazení tvrdě trestány.⁴³ Stěžejním průlomem jak v českém odboji, tak obecně v rámci běhu dějin válečných byl úspěšný atentát na Reinharda Heydricha. Tato událost poznamenala také Olomoucko. V rámci represí, které byly vedeny pod taktovkou nového zastupujícího protektora Kurta Dalugeho a Karla Hermanna Franka, byly zatčeny desítky lidí, kteří se buďto účastnili odboje, nebo údajně atentát schvalovali.⁴⁴ „Při represích bylo z Olomouce popraveno padesát lidí v Brně, tři odsouzeni v Berlíně a jeden v Praze“⁴⁵ Mimo jiné byli také odsouzeni a popraveni ochránci atentátníků, kteří parašutisty ukrývali v kostele sv. Cyrila a Metoděje. „Pravoslavní kněží Vladimír Petřek a Václav Číkl pocházeli z Olomouce, kde kdysi působil jako biskup i český patriarcha Gorazd (Matěj Pavlík)“⁴⁶ Přesto i v těchto těžkých dobách pokračovaly pokusy oslabit moc okupantů. Částečně na Olomoucko zasahovala partyzánská organizace Zelený Kádr, která se zdržovala zejména na Prostějovsku a Konicku, kontakt s Olomoucí udržovala také ostravská Lvice. Nicméně obě tato seskupení byla na přelomu roku 1942 a 1943 odhalena gestapem. Temné období heydrichiády přežili odbojáři z olomouckého kanoistického oddílu.⁴⁷ Organizace se zabývala mapováním, převáděním osob do zahraničí či rozšiřováním protinacistických letáků. Dále olomoučtí odbojáři nově navázali kontakt s německými nebo rakouskými vojáky z Klášterního Hradiska a skrze ně získávali zbraně. Vznikla také spolupráce mezi dvěma rakouskými vojáky z kasáren v Hejčíně a několika

⁴²BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 238.

⁴³BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 238.

⁴⁴Podrobněji viz BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 76 -77.

⁴⁵BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 239.

⁴⁶Tamtéž.

⁴⁷Skupina nesla později přezdívku Slavík a byla vedena Vilémem Baďurou.

odbojáři, v rámci níž docházelo k předávání zbraní a šíření zahraničních informací mezi německými vojáky. Záhy však došlo k odhalení skupiny a následným trestům.⁴⁸

2. 1. 5. Vyvrcholení odboje

Válečné události na východní a západní frontě, vstup USA do války a první válečné neúspěchy vyvolávaly myšlenky na brzké vítězství Spojenců. Odbojářům na území protektorátu Čechy a Morava dodal vývoj událostí odvalu k pokračování v dalším odporu proti nacistickému režimu. V Olomouci vznikla na jaře roku 1943 ilegální organizace Národní výbor.⁴⁹ Josef Bartoš ovšem ve své studii zmiňuje, že podle některých zpráv došlo k založení výboru až na podzim roku 1943. Tato organizace, která je někdy přezdívana akce Drápal⁵⁰ nebo také Cingrošova aféra,⁵¹ nebyla klasickým národním výborem, jak jej známe z časů pozdějších.⁵² „V olomouckém případě to byla vlastně jedna z ilegálních protinacistických organizací, která se orientovala zejména na příslušníky protektorátní policie a četnictva, vyšší státní úředníky, inteligenci i české živnostníky a vůbec tzv. střední vrstvy.“⁵³ Tato odbojová organizace spadala pod pražské ústředí, jehož hlavní představitelé spolupracovali s londýnskou exilovou vládou a Obranou národa, a spolupracovala také s moravskou Radou tří.⁵⁴ Výbor se soustředil zejména na přípravu k převzetí moci na konci války. K objevení této skupiny došlo díky schůzkám, které organizace neopatrně pořádala v Drápalově kavárně či v Modranské vinárně a také díky odhalení ukrytých zbraní.⁵⁵ Na základě těchto skutečností byla objevena obrovská síť Národního výboru. „Podle závěrečného výkazu gestapa bylo v okruhu olomouckého župního vedení národního výboru zatčeno 186 osob, z toho 60 přímo v Olomouci.“⁵⁶ Zatýkáni členů Národního výboru probíhalo od konce roku 1943 až po příchod Rudé armády. Ačkoliv byli někteří propuštěni, bylo velké množství zadržených posláno na popravu do Vratislavi. Včetně odbojářů z Litovle a Loštic bylo popraveno celkem 50 lidí.⁵⁷ Úspěšnou byla organizace kolem bývalého majora československé armády Aloise Petráše, které se podařilo pomocí ukradených výbušnin poškodit železniční trať a dálkové

⁴⁸BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 239.

⁴⁹BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 241.

⁵⁰Podle kavárny Drápal, kde se konaly četné porady Národního výboru.

⁵¹Iniciátorem národního výboru byl úředník Adolf Cingroš, kterého Bartoš ve své studii popisuje jako lehkomyšlnou a nespolehlivou osobu.

⁵²Podrobněji viz BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 80 -81.

⁵³BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 81.

⁵⁴BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 242.

⁵⁵Tamtéž.

⁵⁶Tamtéž.

⁵⁷Podrobněji viz BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 83.

telefonní spojení. Dne 9. srpna došlo také k vhození vlastnoručně vyrobené bomby na dvůr olomouckého vedení NSDAP. Ačkoliv atentát členy NSDAP vyděsil a byla vybita okna budovy, nikomu nijak zvláště neublížil. Aktérovi atentátu Miloši Petrášovi se podařilo skrývat se až do konce války. Jeho otce společně s deseti dalšími zatklo gestapo na podzim roku 1944. Zatčení byli odsouzeni k smrti, rozsudek však již nestihl být vykonán.⁵⁸

K oživení odbojových myšlenek došlo také v komunistických řadách, přičemž se na Olomoucku během roku 1943 vyprofilovaly celkem dvě odbojové skupiny levicového ražení. První organizaci vedla zpočátku Herma Barfusová a posléze Jaroslav Honzák, známý jako Jura Sosnar. Ten byl poté, co jej propustilo gestapo, zaměstnán v továrně Letov, kde se seznámil s několika dalšími komunisty a společně začali organizovat ilegální odboj. Druhá skupina se utvořila kolem učitele Otty Rysnara. Až do konce roku 1944 se tyto dvě skupiny soustředily zejména na tzv. „ideové působení“ a na nábor nových členů do KSČ, poté navázaly spojení a započalo budování okresního a následně krajského vedení KSČ.⁵⁹ Další odbojové jednotky vznikly zejména ve vesnicích na východ od Olomouce, například ve Velké Bystřici, v Tršicích či ve Velkém Újezdu a také na Bouzovsku a Lošticku. Tyto skupiny většinou přecházely na partyzánský způsob boje. Existovalo ještě několik menších partyzánských a odbojových skupin, které se ovšem jen primárně nesoustředily na protinacistické akce sabotážní, ale spíše na případy odzbrojující či zásobovací.⁶⁰

V závěru války se většina odbojových skupin či partyzánských oddílů začala hlásit k ilegální komunistické straně. To byl s největší pravděpodobností důsledek celosvětového příklonu doleva. Došlo k přijetí Košického vládního programu, vytvoření nové vlády, kde měli komunisté významný podíl. Částečný podíl měl komunistický odboj také na vzniku tzv. Moravské brigády. Podílela se na něm skupina soustředěná kolem Františka Svobody a Jaroslava Otáhalu.⁶¹ Důležitou byla také skupina Oldřich, Úderníci z továrny Letov, odbojové seskupení z Droždína a okolí vedené Rajmundem Tynnerem a další.⁶² *„Nejdůležitější čin těchto skupin bylo do osvobozovacích bojů zjištění a zakreslení obranného německého systému v Olomouci a okolí, jež bylo potom v několika výtiscích předáno přes frontu Rudé*

⁵⁸BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 242.

⁵⁹Podrobněji viz BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 86.

⁶⁰BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 244.

⁶¹Žižkovy zbraně.

⁶²Podrobněji viz BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 103 -107.

*armádě.*⁶³ V režii olomouckých komunistů byla v podstatě i distribuce ilegálního tisku KSČ pro celou Moravu. Díky tomu se dostal do Olomouce známý konfident František Šmíd přezdívaný „Velký Franta“, který měl informovat brněnské gestapo o odbojářích v Olomouci. Byl však odhalen a zastřelen partyzány na východní Moravě.⁶⁴ Nicméně přestože se neúprosně blížil pád Německé říše, mělo dojít ještě k několika krvavým srážkám a ke krveprolití, o kterém se zmíním v závěru následující kapitoly, ve které se pokusím přiblížit fungování služebny gestapa na Olomoucku.

2. 2. Gestapo na Olomoucku

Vrátím se zpět do podzimních dnů roku 1938, kdy bylo Československo nuceno odstoupit pohraničí ve prospěch Německa, díky čemuž se na české území dostaly nacistické policejní složky, včetně tajné policie.

Obsazení Sudet probíhalo na základě důmyslně propracovaných pokynů, které byly naplánovány dlouhou dobu před Mnichovským diktátem. Obsazování se zhostily dvě operační skupiny, Dresden a Wien. Ty čítaly celkem 863 mužů a podařilo se jim zatknout na 10 000 „nebezpečných živlů“. Obě skupiny také dopomohly k vybudování třech hlavních služeben gestapa, které spadaly přímo pod berlínskou centrálu, která sídlila na Prinz-Albrecht-Straße.⁶⁵ Tyto sudetské úřadovny sídlily v Liberci, Karlových Varech a v Opavě.

Druhá vlna obsazování byla spuštěna v březnu v rámci akce „Březenový vír“, kdy byl zajištěn zbytek území v Čechách a na Moravě. V rámci těchto akcí byly zřízeny řídicí služebny gestapa v Praze a Brně, které stejně tak spadaly pod hlavní centrálu v Berlíně.⁶⁶ „*O zřizování venkovských služeben rozhodovala berlínská centrála gestapa na základě návrhu velitele SD a bezpečnostní policie v Protektorátu Čechy a Morava, jímž byl do léta 1939 SS-Oberführer O. E. Rasch, který byl po odchodu zpět do Říše nahrazen SS-Oberführerem Walterem Stahleckerem.*“⁶⁷ K pražské úřadovně gestapa náležely venkovní služebny v Benešově, Českých Budějovicích, Havlíčkově Brodě, Jičíně, Klatovech, Kolíně, Mladé Boleslavi, Hradci Králové, Pardubicích, Plzni a v Táboře. Pod vedení úřadovny gestapa v Brně spadaly venkovní úřadovny v Jihlavě, Kroměříži, Hranicích na Moravě, Prostějově,

⁶³BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 246.

⁶⁴BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 245.

⁶⁵DAMS, Carsten - STOLLE, Michael: *Gestapo. Moc a teror ve Třetí říši*. Litomyšl 2010, s. 129.

⁶⁶Tamtéž.

⁶⁷ADAMEC, Václav: *Otto Koslowski, případová studie k dějinám nacistického aparátu na Moravě*. Bakalářská diplomová práce. HŮ FF MU, Brno 2010, s. 11.

Zlíně, Vsetíně, Uherském Hradišti, dále stanice v Hodoníně, pobočka ve Frýdku, komisariát pohraniční policie v Ostravě a venkovní služebna v Olomouci.⁶⁸

Ihned po okupaci v březnu 1939 začaly v Čechách a na Moravě působit i další bezpečnostní orgány Třetí říše, které byly do pohraničí převeleny už v říjnu 1938. Během krátkého času tak byla vytvořená téměř identická struktura jako na území hitlerovského Německa. Bezpečnostní aparát tvořila zejména bezpečnostní policie (Sipo), tajná státní policie (Geheime Staatspolizei - Gestapo) a kriminální policie (Kriminalpolizei - KriPo). Dále nad společností bděla pořádková policie (Ordnungspolizei - OrPo), která se dělila na ochrannou policii (Schutzpolizei - SchuPo), četnictvo (Gendarmerie), obecní ochranou policii (Schutzpolizei der Gemeinden), protiletickou ochranou policii (Luftschutzpolizei), požární ochranou policii (Feuerschutzpolizei) a technickou pomocnou službu (Technische Nothilfe). Krom toho existovaly ještě dvě zpravodajské služby: Bezpečnostní služba SD (Sicherheitsdienst) a vojenská zpravodajská služba – Abwehr.⁶⁹ Většina z těchto složek sídlila a působila pochopitelně také v Olomouci.

Co se týče umístění nacistických policejních a armádních složek v Olomouci, služebna německé kriminální policie, která byla mimochodem koncem války připojena ke gestapu, sídlila v budově bývalého divizního vojenského soudu na tehdejší třídě Karla IV.⁷⁰ Úřadovna SD se pak nacházela ve vile, která původně patřila židovskému továrníkovi Adolfu Heikornovi na Nové ulici č. 31.⁷¹ Dále se o veřejné blaho a pořádek v ulicích starala pořádková policie a policie ochranná, které stejně jako velitelství 3. praporu policejního pluku SS a velitelství německého četnictva sídlily na ulici Reinharda Heydricha, nynější třídě Svobody. Policejní ředitelství mělo sídlo na Hindenburgově náměstí č. 4⁷², zatímco protější budova č. 5⁷³ náležela olomouckému velitelství wehrmachtu.⁷⁴ Také byl zřízen tzv. úřední soud (Amtsgericht), který byl určen pro obyvatelstvo výhradně německé národnosti. Tento

⁶⁸SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945*. Praha 1986, s. 76.

⁶⁹ČERNÝ, Vladimír: *Procesy s příslušníky nacistického bezpečnostního aparátu v Brně a jejich osudy v letech 1945-1956*. In ARBURG, Adrian von - DVOŘÁK, Tomáš - KOVAŘÍK, David a kolektiv (Edd.): *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno 2010, s. 393.

⁷⁰Nyní po rekonstrukci budova Vrchního státního zastupitelství v Olomouci na tř. 17 listopadu č. 44.

⁷¹FIALA, Jiří: *Z historie katovského řemesla v Olomouci. III. Popravy za nacistické okupace Československa 1939-1945 a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945-1948*. in *Zprávy vlastivědného muzea v Olomouci*. 2009, č. 298, s. 63.

⁷²Nyní Žižkovo náměstí.

⁷³Nyní budova Pedagogické fakulty UP.

⁷⁴FIALA, Jiří: *Z historie katovského řemesla v Olomouci. III. Popravy za nacistické okupace Československa 1939-1945 a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945-1948*. in *Zprávy vlastivědného muzea v Olomouci*. 2009, č. 298, s. 63.

soud byl pobočkou brněnského zemského soudu (Landesgericht).⁷⁵ Olomoucká služebna gestapa sídlila nejprve v budově Spolku moravských cukrovarů na Göringově náměstí⁷⁶ a od roku 1940 se nacházela v budově bývalého divizního vojenského soudu s věznicí (tzv. garňákem, tj. garniozním-posádkovým soudem) na dnešní třídě 17. listopadu.⁷⁷

Olomoucká služebna tedy podléhala řídicí služebně v Brně a měla do podzimu 1941 pobočku v Přerově, která byla poté osamostatněna. V té době byly zrušeny služebny v Prostějově, Hranicích a Kroměříži a významnou část jejich obvodu převzala venkovní služebna v Olomouci.⁷⁸ „V čele služebny gestapa v Olomouci byl v prvním období R. Jänisch (s ním asi dalších padesát členů), kterého vystřídal v roce 1941 H. Gottschling a na podzim 1942 R. Heidan, který zůstal v Olomouci až do května 1945.“⁷⁹ Dále Bartoš ve své knize *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku* uvádí: „Zvláštní pozornost si zaslouží olomoucká vyšetřovací věznice gestapa, tzv. Garňák, protože jejími celami prošlo nejméně 5000 vězňů z celé střední Moravy. Byla to sice jen přestupní stanice, ale ta z nejhorších, protože právě zde byli vězňové před odesláním k soudu nebo do koncentračního tábora v rukou gestapa, zde byli vyslýcháni, bití a mučení. Věznice s kapacitou pro 200 – 250 míst byla často přeplněna, takže někdy bylo do cely pro šest vězňů nacpáno až 20 osob.“⁸⁰

Co se týče dalších míst určených pro věznění „nebezpečných živlů,“ tak až do roku 1942 využívalo olomoucké gestapo jako policejní vězení známou věznici na hradě Mírov. Zde byli věznění zejména ti, u kterých již byly ukončeny základní výslechy, ale stále čekali na soud. Také byla používána věznice Krajského soudu v Olomouci. Poté, co byla mírovská věznice přeměněna na vězení pro tuberkulózní vězně, byla většina politických vězňů eskortována do věznic v Brně, do Kounicových kolejí. Pakliže nebyli vězni souzeni u brněnského soudu, byli odvázeni k nacistickému soudu do Vratislavi, kde byly stejně jako v Brně vykonávány popravy.⁸¹

Společně s bezpečnostními složkami byly do protektorátu nasazeny také oddíly operačních skupin Dresden a Wien.⁸² Ty měly v první řadě za úkol shromažďovat důležité materiály a zatýkat potenciální odpůrce nově nastoleného režimu. Nejhojněji zatýkanými

⁷⁵Tamtéž.

⁷⁶Nyní Dolní náměstí.

⁷⁷Stejně jako služebna německé kriminální policie.

⁷⁸BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 30.

⁷⁹Tamtéž.

⁸⁰BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 31.

⁸¹Tamtéž.

⁸²Dresden byla dále rozdělena na 5 oddílů (Einsatzkommando Prag, Budweis, Pilsen, Kolin, Pardubitz), Wien na 4 oddíly (EK Olmütz, Brünn, Zlin, M. Ostrau).

lidmi byli funkcionáři KSČ, zatýkali se ale také emigranti z Německa, Rakouska či českého pohraničí. Těchto akcí se účastnilo také české četnictvo, které se významnou měrou podílelo na vytváření seznamů nebezpečných osob, ale také na samotném zatýkání. Jedna taková zatýkácká akce proběhla například hned 16. a 18. března 1939. Osoby byly postupně prověřovány a ty méně nebezpečné byly po několika dnech propuštěny.⁸³ „*Ve vazbě měli setrvat především němečtí emigranti a ,politicky exponovaní Židé‘*“.⁸⁴ Zatýkání plynule pokračovalo i v následujících týdnech a měsících, i když už ne v tak horentním tempu, zároveň však docházelo také k propouštění. Z pramenů se dovídáme, že od počátku okupace do 23. května bylo zatýkáním nějakým způsobem postíženo celkem 4 639 osob. První represe a zatýkání se zaměřovaly, jak už bylo řečeno, zejména proti členům KSČ. Z velké většiny však docházelo k zatýkání nevýznamných regionálních politiků, kteří byli po vyšetření propuštěni.⁸⁵ „*Postupem času však zatýkání stále víc postihovalo tzv. všeobecnou, resp. jinou protistátní činnost, která se stala druhou nejpočetnější příčinou zatčení.*“⁸⁶ Některé osoby však byly zatýkány i pro podezření ze špionáže nebo pro falšování dokladů. Zatčení byli mnohdy propuštěni s napomenutím. Jediní, kdo zůstávali v celách a následně byli odesíláni do koncentračních táborů, byli funkcionáři a členové KSČ.^{87 88}

Další zatýkácká akcí, která byla spuštěna na počátku války, v září 1939, byla tzv. akce Albrecht I., při níž byla cíleně zatýkána inteligence a elita českého národa. V Olomouci byli zatčeni zejména olomoučtí představitelé KSČ - Jan Kučera, Herma Barfusová či Alexandr Trusov.⁸⁹ Dále byli zatýkáni významní funkcionáři českých národních spolků, učitelé, lékaři, advokáti a další z kruhů intelektuálních či hospodářských. V neposlední řadě došlo k zatýkání židovského obyvatelstva, zejména těch osob, které byly veřejně činné.⁹⁰ Olomoucké gestapo

⁸³ PEJČOCH, Ivo – PLACHÝ, Jiří a kol. (eds): *Okupace, kolaborace a retribuce*, Ministerstvo obrany České republiky, Praha 2010, s. 19.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Do 4. dubna bylo propuštěno celkem 653 osob.

⁸⁶ PEJČOCH, Ivo – PLACHÝ, Jiří a kol. (eds): *Okupace, kolaborace a retribuce*, Ministerstvo obrany České republiky, Praha 2010, s. 21.

⁸⁷ Toto zatýkání, které bylo zahájeno takřka bezprostředně po okupaci Čech a Moravy, bylo v odborné literatuře klasicky nazýváno „aktion Gitter“ (akce mříže) a chápáno jako preventivní zatýkání českého obyvatelstva. Nicméně Ivo Pejčoch ve své studii přinesl nové informace, na základě kterých tvrdí, že nešlo o žádnou akci, která by byla ohraničena určitým časem a při které by byl zatčen konkrétní počet lidí.

⁸⁸ PEJČOCH, Ivo – PLACHÝ, Jiří a kol. (eds): *Okupace, kolaborace a retribuce*, Ministerstvo obrany České republiky, Praha 2010, s. 17-23

⁸⁹ BARTOŠ, Josef: *Akce Albrecht der Erste a zdejší židovská komunita*. In <http://kehila-olomouc.cz/rs/768/akce-albrecht-der-erste-a-zdejsi-zidovska-komunita/> [cit. 13. 4. 2016].

⁹⁰ BARTOŠ, Josef: *Akce Albrecht der Erste a zdejší židovská komunita*. In <http://kehila-olomouc.cz/rs/768/akce-albrecht-der-erste-a-zdejsi-zidovska-komunita/> [cit. 13. 4. 2016].

v rámci zatýkání Albrecht údajně zatkl 204 osob, z nichž asi polovina byla z Olomouce.⁹¹ Jednu třetinu zatčených tvořila židovská komunita, přičemž vedle významných obchodníků, továrníků, lékařů či advokátů byli zatčeni také olomoucký rabín Dr. B. Oppenheim či prostějovský rabín Dr. Albert Schön. Zatýkání bylo prováděno na základě seznamů, které sestavovali zaměstnanci olomoucké služebny gestapa za pomoci služebny v Prostějově a služebny v Hranicích na Moravě. Při sestavování seznamů však byli nápomocni i čeští fašisté a konfidenti, mezi nimiž byl například jeden český policejní inspektor.⁹²

Část zatčených byla propuštěna, nicméně velké procento lidí bylo posláno do koncentračního tábora Dachau. Mnohé akce, které byly realizovány zejména proti výbojům odboje, byly zmíněny již v předchozí kapitole, a proto zmíním jen některé, které byly provedeny v posledních dnech války a nebyly mířeny výhradně jen proti odbojovým aktivitám, ale i vůči „nevinným“ civilistům.

V dubnu 1945 došlo k oběšení dvou mladíků vězněných ve trestnici gestapa. Tato vražda měla být vykonána dvěma vězeňskými dozorci – Franzem Mattlem a Wilhelmem Hýžou. O této a několika dalších akcích bude v následujících kapitolách pojednáno prismatem soudních výslechů, které proběhly v rámci MLS v Olomouci. K dalšímu vraždění došlo v osadě Kyjanice u Velkého Újezdu, kde bylo na konci dubna 1945 zavražděno 18 odbojářů ze Zákřova.⁹³ Několik dalších lidí bylo zabito také v Přestválkách. Důležitou událostí bylo povstání v Přerově, ke kterému došlo 1. května 1945, kdy se po městě rozšířila informace o kapitulaci Německa, ačkoliv se Rudá armáda nacházela teprve u Ostravy. Na základě této zprávy byla ihned vypravena ozdobená lokomotiva, která falešnou novinu roznesla do dalších obcí, které leží na trati vedoucí z Přerova do Olomouce. Lokomotiva dojela až do přednádražního prostoru k hodolanskému mostu v Olomouci. O povstání se samozřejmě dověděla brněnská úřadovna gestapa a jí podřízená olomoucká služebna. Následná odplata na sebe nenechala dlouho čekat. Povstání bylo potlačeno na rozkaz německého státního ministra SS-Obergruppenführera K. H. Franka. V té době již členové brněnského gestapa přechali přes Olomouc na Jihlavu a tehdejší komandér bezpečnostní policie na Moravě a vedoucí brněnské řídicí úřadovny gestapa Max Rausch se musel do Olomouce vrátit právě na základě pokynů z Prahy nařizujících potlačení povstání. Na následných exekucích se podílelo olomoucké

⁹¹BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc, 1997, s. 33.

⁹²BARTOŠ, Josef: *Akce Albrecht der Erste a zdejší židovská komunita*. In <http://kehila-olomouc.cz/rs/768/akce-albrecht-der-erste-a-zdejsi-zidovska-komunita/> [cit. 13. 4. 2016].

⁹³BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in *Dějiny Olomouce*. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 247.

gestapo ve spolupráci se členy přerovské služebny. Bylo vybráno celkem 21 osob z Přerova, k nimž byli přidáni ještě další dva vězni z Hodolan, kteří byli donuceni na střešnici na Lazcích vykopat hrob. Posléze zde bylo všech 23 osob popraveno a pohřbeno. K podobnému incidentu došlo také u tereziánské pevnůstky č. 13 u Slavonína, kde bylo zastřeleno a pohřbeno 17 lidí, kteří se rozhodli předčasně oslavit vítězství Spojenců. Další ohavné zločiny byly spáchány na 14 obyvatelích Kožušan a Brodku u Přerova, kteří byli po válce nalezeni v šachtách. Konkrétní pachatele se nikdy nepodařilo dohledat. Asi nejznámější temnou událostí na střední Moravě bylo vypálení vesnice Javoříčko na Bouzovsku. K tragédii došlo 5. května a bližší okolnosti této události jsou dodnes předmětem dohadů.⁹⁴ „*V případě Javoříčka se stále objevují hlasy, že prý k tragédii nemuselo dojít, kdyby zde nevyvíjeli činnost partyzáni, kritizovaní navíc pro často nepřístojné chování.*“⁹⁵ Zavražděno bylo celkem 38 mužů, přičemž mezi oběťmi byli i náhodní návštěvníci obce.

Tyto události však již probíhaly v posledních dnech války, kdy se činnost olomouckého gestapa schylovala k nezadržitelnému konci a kdy většina představitelů této venkovní služebny již utíkala směrem na Jihlavu a dál. Jednotlivé osoby byly dopadány a po válce pak souzeny v rámci mimořádných lidových soudů.

Celková bilance obětí šestileté činnosti olomouckého gestapa není dosud přesně vyčíslena. Na základě stávajících výzkumů je možno konstatovat následující: „*Jen z tehdejšího okresu Olomouc (bez okresu Litovel a Šternberk) bylo podle předběžného seznamu okresního výboru Svazu osvobozených politických vězňů z počátku roku 1947 za okupace z politických důvodů zatčeno 787 osob, z nichž 125 zemřelo v koncentračních táborech a 68 bylo popraveno; konečná čísla by byla určitě vyšší.*“⁹⁶ Tato smutná skutečnost se následně odrazila v letech poválečných na dychtivosti a touze po odplatě při lidových soudech s představiteli olomouckého gestapa. Nicméně než se dostanu k retribučnímu soudnictví a Mimořádnému lidovému soudu v Olomouci, chtěla bych ještě přiblížit fungování věznic na hradě Mírov během let válečných.

⁹⁴Podrobněji viz BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 109 -116.

⁹⁵BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 113.

⁹⁶BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 109.

2.3. Věznice Mírov za druhé světové války

Hrad Mírov sloužila jako věznice již od 14. století, tehdy byla přeměněna z pevnosti, která měla chránit olomoucké biskupství. Téměř stejnou funkci zastává hrad Mírov až doposud, přičemž v dnešní době je profilován jako věznice se zvýšenou ostrahou. Kromě několika dalších má věznice též oddělení pro doživotně odsouzené, což znamená, že se v ní nacházejí vězni nejnebezpečnějšího ražení.⁹⁷

Poslední vlna zájmu se v souvislosti s touto věznicí vzedmula asi díky vězni Jiřímu Kájínkovi, kterému se v roce 2000 podařilo z Mírova uprchnout. Jiří Kájínek, snad jeden z nejslavnějších českých vězňů vůbec, však nebyl jediným, komu se podařilo z mírovských cel utéct. Další dva chovanci mírovské věznice utekli během padesátých let, kdy na Mírově sídlil nechvalně známý tábor nucených prací (TNP) Mírov, který se stal internačním táborem pro bývalé odbojáře, generály, vojáky, zahraniční zpravodaje a mnoho dalších. Na území Československa bylo zřízeno táborů nucených prací hned několik, přičemž TNP na Mírově patřil údajně k jednomu z nejhorších, v těsném závěsu za TNP z Jáchymovska či Příbramska.

Dne 25. října 1948 byl Národním shromážděním přijat zákon o táborech nucených prací, který měl zprostředkovat mimosoudní postih skutečných i domnělých odpůrců komunistického režimu. V praxi vypadal výběr budoucích internovaných tak, že při krajských národních výborech byly zřízeny příkazovací komise, které podléhaly ministerstvu vnitra, národní bezpečnosti a spravedlnosti a které měly za úkol pouze schvalovat seznamy navržených osob. Seznamy byly předem vytvořeny ministerstvem vnitra a jeho orgány jako StB, orgány KSČ a akčními výbory Národní fronty. V táborech měly být internovány „osoby poškozující hospodářství“, asociální živlové a politicky nespolehliví. Vznik TNP na Mírově je datován k 22. dubnu 1949 a již po dvou týdnech tábor pojal prvních šedesát vězňů.⁹⁸ „Postupně byla věznice naplněna zástupci všech kategorií vojáků z povolání – bývalí legionáři, aktivní účastníci domácího i zahraničního odboje na Východě i Západě, příslušníci předmnichovské armády, kteří se do protinacistické činnosti nezapojili i ti, co vstoupili do armády po květnu 1945.“⁹⁹ Tato paradoxní situace trvala až do července 1951, kdy byl tábor

⁹⁷BARTOŠ, Josef: *Nacistická věznice Mírov* in Terezínské listy, č. 13, Památník Terezín 1984, s. 1.

⁹⁸Podrobněji viz BÍLEK, Jiří: *Tábor nucené práce Mírov* in Historie a vojenství. Časopis Historického ústavu Armády České republiky, armády, 47, č. 4, 1998, s. 91 – 92.

⁹⁹Podrobněji viz BÍLEK, Jiří: *Tábor nucené práce Mírov* in Historie a vojenství. Časopis Historického ústavu Armády České republiky, armády, 47, č. 4, 1998, s.105.

nucených prací zrušen a na hrad byli následně internováni řeholníci ze zrušených klášterů.¹⁰⁰ Bývalí představitelé československé armády zde byli do roku 1951 vězněni v tristních podmínkách, ať už mluvíme o hygienických poměrech, stravovací či zdravotní péči. Tábor nucených prací tak takřka připomínal vyhlazovací tábory z časů předešlých.¹⁰¹ Vězni zde umírali nebo se domů vraceli s podlomeným psychickým či fyzickým zdravím a jejich zpětné začlenění do normálního života bylo už mnohdy nemožné. Nicméně o tomto období už existuje určité obecné povědomí. Méně známou érou dějin trestnice na Mírově je období okupace za druhé světové války. O něm budou pojednávat následující odstavce a posléze také kapitoly.

Čili hrad Mírov, stejně jako v časech předešlých, sloužil během okupace a druhé světové války jako trestnice a věznice. Protože vesnice i hrad Mírov se nacházela na tehdejší sudetském okupovaném území, předání věznice do rukou německé justice proběhlo již během prvních říjnových dní roku 1938. Trestnice na Mírově se tak stala největší věznicí na území okupovaných Sudet a zároveň byla zařazena do sítě německých nacistických věznic.

Vězňové německé, polské a maďarské národnosti v ústavu zůstali a trestanci čeští společně s českými zaměstnanci byli eskortováni do věznice v Olomouci. Zaměstnanci německé národnosti samozřejmě ve věznici zůstali.¹⁰² Z původního předválečného personálu přežival na Mírově například vězeňský lékař Dr. Augustin Mrha, který zde působil až do konce války.¹⁰³ Do funkce přednosta věznice byl zvolen bývalý přednosta věznice ve Zhořelci, Otto Rudolf Emmerich. Během války se v této funkci vystřídal několik dalších představitelů německé správy, a sice Max Frässle, Rudolf Schnabel, dr. Brandstätter a tím posledním byl od roku 1943 až do konce války Walter Bartl.¹⁰⁴ Většina pracovníků věznice pocházela ze Sudet, přičemž šlo až na pár výjimek o české Němce, převážně z okolí Mírova a Mohelnice.¹⁰⁵

V první etapě války plnila věznice na Mírově funkci soudní káznice určené pro moravskoslezské soudy z okupovaných moravských Sudet. Byli zde vězněni zejména

¹⁰⁰Podrobněji viz BÍLEK, Jiří: *Tábornucené práce Mírov* in *Historie a vojenství*. Časopis Historického ústavu Armády České republiky, armády, 47, č. 4, 1998, s. 91 – 115.

¹⁰¹Tamtéž.

¹⁰²BARTOŠ, Josef: *Nacistická věznice Mírov* in *Tereziánské listy*, č. 13, Památník Terežín 1984, s. 1.

¹⁰³ZAO-Olomouc, f. MLS Olomouc. č. kart. 180, sign. LS 190 -47. *Výslech Dr. Augustýna Mrhy, KS v Olomouci*, f. 30.

¹⁰⁴KŘUPKA, Václav – TRUNDA, Zdenek – WILHELM, Marek: *Hrad Mírov od založení po současnost*. Mohelnice: Věznice Mírov 2008, s. 54.

¹⁰⁵KŘUPKA, Václav – TRUNDA, Zdenek – WILHELM, Marek: *Hrad Mírov od založení po současnost*. Mohelnice: Věznice Mírov 2008, s. 58.

významní funkcionáři KSČ¹⁰⁶ nebo jiní Češi, kterým byla prokázána účast na odboji, kteří byli členy odbojových ilegálních organizací, jako byla například Obrana národa, nebo byli veřejně známí svým odporem k okupaci. Věznice v těchto případech sloužila spíše jako přestupní stanice. Vězni zde nepobývali příliš dlouho, byli sem posíláni z místních vyšetřoven gestapa a následně eskortováni k soudům a často také k popravám do Vratislavi nebo do Berlína.¹⁰⁷ Poté, co se Hitler zmocnil i zbytku českého území, se počet vězňů na Mírově zvýšil. Na Mírov byli posíláni vězni zejména ze soudů v Olomouci a Brně. V roce 1942 byla na Mírově zřízena vyšetřovací vazba gestapa pro oblast Brna, Opavy, Prostějova a Šumperka. Nicméně ta zde existovala pouze dočasně, protože prostory, ve kterých byla umístěna, neodpovídaly zásadám izolace vězňů při vyšetřování.

Na podzim roku 1942 byla trestnice přeměněna na věznici pro vězně nemocné tuberkulózou.¹⁰⁸ „*První transport takových vězňů sem přišel 15. září 1942.[...]Věznění, často těžce nemocní muži, většinou Poláci, Jugoslávci a Bulhaři, zde žili v nelidských podmínkách ve studených vlhkých celách bez základní hygieny. Přestože byli nemocní, museli pracovat v dílnách, na polích, v zahradách.*“¹⁰⁹ Vězni, kteří byli posíláni do věznice, přijížděli vlakem do Mohelnice, odkud pokračovali pěšky dalších deset kilometrů až na Mírov. Při přijímání byli přiděleni na příslušné oddělení, přičemž toto třídění mělo být prováděno na základě jejich zdravotního stavu. Zřizovatelé tak chtěli zabránit šíření nákazy. Nicméně v průběhu času se tyto praktiky změnily a vězni začali být přidělováni na příslušné oddělení dle jejich odborné způsobilosti, neboť ke každému oddělení příslušela určitá dílna, v které vězni pracovali.¹¹⁰ „*Věznice měla deset oddělení. V prvním byly samotky. Do druhého oddělení byli umísťováni zdraví vězni, kteří byli schopni práce, především těžcí zločinci německé národnosti, odsouzení k dlouholetým trestům.[...]Třetí oddělení byl takzvaný Lazarett, vězeňská nemocnice. Umístění sem, třeba jen na několik dnů, bylo snem mnohých vězňů zmučených podvýživou*“¹¹¹ Nicméně o nemocných vězních rozhodoval oberwachtmeister Josef Haupt, který uznal těžce nemocnými jen ty na samotném pokraji smrti, takže dostat se do Lazarettu a zároveň z něj později vyjít živý bylo v podstatě nemožné.¹¹² Čtvrté oddělení

¹⁰⁶Rudolf Terer, Oldřich Blažek, Alexandr Trusov, Jaroslav Král a jiní.

¹⁰⁷BARTOŠ, Josef: *Nacistická věznice Mírov* in Tereziánské listy, č. 13, Památník Terezín 1984, s. 1.

¹⁰⁸O transportech směřujících na Mírov podrobněji viz HÁJKOVÁ, Libuše: *Mírov*, Praha 1946, s. 9- 15.

¹⁰⁹KŘUPKA, Václav – TRUNDA, Zdenek – WILHELM, Marek: *Hrad Mírov od založení po současnost*. Mohelnice: Věznice Mírov 2008, s. 55-56.

¹¹⁰KŘUPKA, Václav – TRUNDA, Zdenek – WILHELM, Marek: *Hrad Mírov od založení po současnost*. Mohelnice: Věznice Mírov 2008. s. 59.

¹¹¹Tamtéž.

¹¹²ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Hlavní přeličení, KS v Olomouci*, f. 529.

s dílnou na výrobu kartáčů bylo taktéž určeno pro nemocné vězně. Páté oddělení, jedno z nejpočetnějších, bylo určeno pro vězně způsobilé práce. Ti pomáhali na polích, lámali kámen v okolních lomech, byli zaměstnáni v Mohelnici v továrně Siemens - Schuckert - Werke nebo také pracovali na statku knížat Dubských. Šesté oddělení bylo určeno pro řemeslníky jako například hodináře, kováře či zámečníky. Sedmé oddělení, jedno z nejhorších, bylo určeno pro těžce nemocné tuberkulózní vězně, kteří pracovali v tkalcovně. Zde byla úmrtnost tak vysoká, že oddělení mělo dokonce vlastní márnici. Bývalý vězeň Jaroslav Němeček vypověděl: „*Nejhorší poměry byly na oddělení VII. zvané právem „chcípání“.* Byli tam přiděleni těžce nemocní, hlavně Poláci. Zdi tam byly 5 metrů silné a o ubožáky se nikdo nepostaral, ti lidé tam vkuse hnili zaživa[...]přežít tam 6-8 neděl vkuse byl zázrak.“¹¹³ V osmém oddělení byla umístěna ševcovská dílna a v devátém dílna krejčovská. Desáté oddělení bylo sedlářskou dílnou.¹¹⁴ „*Během válečných let prošlo mírovskou věznicí asi pět tisíc lidí, z nichž nejméně dvě třetiny byli političtí vězňové. Takřka dvacet procent z celkového počtu vězňů zde našlo smrt.*“¹¹⁵

Na konci války zde byly vykonány také tři exekuce. Dvě byly provedeny dne 4. dubna na Aloisi Sikorovi a Anastasii Michalské a třetí pak 13. dubna na Aloisii Sniegoňové.¹¹⁶ Tito lidé byli spolu s dalšími obviněni z podílu na partyzánském hnutí. S největší pravděpodobností to byli zatčení z horských obcí Istebná, Jaworzynka či Koniaków, kde docházelo v důsledku úspěšných výbojů partyzánského oddílu Baraní k mohutnému zatýkání a rozsáhlým razím. Do tamních lesů byli vysazováni členové gestapa, kteří se vydávali za válečné zběhy, předstírající, že se chtějí přidat k partyzánským oddílům. Na základě této skutečnosti bylo odhaleno mnoho partyzánů a také jejich potenciálních pomahačů. Dle studie Mečislava Boráka docházelo k častému krveprolití a již při zatýkání byli podezřelí mnohdy zastřeleni. Výslechy zatčených probíhaly v Jaworzynce, odkud byli zatčení posíláni do věznic v Jablunkově a následně do Těšína.¹¹⁷ Někteří z nich byli propuštěni, jiní naopak přišli v Jablunkově o život. Ačkoliv Mečislav Borák ve své publikaci *Na příkaz gestapa* uvádí, že z Těšína bylo na Mírov přivezeno třicet zatčených,¹¹⁸ Bartoš ve studii *Nacistická věznice Mírov* uvádí počet podstatně vyšší. „*Dne 1. dubna 1945 byl na Mírov poslán*

¹¹³ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Hlavní přeličení, KS v Olomouci*, f. 530.

¹¹⁴HÁJKOVÁ, Libuše: *Mírov*, Praha 1946, s. 23 – 24.

¹¹⁵KŘUPKA, Václav – TRUNDA, Zdeněk – WILHELM, Marek: *Hrad Mírov od založení po současnost*. Mohelnice: Věznice Mírov 2008, s. 57.

¹¹⁶BARTOŠ, Josef: *Nacistická věznice Mírov* in Tereziánské listy, č. 13, Památník Terežín 1984, s. 5.

¹¹⁷Podrobněji viz BORÁK, Mečislav: *Na příkaz gestapa. Nacistické válečné zločiny na Těšínsku*. Ostrava 1990, s. 173 – 184.

¹¹⁸ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *První výslech Waltera Bartla, KS v Olomouci*, f. 110.

transport jednoho sta polských vězňů z Těšína, za nímž následovaly ještě tři menší v počtu šedesáti až do 2. května 1945.¹¹⁹ Podle mnohých svědectví pocházejících zejména od bývalých vězňů mělo na oprátce původně skončit celkem dvanáct z těchto lidí, avšak nakonec byli popraveni pouze zmínění tři. „U stanného soudu bylo odsouzeno 12 lidí, tři byli popraveni. Zbytek byl odložen díky Bartlovi.“¹²⁰ Naopak Josef Bartoš ve své studii tvrdí, že původně mělo být popraveno 11 lidí a z toho osm bylo odesláno do Litoměřic.¹²¹ Tehdejší inspektor věznice Bartl později vypověděl: „Já jsem obdržel rozkaz výkon trestu provést. Já jsem se zdráhal tuto povinnost vykonat podotknutím, že jsem správní úředník, nikoliv státní zástupce, načež mi bylo nařízeno, abych výkon trestu těchto devíti osob nechal provést místním německým četnictvem. Já jsem místní německé četnictvo o tom /.../ " V této části je pramen bohužel poškozen, a proto zůstávají bližší okolnosti záchrany oněch devíti životů nevysvětleny. Nicméně Josef Bartoš ve své studii uvádí, že tři zrealizované exekuce byly vskutku vykonány německým četnictvem z Mírova.¹²²

Dne 9. května 1945 převzal vedení věznice ilegální národní výbor složený z českých politických vězňů v čele s Dr. Svatoplukem Žižlavským a Václavem Machem.¹²³ Ředitel věznice Walter Bartl kapituloval, došlo k odzbrojení stráží a ti dozorcí, kterým se nepodařilo uprchnout, byli zatčeni. 11. května za souhlasu Národního výboru v Olomouci vedení převzal Rudolf Kubeš. Národní výbor také zadržel německé zaměstnance ústavu a těm, kteří se během válečného času chovali ke vězňům lidsky, povolil zůstat ve službě.¹²⁴ V té době se na Mírově nacházelo asi 2 250 vězňů, z nichž asi 1/3 musela být ihned převezena do nemocnice, jelikož se nacházela v kritickém zdravotním stavu.¹²⁵ Během nacistické okupace mělo zmi mírovské věznice projít asi „5 000 vězňů, z toho nejméně 3 500 vězňů a vyšetřovanců politických.“¹²⁶ Mnoho z nich zemřelo přímo na Mírově v důsledku žalostných podmínek, další byli popraveni u soudů v Berlíně či Vratislavi nebo byli deportováni do koncentračních táborů, kde je mnohdy také potkala smrt.

¹¹⁹BARTOŠ, Josef: *Nacistická věznice Mírov* in Tereziánské listy, č. 13, Památník Terežín 1984, s. 5.

¹²⁰ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech svědka Jana Zemka, NV v Mírově*, f. 39.

¹²¹BARTOŠ, Josef: *Nacistická věznice Mírov* in Tereziánské listy, č. 13, Památník Terežín 1984, s. 5.

¹²²Tamtéž.

¹²³HÁJKOVÁ, Libuše: *Mírov*, Praha 1946, s. 55.

¹²⁴KŘUPKA, Václav – TRUNDA, Zdenek – WILHELM, Marek: *Hrad Mírov od založení po současnost*. Mohelnice: Věznice Mírov 2008, s. 65.

¹²⁵BARTOŠ, Josef: *Nacistická věznice Mírov* in Tereziánské listy, č. 13, Památník Terežín 1984, s. 5.

¹²⁶Tamtéž.

V následující kapitole se zaměřím na okolnosti a souvislosti, které se vztahují ke vzniku a vývoji retribučního soudnictví.

3. Retribuční soudnictví

3.1. Příčiny vzniku retribuce

Vzájemné soužití Čechů a Němců je zmiňováno již v těch nejstarších kronikách. Tehdejší „českým“ kronikářům se nedá odepřít jistá zášť, kterou vůči tehdejším Němcům mnohdy pociťovali. Vzájemné problémy se během staletí proměňovaly a časy klidnější byly střídány etapami bouřlivějšími. Stejně tak se měnila nadvláda Čechů nad Němci a naopak. K těmto změnám mělo několikrát dojít i v první polovině 20. století.

Po rozpadu Habsburské monarchie v roce 1918 došlo k založení státu Čechů a Slováků, tzv. Československé republiky, ve kterém však asi 23 procent z celkové populace představovala německé menšina. Nicméně během let tzv. první republiky byly prosazovány zásady parlamentní demokracie a byla chráněna práva a osobní svobody všech občanů. Ačkoliv tedy němečtí politikové nové státní uskupení zprvu odmítali, v průběhu let vzniklo několik německých politických stran, které se podílely na vládě a měly možnost spravovat některá z důležitých ministerstev. Nicméně celosvětová hospodářská krize, masová vlna nacionalismu a následný vzestup nacistické moci v sousedním Německu běh dějin radikálně změnil. V důsledku zmíněných událostí se důležitou hybnou silou stala Sudetoněmecká strana v čele s Konradem Henleinem, která prosazovala zejména požadavky územní autonomie. 30. dubna 1935 se na Sudetoněmeckou stranu přejmenovala z původní Sudetoněmecké vlastenecké fronty, aby se mohla zúčastnit parlamentních voleb, ve kterých následně zaznamenala, i díky své megalomanské volební kampani, nevídaný úspěch. Utvořila koalici s Karpatoněmeckou stranou a získala takřka 1 250 000 hlasů, tedy dvakrát více než získaly všechny německé aktivistické strany dohromady. V řeči počtu křesel to bylo 44 z celkového počtu 300, které byly v poslanecké sněmovně k dispozici. Přesto se nestala nejsilnější stranou ve sněmovně; tou byla nadále strana agrární (Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu.)¹²⁷ Nejsilnější stranou se SdP stala až po anšlusu Rakouska, kdy byla sloučena s Německým svazem zemědělců a Německou křesťansko – sociální stranou, a tak od března 1938 okupovali členové SdP padesát pět křesel.¹²⁸

Zároveň po připojení Rakouska SdP ještě zesílila své autonomistické požadavky a v momentě, kdy je byl tehdejší prezident Edvard Beneš ochoten přijmout, Hitler již vyžadoval

¹²⁷ MAJEWSKI, Piotr M.: *Sudečtí Němci 1848 – 1948, Dějiny jednoho nacionalismu*, Brno 2014, s. 324-325.

¹²⁸ MAJEWSKI, Piotr M.: *Sudečtí Němci 1848 – 1948, Dějiny jednoho nacionalismu*, Brno 2014, s. 350-351.

úplné postoupení pohraničí Německu. Konflikt vyvrcholil dne 30. září, kdy byla v rámci Chamberlainovy politiky appeasementu přijata nechvalně známá Mnichovská dohoda, v jejímž důsledku Československo ztratilo zhruba třetinu své rozlohy ve prospěch Německé říše a Polska. Následkem této události bylo přes 200 000 Čechů, německých antifašistů nebo Židů nuceno prchnout do českého vnitrozemí.¹²⁹ „Byla to první z mnoha migrací, jež neoddělitelně provází tragédii 2. světové války i léta poválečná.“¹³⁰ Mnichovská dohoda a její následky byly nepochybně jedním z prvních stimulů, které spouštěly myšlenku na poválečnou odplatu. Dalším důvodem bylo potlačení možnosti samostatně spravovat své vnitřní věci, neboť nad správou Čech a Moravy bděl po 15. březnu 1939 tzv. říšský protektor. Došlo také ke zrušení ministerstev obrany a zahraničních věcí, a třebaže velké množství Čechů zůstalo ve svých funkcích po celou dobu války, Němci disponovali pravomocemi řídit jak českou justici, tak zasahovat do řízení tehdejší ekonomiky.¹³¹ Docházelo také k perzekuci českého obyvatelstva, zejména v rámci potírání domácího odboje a stíhání české politické a intelektuální elity. Mnoho obětí nacistické perzekuce zaznamenala například tělovýchovná organizace Sokol, nicméně jednou z nejpostiženějších skupin byli komunisté. Právě oni po válce pomáhali vytvářet síť retribučních zákonů a možná právě proto byla míra tvrdosti poválečné retribuční taková, jaká byla.¹³² Ačkoliv okupace a perzekuce obyvatel na českém území nebyla v kontrastu s ostatními evropskými státy až tak brutální, docházelo ke značné frustraci českého obyvatelstva. Šlo o frustraci, která vycházela zejména ze ztráty národní suverenity, z věčné nejistoty, rostoucího strachu a každodenního ponižování cizí okupační silou. Tyto a mnoho dalších skutečností vyvolávaly v českém prostředí čím dál větší touhu pomstít se a potrestat okupanty a všechny, kteří jím byli nápomocni.¹³³

Během posledního roku války se pomyslná strana mince obrátila a vítězi se postupně začaly stávat země Spojenců a dne 8. května 1945 ve 23:01 středoevropského času nacistické Německo s definitivní platností kapitulovalo.¹³⁴ Tato skutečnost umožnila vznik tzv. retribučního soudnictví, jehož prostřednictvím mělo dojít k postihu všech válečných zločinců a jejich pomocníků. Dekrety „národní očisty“ byly vydány během roku 1945 prezidentem dr. Edvardem Benešem.¹³⁵ Soudní procesy s válečnými zločinci v poválečné Evropě nebyly

¹²⁹ FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 32-36.

¹³⁰ FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 34.

¹³¹ FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 36.

¹³² FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 51.

¹³³ FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 53.

¹³⁴ NÁLEVKA, Vladimír: *Druhá světová válka*. Praha 2010, s. 196.

¹³⁵ BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998, s. 30.

ničím ojedinělým, naopak probíhaly ve většině osvobozených zemí. Nicméně Československá republika byla jednou z těch států, které k potrestání válečných prohřešků přistupovaly velmi rázně a nekompromisně. Hlavním cílem této nápravy či odčinění mělo být nepochybně především potrestání skutečných válečných viníků.¹³⁶ Nicméně celý proces retribuice měl i negativní dopad, neboť soudní procedury neměly vždy jen čistě justiční charakter, ale byly zároveň politicky zatíženy. Nejenže se totiž na vzniku retribučních zákonů podílely politické orgány, ale komunisté jich pak přímo zneužívali při prosazování svých mocenských zájmů či zastrasování nepřátel a odpůrců režimu.¹³⁷ Benjamin Frommer ve své knize *Národní očista: retribuice v poválečném Československu* píše: „*Procesy s kolaboranty představovaly bitevní pole mezi silami, jež bojovali o prosazení vlastní interpretace minulosti a tím i možnost ovládnout budoucnost země.*“¹³⁸

3. 2. Vývoj retribučního soudnictví

Jak už bylo napsáno, vize národní očisty byla přítomna již v prvních letech druhé světové války. Jejím konkrétním konturám však muselo nutně předcházet ustanovení nějaké oficiální politické instituce. Byla zřízena exilová vláda, která do rukou prezidenta dr. Edvarda Beneše svěřila moc zákonodárnou a v rámci dekretu č. 2/1940 také moc ústavodárnou. Jelikož exilová vláda byla následně uznána Spojenci a zpětně také Prozatímním národním shromážděním za právoplatnou, byl jí poskytnut plhodnotný politický a právní základ. Až poté mohlo započnout oficiální plánování podoby retribučního soudnictví.¹³⁹

Vzhledem k situaci na území ČSR během druhé světové války se zahraniční odboj už na začátku vyjádřil k plánované pomstě, čímž reagoval na zatýkání českých studentů a uzavření vysokých škol v listopadu roku 1939.¹⁴⁰ „*Nutnost postihu válečných zločinců byla o to naléhavější, že tato válka na rozdíl od těch minulých neměla jen charakter územní agrese, ale byla plánovitým zločinem proti lidskosti.*“¹⁴¹ Také bylo třeba předejít situaci, která nastala po první světové válce, kdy nedošlo téměř k žádnému potrestání válečných zločinců. Ačkoliv dle Versailleské smlouvy mělo dojít k souzení asi 3000 osob, nakonec došlo díky nátlaku

¹³⁶FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 29.

¹³⁷GRÉZL, Jiří: *Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945*. Šumperk 2007, s. 11.

¹³⁸FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 29.

¹³⁹FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 54.

¹⁴⁰NEČAS, Jaroslav: *Mimořádný lidový soud v Hradci Králové 1945-1948 a jeho ohlas v dobovém tisku*.

Bakalářská diplomová práce. HŮ FF MU, Brno 2011, s. 8.

¹⁴¹BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998, s. 21.

Němců k revizím.¹⁴² „A před soud bylo nakonec postaveno jen 12 obviněných a odsouzeno jich bylo šest, většinou ke směšně nízkým trestům.“¹⁴³ Z těchto důvodů byla devíti spojeneckými státy, a sice Československem, Polskem, Jugoslávií, Norskem, Řeckem, Belgií, Holandskem, Lucemburskem a Francií dne 13. ledna 1942 přijata tzv. Svatojakubská deklarace, která požadovala stíhání a potrestání válečných viníků. Po vypálení Lidic akcentoval nutnost poválečného potrestání zločinců ve svých projevech i samotný dr. Edvard Beneš, přičemž nechtěl činit rozdíl mezi Němci a Čechy. Za důležité kritérium provinění považoval případné členství v SdP, SA, SS, gestapu či službu v německé armádě. Na podzim roku 1942 započaly pod záštitou expertní komise, kterou vedl Adolf Procházka, přípravné práce na retribučním dekretu, který měl řešit potrestání válečných zločinců, zrádců a kolaborantů.¹⁴⁴ O rok později, v říjnu 1943, byla Spojenci podepsána deklarace o ukřutnostech, která přislíbila stíhání zločinců a jejich vydání do země, ve které se svých zločinů dopustili, přičemž jednotlivé státy měly válečné zločince soudit podle svých vlastních zákonů. Také bylo dohodnuto, že bude sestaven oficiální seznam všech válečných zločinců. Retribuční dekrety tedy navazují na dohody Spojenců, které byly ujednány v Moskvě.¹⁴⁵

První osnova retribučního dekretu byla londýnské vládě předložena ministrem spravedlnosti Jaroslavem Stránským dne 4. března 1943. Nicméně tato verze počítala pouze s existujícími skutkovými podstatami, které byly definovány předválečným trestním zákonem, který samozřejmě nemohl postihnout veškerá provinění. Proto byla nutná novelizace. Po několika přepracováních byla na jaře roku 1944 předložena k projednání zjednodušená verze dekretu.¹⁴⁶ Nicméně vývoj událostí na východě, kdy sovětská vojska dosáhla východní hranice Československé republiky, přiměla vládu urychleně jednat a došlo tak ke spěšnému schválení a přijetí dekretu, přičemž státní rada ustoupila v několika požadavcích KSČ. Dekret byl přijat 6. října 1944. Proti přijetí hlasovali ministr financí Ladislav Feierabend a ministr zemědělství Ján Lichner. Co se týče schválení dekretu Edvardem Benešem, existují zde dvě možná data- 1. únor a 28. únor.¹⁴⁷ „Nicméně zápisy ze státní rady uvádí datum 28. únor

¹⁴²BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998, s. 22.

¹⁴³BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998, s. 22.

¹⁴⁴BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998, s. 23.

¹⁴⁵NEČAS, Jaroslav: *Mimořádný lidový soud v Hradci Králové 1945-1948 a jeho ohlas v dobovém tisku*.

Bakalářská diplomová práce. HÚ FF MU, Brno 2011, s. 9.

¹⁴⁶JARKOVSKÁ, Lucie: *Odplata, či spravedlnost? Mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Praha 2008, s. 13-14.

¹⁴⁷Blíže se tomuto problému věnuje Mečislav Borák v knize *Spravedlnost podle dekretu*. V knize uvádí, že Edvard Beneš odmítal dekret podepsat, ale po událostech na východní frontě mu nic jiného nezbylo. „Pak podle

1945.¹⁴⁸ Dle Lucie Jarkovské se prezident rozhodl ke schválení pod tlakem překotného vývoje válečných událostí. Naopak Benjamin Frommer v knize *Národní očista* zmiňuje studii Benešova osobního tajemníka Eduarda Táborského (1910-1996): „*Je v celku nemyslitelné, že by exilová vláda, kterou Beneš vybral a dával jí směrnic, jednala v rozporu s jeho vůlí.*“¹⁴⁹ Samotný dekret byl publikován dne 6. března 1945 jako tzv. dekret. č. 6/ 1945 „*o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů, který je obecně známý jako Velký retribuční dekret a tímto dnem také vzešel v platnost.*“¹⁵⁰

Nicméně po vydání dekretu došlo ještě k několika změnám, které si vyžádal sám dr. Edvard Beneš, který požadoval změny zejména vzhledem k aktuálnímu dění v Československu. Ačkoliv měl dekret platit na celém území státu, Slováci si nakonec prosadili svou vlastní formu retribuice, zatímco na českém území byl přijat londýnský dekret, přičemž i ten byl určitým způsobem pozměněn. Jaroslav Nečas, který se problematikou retribučního soudnictví soustavně zabývá, k tomu uvedl: „*Bezpochyby nejdůležitější změnou bylo přidání § 11 Udavačství, o kterém se jednalo už v Londýně, nicméně byl do dekretu přidán až nyní. Je vidět, že prezident měl pravdu v tom, že retribuční normy bude třeba upravit podle poměrů doma. Právě § 11 byl přidán na základě rozšířeného udavačství za války v protektorátu a jeho závažnosti.*“¹⁵¹ Dne 19. června byl *Velký retribuční dekret* (č. 16/1945) již s definitivní platností podepsán prezidentem dr. Edvardem Benešem, společně s ním byl podepsán také dekret, který ustanovil Národní soud v Praze, a veřejně byl pak vyhlášen dne 9. července 1945.¹⁵²

3. 3. Velký a malý retribuční dekret

Samotný text *Velkého retribučního dekretu* se skládal celkem z 34 paragrafů a ty byly rozděleny do dvou hlav. První hlava definovala zločiny proti státu, osobám a majetku. Zvláště byl definován zločin udavačství (§ 11). Druhá hlava se zabývala ustanovením mimořádných

*P. Tigrida podepsal prezident tento „osudný dekret, společné dílo demokratů a komunistů“ v předvečer svého odjezdu do Moskvy (odletěl 11. 3. 1945)“ Drtina se pak zmiňuje, že Beneš podepsal dekret již 1.2. In BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998, s. 38.*

¹⁴⁸BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998, s. 28.

¹⁴⁹Citováno podle FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 109.

¹⁵⁰JARKOVSKÁ, Lucie: *Odplata, či spravedlnost? Mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Praha 2008, s. 15.

¹⁵¹NEČAS, Jaroslav: *Mimořádný lidový soud v Hradci Králové 1945-1948 a jeho ohlas v dobovém tisku*. Bakalářská diplomová práce. HŮ FF MU, Brno 2011, s. 12.

¹⁵²FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 116.

lidových soudů, jejich složením, funkcí, pravomocemi žalobce a dalšími. Několik paragrafů bylo věnováno všeobecným ustanovením a poslední tři paragrafy se zabývaly ustanoveními přechodnými a závěrečnými.¹⁵³ Některé ze zákonů kontinuálně navazovaly na zákony předválečné jako například zákon na ochranu republiky, nedovolené zpravodajství či zrada. Jiné zákony jako zločiny proti osobám (§§ 5 – 7) vycházely z rakouského zákoníku z roku 1878, také bylo použito ustanovení z roku 1852 „o veřejném násilí nakládáním s člověkem jako s otrokem“,¹⁵⁴ přičemž Velký retribuční dekret vyměřil nové trestní sazby za tyto zločiny. Zločiny proti státu byly trestány od dvaceti let těžkého žaláře po doživotí, zločiny proti osobám měly široké rozmezí a to od deseti let až po trest smrti. Taktéž zločiny proti majetku se měly trestat různě; od pěti letů žaláře až po trest smrti. Dále byly ukládány vedlejší tresty, a sice ztráta občanské cti, což v podstatě degradovalo odsouzeného ve všech společenských ohledech, od volebního práva po pracovní možnosti. Odsouzený mohl být donucen odpykávat trest při nucených pracích anebo mu mohl být odebrán majetek v takovém rozsahu, jaký určil soud.¹⁵⁵ Obžalovaní byli členěni do dvou skupin – 1. *Nacističtí zločinci* (osoby německé a maďarské národnosti, včetně osob, které přijaly německou či maďarskou národní příslušnost během 2. světové války) a 2. *Zrádci a kolaboranti*, což byly osoby s československou státní nebo národní příslušností. Trest smrti byl většinou uvalen, pakliže jednání obžalovaného zapříčinilo něčí smrt.¹⁵⁶

Mimořádné lidové soudy byly zřizovány v sídlech krajských soudů, přičemž výkon moci nebyl omezen jurisdikcí krajského soudu. Tyto instituce měly působit pouze po dobu jednoho roku. Celému soudu předsedal přednosta, kterého jmenoval prezident republiky. Hlavní přelíčení mělo stejné zásady jako soudy stanné, přičemž o rozsudcích rozhodoval pětičlenný senát, který se skládal ze čtyř soudců z lidu a jednoho předsedy. Předsedové byli soudci z povolání, stejně jako přednosta. Původně měli u soudu zasedat pouze dva zástupci lidu, nicméně po válce byli přidáni ještě další dva, což vedlo k posílení hlasů neškolených na úkor profesionálů.¹⁵⁷ Senát měl na rozhodnutí tři dny od chvíle zahájení hlavního přelíčení, které probíhalo veřejně a ústně. Závěrečná porada senátu pak probíhala neveřejně. Pakliže soud nevynesl rozsudek do tří dnů, byl případ předán soudu řádnému. Proti rozsudkům se

¹⁵³BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998, s. 313-321.

¹⁵⁴FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 119 - 121.

¹⁵⁵JARKOVSKÁ, Lucie: *Odplata, či spravedlnost? Mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Praha 2008, s. 21.

¹⁵⁶FIALA, Jiří: *Z historie katovského řemesla v Olomouci. III. Popravy za nacistické okupace Československa 1939-1945 a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945-1948*. In Zprávy vlastivědného muzea v Olomouci. Olomouc 2009, č. 298, s. 71.

¹⁵⁷FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 118.

nebylo možné odvolat. V případě, že byl obžalovaný odsouzen k smrti, musel soud trest vykonat tradičně do dvou, nejpozději však do tří hodin od vynesení rozsudku. Toto rozhodnutí mělo dost možná fatální následky - ačkoliv měl odsouzený možnost požádat o milost prezidenta republiky, tato žádost neodkládala výkon trestu. Pakliže prezident neomilostnil obžalovaného během tří hodin, došlo k výkonu trestu smrti.¹⁵⁸ „Právě v tomto spočívá největší rozdíl české retribuce ve srovnání s praxí v ostatní Evropě.“¹⁵⁹ Například na Slovensku měl být trest vykonán do 48 hodin.¹⁶⁰

Každý obžalovaný měl pak právo na vlastního obhájce, a pakliže ho neměl, mohl o přidělení požádat anebo mu byl z moci úřední obhájce přidělen (ex offi), a to i v případě, kdy se samotný obžalovaný nemohl hlavního přelíčení zúčastnit.¹⁶¹

Trestní stíhání méně závažných deliktů – tzv. „*provinění proti národní cti*“ – pak upravoval dekret č. 138/ 1945 Sb. *Malý retribuční dekret*, publikovaný dne 27. října 1945, stejně jako dekret č. 137/1945 Sb., *o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé v době revoluční*, který byl používán pro zadržení podezřelých osob při stíhání v rámci *Velkého dekretu*. *Malý dekret* měl tedy řešit všechny přečiny, které nějakým způsobem pohoršovaly československou společnost. V rámci tohoto dekretu mohli být obvinění odsouzeni k jednomu roku vězení, mohla jim být udělena pokuta až 1 000 000 Kč, či mohli být pouze pokáráni. Také mohlo dojít ke kombinaci všech tří možností.¹⁶² Výkon trestu pak byl definován takto: Při rozsudku odnětí svobody byla stanovena lhůta k nastoupení trestu, stejně tomu bylo i u udělení pokuty. Pakliže byl obžalovaný odsouzen k veřejnému pokárání, mělo být určeno, po jak dlouhou dobu má být rozsudek vyvěšen a také kde má být vyvěšen. Dále měla komise určit, zda bude pokárání ještě nějakým jiným způsobem veřejně vyhlášeno, například v místním rozhlasu.¹⁶³ Proti rozsudkům tohoto typu bylo možné odvolání a to k Zemskému národnímu výboru. Důležitým kritériem byla tzv. promlčecí doba. „*Promlčecí doba byla 6 měsíců, pro činy spáchané před účinností dekretu se promlčecí lhůta počínala dnem účinnosti dekretu. To byl 26. listopad 1945.*“¹⁶⁴ Výkon práva podle *Malého*

¹⁵⁸FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 132.

¹⁵⁹Tamtéž.

¹⁶⁰FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 133.

¹⁶¹BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998, s. 320.

¹⁶²SKLENAŘOVÁ, Sylva -ŠTĚPÁN, Jiří: *Olomouc a tzv. Malý retribuční dekret č.138/1945 Sb. Retribuční soudnictví*. In: Střední Morava: kulturněhistorická revue 8, č. 14, Olomouc 2002, s. 5.

¹⁶³SKLENAŘOVÁ, Sylva -ŠTĚPÁN, Jiří: *Olomouc a tzv. Malý retribuční dekret č.138/1945 Sb. Retribuční soudnictví*. In: Střední Morava: kulturněhistorická revue 8, č. 14, Olomouc 2002, s. 7.

¹⁶⁴SKLENAŘOVÁ, Sylva -ŠTĚPÁN, Jiří: *Olomouc a tzv. Malý retribuční dekret č.138/1945 Sb. Retribuční soudnictví*. In: Střední Morava: kulturněhistorická revue 8, č. 14, Olomouc 2002, s. 5.

retribučního dekretu byl svěřen trestním nalézacím komisím zřízeným při okresních národních výborech, které nepodléhaly ministerstvu spravedlnosti, ale ministerstvu vnitra. Trestný čin v rámci *Malého dekretu* byl projednáván, až když bylo potvrzeno „nepřístojné chování“ určité osoby, které by uráželo národní čest.¹⁶⁵ Nicméně ani samotný dekret, který měl pouze 4 paragrafy, ani směrnice k němu přidružené neobsahovaly právní definici „národní cti“, směrnice ministerstva vnitra pouze určovala činy, které byly projevem tzv. nepřístojného chování, jako byla například politická spolupráce s Němci nebo Maďary či aktivní členství ve fašistické organizaci, propagace nebo podpora nacismu, fašismu nebo antisemitismu, schvalování nebo podpora projevů nebo činů nacistů, fašistů a zrádců a další. Dle těchto směrnic mohli být v rámci *Malého dekretu* souzeni pouze občané české, slovenské či jiné slovanské národnosti.¹⁶⁶ Těžištěm trestního řízení měl být vždy výslech obviněného, přičemž ten měl právo znát jména svědků a také jejich výpovědi. *Malý dekret* byl v průběhu roku 1945 a 1946 ještě několikrát novelizován (poslední dodatek k dekretu byl vydán ještě 7. ledna 1947) a doplněn vysvětlivkami, nicméně i po těchto pokusech o jasnější a srozumitelnější výklad měly okresní národní výbory problém s korektním plněním dekretu,¹⁶⁷ který byl v mnohých bodech velmi problematický. Například obviněný nemohl zasahovat do průběhu procesu, tím pádem si nemohl povolát svědky ve svůj prospěch. Zajišťování důkazního materiálu bylo výhradně úkolem komise. Zvláštní skutečností bylo zamítnutí práva na obhájce pro obviněného. Obviněnému mohl v právních záležitostech pomáhat poradce, nicméně teprve až po schválení všech členů komise a ani tento poradce nemohl během procesu do děje nijak zasahovat.¹⁶⁸

Důležité je podotknout, že tyto retribuční dekry se vztahovaly na „dobu zvýšeného ohrožení republiky“ což byla doba od 21. 5. 1938 do 31. 12. 1946. Platnost retribučních dekretů v ČSR skončila 4. 5. 1947.¹⁶⁹

¹⁶⁵SKLENAŘOVÁ, Sylva -ŠTĚPÁN, Jiří: *Olomouc a tzv. Malý retribuční dekret č.138/1945 Sb. Retribuční soudnictví*. In: Střední Morava: kulturněhistorická revue 8, č. 14, Olomouc 2002, s. 6.

¹⁶⁶FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuční v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 261.

¹⁶⁷SKLENAŘOVÁ, Sylva -ŠTĚPÁN, Jiří: *Olomouc a tzv. Malý retribuční dekret č.138/1945 Sb. Retribuční soudnictví*. In: Střední Morava: kulturněhistorická revue 8, č. 14, Olomouc 2002, s. 6.

¹⁶⁸FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuční v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 258 -260.

¹⁶⁹BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998, s. 71.

3. 4. Období obnovené retribuice

Únorový převrat přinesl mimo jiné i obnovení retribučního soudnictví, konkrétně dne 25. 3. 1948. Obnovení retribuice tehdejší ministr vnitra Alexej Čepička vysvětlil tak: „[...], že předúnorová retribuice nedokázala naplnit závazek z Košického vládního programu o potrestání zrádců a že v zájmu spravedlnosti je nutné procesy obnovit.“¹⁷⁰ Póúnorová retribuice působila jednotně v rámci celého Československého území. Také byl pozměněn počet členů komise ze čtyř členů z lidu na pouhé dva, tato změna se ovšem vztahovala pouze na nové případy, nicméně zákon dovoloval otevření starých, obzvláště kontroverzních případů.¹⁷¹ „Ministerská směrnice instruovala akční výbory, aby vytipovávaly případy, které znepokojovaly místní obyvatelstvo.“¹⁷² Docházelo jak k redukci výše trestu, tak k navýšení délky trestu až po odsouzení k smrti, nicméně obětí bylo mnohem méně než v období prvním. Paradoxně za období národněsocialistického ministra Prokopa Drtiny, který byl svými následovníky označován jako ochránce zrádců, bylo odsouzeno mnohem větší procento obžalovaných.

Taktéž byl schválen *Malý retribuční dekret*, nicméně v praxi byla aplikace dekretu takřka nemožná, neboť v červnu 1948 byla Klementem Gottwaldem vyhlášena amnestie, která se vztahovala i na tyto přečiny. Činnost mimořádných lidových soudů byla v plném rozsahu ukončena až 31. prosince 1948.¹⁷³ Frommer ve své knize *Národní očista* píše: „obnovená retribuice vytvářela most mezi starou, „buržoazní“ justicí a novou, komunistickou. Konec retribuice v prosinci 1948 neznamenal návrat k řádným procedurám v duchu pravidel právního státu. Prohlubování právní nejistoty naopak rychle pokračovalo.“¹⁷⁴ V rámci éry tzv. retribučního soudnictví bylo odsouzeno na 32 000 kolaborantů a válečných zločinců. Desítky tisíc lidí byly vzaty do vazby a nakonec bez dalšího souzení propuštěny.¹⁷⁵ „Popraveno bylo téměř 700 obviněných, což představuje číslo vyšší, než byl počet popravených za čtyři následující desetiletí komunistické diktatury.“¹⁷⁶

¹⁷⁰FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 428.

¹⁷¹FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 429.

¹⁷²Tamtéž.

¹⁷³Podrobněji viz FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 423 – 441.

¹⁷⁴FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 439-440.

¹⁷⁵FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 22.

¹⁷⁶Tamtéž.

3. 5. Mimořádný lidový soud v Olomouci

Na území ČSR vzniklo celkem 24 MLS, konkrétně ve městech Praha, Brno, České Budějovice, Česká Lípa, Hradec Králové, Cheb, Chrudim, Jičín, Jihlava, Klatovy, Kutná Hora, Liberec, Litoměřice, Mladá Boleslav, Most, Ostrava, Nový Jičín, Olomouc, Opava, Písek, Plzeň, Tábor, Uherské Hradiště, Znojmo. Vznik a ustanovení mimořádných lidových soudů nebyl jednotný. Záleželo na tom, jak rychle byly daným Okresním národním výborem sestaveny seznamy profesionálních a také lidových soudců, přičemž lidoví soudci měli být zejména bývalí vězňové odbojářů či jinak pronásledovaní. Poté byli adepti na lidové soudce jmenováni vládou a profesionální soudce po schválení vládou jmenoval prezident republiky.¹⁷⁷ Někdy si urychlené ustanovení lidového soudu prosadil samotný rozlíčený lid jako například v Brně. Zde byly první rozsudky vyčteny ještě měsíc před schválením Velkého dekretu československou vládou, konkrétně 8. června 1945.¹⁷⁸ Naopak jako úplně poslední započal svou činnost MLS v Chebu, a to až 12. února 1946.¹⁷⁹

Olomoucký mimořádný lidový soud byl zřízen 14. srpna 1945, přičemž přednostou soudu byl stanoven JUDr. Jaroslav Matura a jeho náměstkem JUDr. Jaromír Chlebníček.¹⁸⁰ „Jako soudci z povolání byli jmenováni Bedřich Pleiner, Alois Gargela, Jaroslav Kobra, Karel Trudík, František Šamánek, Vladimír Halík a Josef Nerušil.“¹⁸¹ Prvních soudců z lidu bylo celkem 83. Nicméně Jiří Grézl ve své studii udává, že toto číslo nebylo v žádném případě konečné: „Pro velký počet napadených retribučních případů a nedostatku personálu při jednotlivých agendách soudu docházelo k dodatečnému jmenování dalších osob ještě v několika dílčích fázích.“¹⁸² Pro MLS v Olomouci bylo jmenováno celkem devět veřejných žalobců. Jedním z nich byl Dr. Karel Turek, který měl na starost vedení agendy veřejné žaloby.¹⁸³ Územní působnost MLS v Olomouci byla obdobná jako u krajského soudu. Ten byl po válce obnoven v jeho předválečném rozsahu, což znamenalo, že pod jeho

¹⁷⁷BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998, s. 47.

¹⁷⁸FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuční poválečném Československu*. Praha 2010, s. 99.

¹⁷⁹BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998, s. 47.

¹⁸⁰FIALA, Jiří: *Z historie katovského řemesla v Olomouci. III. Popravy za nacistické okupace Československa 1939-1945 a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945-1948*. In *Zprávy vlastivědného muzea v Olomouci*. 2009, č. 298, s. 70.

¹⁸¹ŠUDŘICHOVÁ, Lenka: *Obraz německého obyvatelstva ve spisech Mimořádného lidového soudu v Olomouci (1945-1948)*. Magisterská diplomová práce. Olomouc 2001, s. 10.

¹⁸²GRÉZL, Jiří: *Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945*. Šumperk 2007, s. 18.

¹⁸³Tamtéž.

obvod spadaly okresy Olomouc, Kojetín, Prostějov, Plumlov, Konice, Litovel, Mohelnice, Zábřeh na Moravě, Šternberk, Šumperk, Šilperk, Staré Město, Víznberk, Rýmařov, Moravský Beroun, Uničov, Dvorce a nově mezi ně byl zařazen i soudní okres Libavá.¹⁸⁴ Sídlem Mimořádného lidového soudu v Olomouci se stala budova dnešního okresního soudu, tehdy krajského, na tř. Svobody č. 16. Výkony trestu, konkrétně výkon trestu oběšením, byly prováděny na nádvoří věznice krajského soudu, zejména z důvodu dostatečného ohrazení, to aby se zabránilo pozorování nepovolanými osobami.¹⁸⁵ Šlo pravděpodobně o reakci na soudní proces s bývalým náměstkem pražského primátora a také profesorem na německé univerzitě v Praze Dr. Josefem Pfitznerem. Ten byl pro své činy v rámci MLS v Praze odsouzen k smrti, avšak průběh jeho veřejné popravy, kterou dne 6. září 1945 sledovaly kromě běsnících žen i děti, vyvolal ostrou kritiku a popraviště tak byla od té doby situována spíše do uzavřených prostorů.¹⁸⁶ „*Přístup k popravě povoloval přednosta MLS, na žádost odsouzeného byla exekuce prohlášena za „neveřejnou“ [...] a přihlíželi jí pouze úřední činitelé.*“¹⁸⁷ Mrtvoly popravených pak byly posílány ke spálení do Olomouckého krematoria či jich bylo užíváno k výrobě anatomických preparátů pro účely Lékařské fakulty Univerzity Palackého. Tělo mohlo být samozřejmě také vydáno příbuzným k uskutečnění pohřbu odsouzeného.¹⁸⁸

Ačkoliv byl Mimořádný lidový soud v Olomouci zřízen v polovině srpna, k vynesení prvního rozsudku došlo až 1. října 1945. Prvním odsouzeným byl Němec Kurt Lerch, který byl uznán vinným za spoluúčast na zavraždění parašutisty a byl odsouzen k doživotnímu žaláři.¹⁸⁹ Nicméně Šudrichová ve své práci uvádí: „*Lerch si odpykal pouze 10 let svého trestu, roku 1955 byl generální prokuraturou uvolněn pro odsun do SRN.*“¹⁹⁰ Zájem veřejnosti o tyto soudy byl obrovský. Téměř každý den vyšla v novinách alespoň jedna

¹⁸⁴ŠUDŘICHOVÁ, Lenka: *Obraz německého obyvatelstva ve spisech Mimořádného lidového soudu v Olomouci (1945-1948)*. Magisterská diplomová práce. Olomouc 2001, s. 11.

¹⁸⁵ŠUDŘICHOVÁ, Lenka: *Obraz německého obyvatelstva ve spisech Mimořádného lidového soudu v Olomouci (1945-1948)*. Magisterská diplomová práce. Olomouc 2001, s. 11.

¹⁸⁶BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998, s. 51.

¹⁸⁷FIALA, Jiří: *Z historie katovského řemesla v Olomouci. III. Popravy za nacistické okupace Československa 1939-1945 a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945-1948*. In Zprávy vlastivědného muzea v Olomouci. Olomouc 2009, č. 298, s. 71.

¹⁸⁸FIALA, Jiří: *Z historie katovského řemesla v Olomouci. III. Popravy za nacistické okupace Československa 1939-1945 a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945-1948*. In Zprávy vlastivědného muzea v Olomouci. Olomouc 2009, č. 298, s. 76.

¹⁸⁹FIALA, Jiří: *Z historie katovského řemesla v Olomouci. III. Popravy za nacistické okupace Československa a 1939-1945 a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945-1948*. In Zprávy vlastivědného muzea v Olomouci. Olomouc 2009, č. 298, s. 71.

¹⁹⁰ŠUDŘICHOVÁ, Lenka: *Obraz německého obyvatelstva ve spisech Mimořádného lidového soudu v Olomouci (1945-1948)*. Magisterská diplomová práce. Olomouc 2001, s. 11.

zmínka, která se vztahovala k určitému soudnímu procesu.¹⁹¹ Šudřichová ve své práci píše: „*Lidé měli velký zájem na vlastní oči vidět průběh zasedání Mimořádného lidového soudu v Olomouci. Dozvídáme se z novin, že budova krajského soudu byla doslova obležena desítkami aut a proudy lidí. Někteří z nich přicházeli již na devátou hodinu ranní a odcházeli až večer. Pro ženy – divačky bylo vyhrazeno místo na galerii, muži sledovali soudní procesy v přízemí.*“¹⁹²

V prvních měsících zasedal senát zhruba čtyřikrát do týdne, přičemž byly vyřešeny zhruba dva případy za den.¹⁹³ Podle studie Jiřího Grézla, jenž se zevrubně zabýval činností MLS v Olomouci v roce 1945, bylo v prvním roce zahájeno trestní řízení proti 298 osobám. Co do národností struktury šlo o 249 Němců (215 mužů a 34 žen), 48 Čechů (41 mužů, 7 žen) a 1 muže ukrajinské národnosti.¹⁹⁴ Dále Grézl uvádí: „*Ačkoliv z počátku byly ukládány tresty poměrně vysoké, postupně se zmírňovaly, stále častěji hluboko pod hranici stanovenou retribučním dekretem.*“¹⁹⁵ V roce 1946 bylo v rámci MLS vyřešeno nejvíce případů nejen proto, že rok 1946 byl jediným celým rokem, kdy platily retribuční zákony, ale také z toho důvodu, že tehdejší mínění soudců bylo takové, že zmíněné zákony budou platit pouze do 8. ledna 1947, čímž pádem chtěli vyřešit co nejvíce případů. Během roku 1946 bylo v rámci Mimořádného lidového soudu v Olomouci projednáno na 1312 případů. V roce 1947 bylo založeno celkem 330 spisů, což se liší od počtu lidí, kteří byli se soudem nějak konfrontováni. Ještě 2. a 3. května bylo u MLS v Olomouci souzeno 14 lidí. Jeden z nich byl popraven, nicméně dalších deset lidí bylo osvobozeno.¹⁹⁶

Jak už bylo řečeno výše, po únorovém převratu v roce 1948 došlo k obnovení retribučních zákonů, přičemž seznamy soudců byly opět sestavovány místními národními výbory, které zcela ovládali komunisté. V rámci druhé éry retribučního soudnictví bylo vyřešeno o poznání méně případů. V době od dubna do prosince 1948 bylo v Olomouci projednáno pouze 208 případů.¹⁹⁷ To znamená, že opět nebyla zcela naplněna představa

¹⁹¹ŠUDŘICHOVÁ, Lenka: *Obraz německého obyvatelstva ve spisech Mimořádného lidového soudu v Olomouci (1945-1948)*. Magisterská diplomová práce. Olomouc 2001, s. 16

¹⁹²ŠUDŘICHOVÁ, Lenka: *Obraz německého obyvatelstva ve spisech Mimořádného lidového soudu v Olomouci (1945-1948)*. Magisterská diplomová práce. Olomouc 2001, s. 15.

¹⁹³ŠUDŘICHOVÁ, Lenka: *Obraz německého obyvatelstva ve spisech Mimořádného lidového soudu v Olomouci (1945-1948)*. Magisterská diplomová práce. Olomouc 2001. s. 11.

¹⁹⁴GRÉZL, Jiří: *Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945*. Šumperk 2007, s. 19.

¹⁹⁵Tamtéž.

¹⁹⁶Podrobněji viz ŠUDŘICHOVÁ, Lenka: *Obraz německého obyvatelstva ve spisech Mimořádného lidového soudu v Olomouci (1945-1948)*. Magisterská diplomová práce. Olomouc 2001, s. 15-17.

¹⁹⁷ŠUDŘICHOVÁ, Lenka: *Obraz německého obyvatelstva ve spisech Mimořádného lidového soudu v Olomouci (1945-1948)*. Magisterská diplomová práce. Olomouc 2001, s. 15.

komunistů, kteří chtěli přísněji a důsledněji trestat bývalé kolaboranty a zrádce. Přestože byly vyneseny různé typy rozsudků, jasně převažovaly spíše ty mírnější. „Zřejmě už z lidí vyprchala prvotní pomstychtivost a šok z války, které zapříčinily vznik řady vymyšlených a přibarvených trestních oznámení.“¹⁹⁸ V posledním měsíci bylo vyřešeno ještě osm případů a poté, dne 31. prosince 1948, kdy byl popraven poslední velitel služebny gestapa v Přerově Karl Streit,¹⁹⁹ byla éra retribučního soudnictví definitivně ukončena.²⁰⁰

K smrti bylo v rámci retribučního soudnictví v Olomouci odsouzeno celkem 45 osob výhradně mužského pohlaví. Většina z nich byla národnosti německé – 34, devět z nich pak byli Češi.²⁰¹ První rozsudek smrti byl vynesena nad Čechem Antonínem Laštůvkou dne 16. listopadu 1945. Laštůvka prozradil gestapu, že zaměstnanci Elektrických podniků hlavního města Olomouce spolupracují s partyzány z Droždína, čímž zavinil krom jiného smrt dvou lidí.²⁰² Dalším Čechem poslaným na smrt byl Antonín Šiška, který byl v čase předešlém již patnáctkrát trestaný pro jiné přečiny. Tento muž falešně obvinil a udal svého synovce a jeho ženu gestapu a tím nepřímo zapříčinil smrt zmíněného muže v koncentračním táboře v Osvětimi. Z podobných důvodu bylo odsouzeno k smrti ještě několik konfidentů a udavačů. Pod oprátku bylo také předvedeno pět mužů, kteří se podíleli na smrti německého antifašisty a ruského partyzána. Společně byli odsouzeni a ve stejný den popraveni také Wilhelm Müller, Jindřich Kleibel, František Skácel - všichni členové NSDAP a SA z Nedvězí. V neposlední řadě bylo v rámci MLS v Olomouci odsouzeno celkem 13 bývalých příslušníků gestapa, mezi které například patřil poslední vedoucí služebny gestapa v Olomouci Richard Heidan²⁰³ či vedoucí služebny v Šumperku Wilhelm Prellberg.²⁰⁴ Specifickým soudním případem byl proces s Ernstem Liedtkem.²⁰⁵ Ten byl totiž v prvním období retribuční odsouzen k doživotnímu žaláři, zatímco druhé období se mu stalo osudným. Mimo jiné mu byla prokázána účast u brněnského stanného soudu v červnu roku 1942, kde měl zastupovat jako

¹⁹⁸ŠUDŘICHOVÁ, Lenka: *Obraz německého obyvatelstva ve spisech Mimořádného lidového soudu v Olomouci (1945-1948)*. Magisterská diplomová práce. Olomouc 2001, s. 20.

¹⁹⁹LIŠKA, Otakar a kol.: *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. Praha 2006, s. 140.

²⁰⁰ŠUDŘICHOVÁ, Lenka: *Obraz německého obyvatelstva ve spisech Mimořádného lidového soudu v Olomouci (1945-1948)*. Magisterská diplomová práce. Olomouc 2001, s. 20.

²⁰¹FIALA, Jiří: *Z historie katovského řemesla v Olomouci. III. Popravy za nacistické okupace Československa 1939-1945 a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945-1948*. In Zprávy vlastivědného muzea v Olomouci. Olomouc 2009, č. 298, s. 74.

²⁰²Tamtéž.

²⁰³ČEŠÍK, Vojtěch: *Richard Heidan (1893-1947) a Franz Langer (1898-1947). Představitelé venkovní služebny Gestapa v Olomouci*. Rukopis bakalářské diplomové práce KH FF UP. Olomouc 2016.

²⁰⁴FIALA, Jiří: *Z historie katovského řemesla v Olomouci. III. Popravy za nacistické okupace Československa 1939-1945 a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945-1948*. In Zprávy vlastivědného muzea v Olomouci. 2009, č. 298, s. 73.

²⁰⁵Vedoucí olomoucké služebny nacistické bezpečnostní služby – SD.

přisedící svého nadřízeného V. Kohla. Ačkoliv se Liedtke snažil obhájit tím, že pouze plnil pokyny a byl u stanného soudu pouhým zastupujícím svého nadřízeného, nejvyšší trest jej neminul a byl popraven 23. dubna 1948.²⁰⁶

Podobného charakteru byly v rámci MLS v Olomouci soudní procesy s nacistickými vězeňskými dozorci. První proces se uskutečnil na sklonku roku 1946, kdy byli k trestu smrti odsouzeni dva vězeňští dozorci gestapa -Wilhelm Hýža a Franz Mattl, kteří se měli na konci války podílet na vraždě dvou mladíků. Druhý velký proces s vězeňskými dozorci se konal na jaře 1947 a skončil vynesením hned čtyř rozsudků smrti: „*V jednom dni 26. března 1947 byli popraveni čtyři dozorci věznice na Mírově, obvinění z trýznění a mučení zdejších vězňů, nezřídka trpících tuberkulózou (pro něž byla vlastně mírovská věznice předurčena): Watler Bartl, Josef Deutsch, Josef Haupt a Franz Rammert.*“²⁰⁷ Bližší informace o výše zmíněných dozorcích budou předmětem následujících kapitol.

²⁰⁶ŠUDŘICHOVÁ, Lenka: *Obraz německého obyvatelstva ve spisech Mimořádného lidového soudu v Olomouci (1945-1948)*. Magisterská diplomová práce. Olomouc 2001, s. 20.

²⁰⁷FIALA, Jiří: *Z historie katovského řemesla v Olomouci. III. Popravy za nacistické okupace Československa 1939-1945 a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945-1948*. In Zprávy vlastivědného muzea v Olomouci. 2009, č. 298, s. 73.

4. Dozorci souzení Mimořádným lidovým soudem v letech 1946 a 1947

4. 1. Wilhelm Hýža a Franz Mattl

4. 1. 1. Život v „civilu“

Wilhelm Hýža se narodil 26. srpna 1896 v Olomouci do smíšené rodiny; jeho otcem byl Čech a matkou byla německy mluvící Maďarka. Pocházel z poměrně velké rodiny, původně měl totiž devět sourozenců, ačkoliv dospělého věku se dožili pouze tři. Ve výpovědi udává, že jako rodina spíš inklinovala k národnosti německé, možná z toho důvodu, že jeho otec byl negramotný, a tak byl Hýža veden matkou k jazyku německému. I celé vzdělání absolvoval v němčině, vychodil celkem sedm obecných tříd a jednu měšťanskou, všechny v Olomouci. Následně se vyučil na krejčího. Až do svého zaměstnání na olomouckém gestapu se Wilhelm Hýža živil různě, například pracoval jako městský strážník. Na počátku Velké války nastoupil mladý Wilhelm dobrovolně vojenskou službu u mysliveckého pluku v Innsbrucku. Od roku 1915 až do konce války bojoval na italské frontě. Během první republiky se vrátil ke svému původnímu povolání; měl vlastní krejčovskou dílnu a také pracoval jako krejčí v salónu v Prostějově. Sám Hýža uvádí, že měl po významnou část života velmi nejisté pracovní zázemí. V roce 1936 složil řidičské zkoušky a údajně až do roku 1941 pracoval jako šofér v pohřební společnosti Concordia. Nicméně podle jeho dochované členské karty NSDAP byl zaměstnán k 1. dubnu 1939 jako sluha (něm. Diener).²⁰⁸ O jeho osobním životě se nedozvíme nic více, než že byl ženatý a měl jednoho syna, který byl v době jeho odsouzení již dospělého věku.²⁰⁹

O osobním a předválečném životě Hýžova pozdějšího spolupracovníka Franze Mattla se dovídáme z pramenů ještě méně. Mattl se narodil 24. října 1908 v Jihlavě do německé rodiny. Vyučil se obuvníkem, nicméně před zaměstnáním u gestapa pracoval také jako dělník na pile v Horní Cerekvi či posunovač na drahách. Ke své původní profesi se pravděpodobně ještě před válkou zase nakrátko vrátil, poněvadž podle jeho dochované členské karty NSDAP pracoval k 1. dubnu 1939 jako obuvník - švec (něm. Schuhmacher).²¹⁰ Mattl si vzal Češku, se

²⁰⁸ABS-Praha. Členská karta NSDAP-Wilhelm Hýža.

²⁰⁹ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech Wilhelma Hýži, KS v Olomouci*, f. 8.

²¹⁰ABS-Praha. Členská karta NSDAP- Franz Mattl.

kteřou měl dceru, která se narodila v druhé polovině třicátých let. Stejně jako Hýža byl i Mattl údajně římskokatolického vyznání.²¹¹

4. 1. 2. Kariéra u gestapa

Na počátku tohoto oddílu by bylo vhodné zmínit politickou aktivitu obou mužů a jejich účast v německých organizacích, která ke kariérnímu vzestupu a pracovním možnostem v období okupace neodmyslitelně patřila. Za první republiky byl Hýža členem německé lidové strany, než se v roce 1938 stejně jako většina německých obyvatel²¹² stal zastáncem názorů Konráda Henleina a vstoupil do strany Sudetendeutsche Partei (SdP), která se v průběhu onoho roku stala v podstatě monopolní německou stranou.²¹³ Po okupaci Čech a Moravy se přidal k NSDAP. Do strany vstoupil k 1. dubnu 1939 a bylo mu přiděleno členské číslo 7 275 870. Po roce vstoupil do NSKK,²¹⁴ kde měl funkci Scharführera. V těchto organizacích setrval až do konce války.²¹⁵ Ačkoliv vyšetřovatelé u Hýži mnohdy zmiňují jeho pravděpodobné členství v SS, válečné prameny stejně jako jeho poválečné svědectví dokazují, že členem SS nebyl. „*K SS jsem přijat nebyl jednak proto, že jsem neměl náležitou výšku a byl jsem také již poměrně stár. Od podzimu 1943 jsem dostal uniformu SS a k tomu jsem dostal legitimaci oprávnění nosit tuto uniformu, ale jen ve službě. Členem a ani uchazečem u SS jsem vlastně nebyl.*“²¹⁶ Dobové prameny potvrzují, že Wilhelm Hýža opravdu nesplňoval minimální přidělenou výšku, neboť údajně měřil 160 cm.²¹⁷

Do služby olomouckého gestapa Wilhelm Hýža vstoupil v červenci roku 1941, kdy byl nejprve povolán, aby jednorázově vypomohl jako pomocný šofér při velkých zatýkacích akcích namířených proti odbojářům a Židům.²¹⁸ Hýža uvádí: „[...] přijímal mne Wilke, který

²¹¹ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech Franze Mattla, KS v Olomouci*, f. 89.

²¹²V roce 1935 hlasovalo pro SdP v Okrese Olomouc město a venkov celkem 11 588 voličů, to bylo přes 60% všech německých hlasujících obyvatel.

²¹³BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v létech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 16.

²¹⁴NSKK (Nationalsozialistische Kraftfahrkorps) – Národně socialistický motoristický sbor, vznikl v roce 1931 jako součást SA. Jeho členové byli majitelé motorových vozidel (případně držitelé řidičských průkazů). Sbor byl budován jako případná motorizovaná rezerva pro potřeby SA. V roce 1934 se sbor osamostatnil, jeho velitelem byl Adolf Hühnlein.

²¹⁵NA-Praha, fond: Národní soud, sl. 316 – 81 -2:nezpracováno, *Seznam válečných zločinců, Věznice KS v Olomouci*, f. 166.

²¹⁶ZAO- Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech Wilhelma Hýži, KS v Olomouci*, f. 8.

²¹⁷NA-Praha, fond Národní soud, sl. 316 – 134 -4:nezpracováno, *Seznam vězňů, Věznice KS v Olomouci*, f. 141.

²¹⁸ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech Wilhelma Hýži, KS v Olomouci*, f. 8.

mne prostě řekl, že budu jezdit jako šofér u gestapa a když jsem mu řekl, že mám svoje zaměstnání, tu mne řekl, že to nepřichází v úvahu a že jezdit musím. [...]“²¹⁹

Jako šofér se Hýža zúčastnil několika akcí zaměřených proti českému odboji. Upozornil například na událost s podzimem 1941, kdy bylo za pomoci zběhlého partyzána Ferdy²²⁰ prováděno zatýkání partyzánů na Přerovsku. Uvádí, že podobných akcí bylo více.²²¹ U svého prvního výslechu vzpomínal: „*Také přechovávající partyzány byli zatýkáni. V celé této akci bylo zatčeno 20 až 25 osob. Ze zatčených vzpomínám na ředitele Polácha z Přerova či na rodinu Riedlových.*“²²² V této souvislosti také upozornil na akci zvanou KP, která probíhala v létě roku 1942. V rámci zatýkání komunistických činníků bylo tehdy zadrženo padesát osob. V neposlední řadě upozornil na akci z roku 1943, kdy jakýsi zatčený Fiala z Bouzova prozradil řadu přechováváčů z Bouzovska.²²³ Práci šoféra vykonával až do dne 15. března roku 1943.

Wilhelm Hýža ve své výpovědi uvádí, že v roce 1943 žádal o propuštění ze služeb gestapa pro údajnou vadu očí.²²⁴ Možná, že právě na tento popud byl přeložen do věznice gestapa, kde byl zaměstnán jako dozorce a kde zůstal až do konce války. Jeho pracovní doba probíhala dle jeho poválečného výslechu takto: „*První čas tj. až do července 1944 jsme měli službu rozdělenou tak, že jsme měli 12 hodin služby a 24 hodin volno a od července 1944 byla doba služby prodloužena a měl jsem vždy službu 24 hodin a 24 hodin volno.*“²²⁵ Zde obdržel uniformu SS s hodností SS-Unterscharführera a podléhal Hauptwachtmeisterovi Böhmovi. On sám se vyjádřil tak, že pokud to bylo zapotřebí, nebránil se trestat vězně políčky, avšak nikdy se prý neuchyloval k násilnějším činům, které měl přitom od svého nadřízeného Böhma schválené, ba dokonce doporučené. Sám sebe popisuje jako dozorce, který trestal zejména v souvislosti s čistotou cel. Nicméně četná svědectví bývalých vězňů jasně prokazují, že jeho

²¹⁹ZAO- Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech Wilhelma Hýži, KS v Olomouci*, f. 8.

²²⁰Jednalo se o bývalého parašutistu Ferdinanda Čihánka. Ferdinand Čihánek byl původně vyučeným stolařem, v roce 1941 byl společně s osmi dalšími parašutisty vysazen u Varšavy, dále měl pokračovat do Protektorátu, kde měl provádět zpravodajskou činnost. Čihánek se však přihlásil na olomouckém gestapu a parašutisty udal. Členy odboje udával v průběhu válečných let s kolísavou intenzitou. Po válce měl být odsouzen k smrti v Německu, ale podařilo se mu uprchnout. Zemřel v roce 2008 ve Francii. Podrobněji in: SEIDL, Jan: *Křížácké tažení, či ostrov relativního bezpečí?: perzekuce homosexuality v Protektorátu Čechy a Morava*. In: Pavel Himl, Jan Seidl, Franz Schindler (Ed.) "Miluji tvory svého pohlaví": homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí, Praha 2013, s. 244-247.

²²¹ZAO- Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech Wilhelma Hýži, KS v Olomouci*, f. 9.

²²²Tamtéž.

²²³Tamtéž.

²²⁴Tamtéž.

²²⁵ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech Wilhelma Hýži, KS v Olomouci*, f. 9.

způsoby trestání vězňů byly mnohem drastičtější, než sám po válce uváděl. Svědek a bývalý vězeň Jan Čapka o chování bývalého dozorce uvádí: „*Jmenovaný choval se k vězňům vždy surově, řval a při každé příležitosti vězně bil a kopal. Já sám jsem byl od něj několikrát bit, když jsem se při vyvolávání jmen hlásil shonem „zde“ místo „hier“.* 19. září 1944, když mě vedl z týraného výslechu na celu, kopal mě a tloukl pěstí do hlavy a při tom řval „*Ty sviňo česká, ty zdechneš dříve, než Němci válku prohrají.*“²²⁶ Svědek Antonín Hauer popisuje několik situací, při kterých mu Wilhelm Hýža z malicherných důvodů nadával nebo ho fackoval a bil. Tento svědek také zmiňuje, že mu Hýža několikrát ukradl jídlo, které mu balíkem poslala rodina.²²⁷ Většina bývalých vězňů ve svých svědectvích zmiňuje Hýžovu pověstnou agresivitu. „*Týral nás a rdousil a tloukl našimi hlavami do stěny v cele, šlapal nám na nohy a vyrážeje při tom skřeky posedlého fanatika. Hýžovo surové počínání a bezmezná nenávisť proti českým vězňům byla přímo d'ábelská.*“²²⁸

Na druhou stranu, podle spolupracovníka Jana Polaschka se Hýža jako jeden z mála choval k vězňům poměrně slušně, pouze na ně křičival.²²⁹ V této souvislosti je ovšem nutné podotknout, že Jan Polaschek nesloužil s Hýžou po celou dobu jeho zaměstnání ve věznici gestapa. Spolupracovník Jan Fritscher měl na Hýžu podobný názor: „*S Hýžou jsem konal službu několik měsíců v roce 1944, vím, že byl přezdíván Franta kravál. [...] Víím o něm, že dovedl vězňům dát i svůj vlastní chleba.*“²³⁰ O „garňáku“ se od Hýži dozvídáme ještě jeden fakt, a sice že za jeho působnosti zemřelo v celách celkem sedm lidí.²³¹

Vrátila bych se ovšem zpět k jeho účasti na potírání protinacistického odboje. Ve významné části své výpovědi Hýža poměrně detailně popisuje akci, která proběhla v únoru 1945 a byla zaměřena proti partyzánům z Velké Bystřice. Při této přestřelce s partyzány došlo mimo jiné k zatčení poraněného Němce Waltera Knappeho a těhotné pomahačky partyzánů Jiřiny Nyklové.²³² Oba dva zatčení po několika dnech na garňáku zemřeli.²³³ K akci Hýža

²²⁶ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech svědka Jana Čapky, KS v Olomouci*, f. 35.

²²⁷ZAO- Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Hlavní přelíčení, KS v Olomouci*, f. 135.

²²⁸ZAO- Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech svědka Adolfa Kubise, KS v Olomouci*, f. 32

²²⁹NA-Praha, fond Ministerstvo vnitra ČSR/ČR, Praha – vytříděné něm. spisy, č. kart. 9, sign. 322-9-3, *Výslech svědka Jana Polaschka, Praha*, f. 138 (s. 4).

²³⁰ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech svědka Jana Fritschera, Oblastní úřadovna StB, v Olomouci*, f. 21.

²³¹ZAO- Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech Wilhelma Hýži, KS v Olomouci*, f. 9.

²³²V některých svědectvích je Jiřina Nyklová psána jako Niklová.

²³³Bližší okolnosti budou nastíněny v následující kapitole.

uvádí, že se jí neúčastnil, ačkoliv zástupce vedoucího gestapa Franz Langer²³⁴ ho ve výčtu zúčastněných zmiňuje. „Na výpravě ve Velké Bystřici jsem neměl žádnou účast a inspektor Franz Langer se musí mýlit, když tvrdí, že jsem já prováděl prohlídku ve Velké Bystřici. [...] Onoho dne nastoupil jsem službu jako dozorce a v budově bylo málo osob přítomno a panoval nápadný klid a na můj dotaz jsem se dozvěděl, že skoro všichni členové úřadovny odjeli pryč a to v časných hodinách ranních“²³⁵ Tento rozpor ve svědectví Franze Langera a Wilhelma Hýži rozhodně není jediným nesouladem. Čeho se však určitě účastnil, bylo pohřbení partyzány zastřeleného „gestapáka“ Schlesingera²³⁶ a příprava mrtvého těla k pitvě.²³⁷ Tato povinnost, kterou u gestapa měl, s největší pravděpodobností vyplývala z jeho předválečných zkušeností u pohřební služby.

Další událostí, u které figuroval jako „pohřebák,“ byly popravy v Doloplazích v listopadu 1944. Popisuje, že tuto akci řídil zástupce vedoucího Franz Langer, přičemž na ni byl vypraven plný autobus zaměstnanců gestapa společně se třemi vězni,²³⁸ kteří měli být popraveni. Hýža údajně netušil, kdo popravy prováděl, a on se jich účastnil pouze tak, že tyto tři vězně postupně přiváděl z autobusu a pak pomáhal s jejich pohřbíváním.

O politické činnosti a účasti v německých organizacích Franze Mattla se z dostupných pramenů dovidáme mnohem méně než v případě jeho staršího kolegy. Sám Mattl v této souvislosti uvedl: „Ve straně SDP jsem nebyl, protože jsem měl za manželku Češku. Členem strany NSDAP stal jsem se v Horní Cerekvi I. 4. 1940. Funkci jsem tam nezastával žádnou.“²³⁹ Z jiných pramenů se o případném členství v SdP nedovídáme nic. Avšak z Mattlovy členské karty NSDAP je možné vyčíst, že do strany nevstoupil v roce 1940, jak uvedl, ale už o rok dříve, a sice již 1. dubna 1939, kdy mu bylo přiděleno členské číslo 7 096 320.²⁴⁰

²³⁴Podrobněji o Langerovi in ČEŠÍK, Vojtěch: Richard Heidan (1893-1947) a Franz Langer (1898-1947). Představitelé venkovní služebny Gestapa v Olomouci. Rukopis bakalářské diplomové práce KH FF UP. Olomouc 2016.

²³⁵ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Druhý výslech Wilhelma Hýži, KS v Olomouci*, f. 82.

²³⁶Johann Schlesinger (nar. 4. 7. 1901 ve Štěpánově) byl kriminální zaměstnanec působící u olomouckého gestapa od roku 1939, později byl také zařazen v protiparašutistickém a protipartyzánském referátu. Dne 22. února 1945 zastřelen odbojářem Václavem Mikoláškem (1921-1945). Více informací in ABS Praha, fond 52, sign. 52-84-5, Jmenný seznam příslušníků gestapa, s. 29; Tamtéž, sbírka tzv. karet „spolupracovníků“, karta Jana Schlesingera; JIRÁK, Petr: pronásledování skupiny partyzánů na Přerovsku začátkem května 1944. *Sborník Státního okresního archivu Přerovsku*, sv. 23, 2015, s. 42-70.

²³⁷ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Druhý výslech Wilhelma Hýži, KS v Olomouci*, f. 82.

²³⁸Alois Janošik, Oldřich Ječmínek, František Medek.

²³⁹ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech Franze Mattla, KS v Olomouci*, f. 90.

²⁴⁰ABS-Praha, *členská karta NSDAP-Franz Mattl*.

K zaměstnání vězeňského dozorce gestapa se Mattl s největší pravděpodobností dostal přes své známé z Jihlavy. V červnu 1941 byl povolán na brněnskou úřadovnu gestapa, kde mu bylo sděleno, že má nastoupit jako dozorce vězňů u gestapa v Olomouci. Podléhal stejně jako Hýža vrchnímu dozorcovi Böhmovi a směny sdílel zejména s dozorcem Ratzkem, Polaschkem a Hýžou. „Velký čert“, jak byl vězni přezdíván, měl mimo jiné v popisu práce předvádět vězně k výslechu u jednotlivých referentů. V této souvislosti uvádí, že vězni byli na výsleších drsně biti. Doznává se k tomuto: „Doznávám se, že jsem zajištěné vězně bil, ale pouze rukou. Na jednotlivé případy, kde jsem vězně trýznil, se vůbec upamatovati nedovedu.“²⁴¹ Naneštěstí pro Franze Mattla, vězni si na jeho trýznění pamatovali. O jeho drastických způsobech se v jeho soudním spisu nachází nejedno svědectví. „[...]Mattl a Ratzek. Tato hnusná společnost si vymýšlela různé tresty, aby se mohli pobaviti. Také nás vypustili, abychom ložili několik hodin po chodbě. Já jsem po 30 minutách padl. Pamatuji si dobře, že mně Mattl kopal.“²⁴² I spolupracovníci považovali Mattla za jednoho z nejhorších dozorců ve věznici. Spolupracovník Jan Polaschek o Mattlovi vypověděl: „Racek Vincec a Mattl Franz, to byli známí surovci, kteří tloukli vězně, zejména když se v neděli nudili. To dělali prohlídky a vymýšleli si závady a hned vězně surově týrali.“²⁴³ O krutém a bezcharakterním chování existuje ve spisu bohatá evidence, z níž zejména vyplývá, že své kruté a typicky „gestapácké“ praktiky prováděl, jak již bylo zmíněno výše, zejména spolu se svým společníkem Vincencem Ratzkem.

O odbojové činnosti na Olomoucku se ve spojitosti s Franzem Mattlem nedozvídáme mnoho. Stejně jako Hýža se samozřejmě i Franz Mattl denně v pracovní době setkával s vězni, kteří byli z valné části zatýkáni právě pro určitý typ odbojové činnosti. Mezi tyto vězně, kteří po válce svědčili proti inkriminovaným dvěma dozorcům, patřil například Josef Doležal, který byl zatčen pro ukrývání partyzánů a účast v odboji v Hluchově, či Antonín Zecpal a Ladislav Ondrouch, kteří byli zavřeni kvůli afěře ve Velké Bystřici. Dalším trýzněným odbojářem byl Anděloslav Čmákal, který byl vězněn a krutě bit pro poslech zahraničního rozhlasu. Na akcích zaměřených proti partyzánům či odbojovým organizacím se Mattl podle všeho nepodílel. Dovídáme se od něj však o čtyřech vězních, kteří zemřeli v celách garňáku na samotném sklonku války za poněkud zvláštních okolností, o těch bude více pojednáno v následující kapitole.

²⁴¹ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech Franze Mattla, KS v Olomouci* f. 90.

²⁴²ZAO- Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Hlavní přeličení, KS v Olomouci*, f. 135.

²⁴³NA-Praha, fond Ministerstvo vnitra ČSR/ČR, Praha -vytříděné něm. spisy, č. kart. 9, sign. 322-9-3. *Výslech svědka Jana Polaschka, Praha*, f. 138 (s. 1).

4. 1. 3. Dvě popravy a dvě „(sebe)vraždy“

Jak už bylo zmíněno v předchozím oddíle, v únoru 1945 byli do věznice přivezeni dva vězni, kteří byli zadrženi ve Velké Bystřici. O této události píše i Josef Bartoš ve své knize *Odboj proti nacistickým okupantům*. Uvádí, že těmto vážně raněným vězňům byla odepřena lékařská pomoc, na základě čehož Knappe zemřel za nejasných okolností a Nyklová se uchýlila k sebevraždě.²⁴⁴ Je nutno přiznat, že toto vysvětlení se nabízí vzhledem k informacím, které zazněly při hlavním přelíčení, které proběhlo s Mattlem a Hýžou. Avšak z výpovědí svědků a z dalších dokumentů vychází najevo přinejmenším to, že Nyklová ve skutečnosti nespáchala sebevraždu, ale že byla zavražděna.

Jiřina Nyklová a Walter Knappe²⁴⁵ byli zatčeni při rozsáhlé akci namířené proti partyzánům, kteří se ukrývali na půdě bývalého bystřického pivovaru. Šlo o partyzánskou skupinu, jejímiž členy byli „*bratr Nyklové Oldřich, Jan Bednář z Bukovin, Walter Knappe z Hluboček, Václav Mikolášek z Věrovan, sovětští parašutisté Igor Kravčenko, Alexandr Nykolajčik a Saša Neilkornová.*“²⁴⁶ K akci došlo téměř ihned po zatčení dvou členů skupiny, Jana Bednáře a Igora Kravčenko,²⁴⁷ údajně dne 21. února. 1945 za přítomnosti asi patnácti SS-manů.²⁴⁸ „*Při vnikání na půdu byl partyzány zastřelen gestapák Schlesinger. Poté členové gestapa donutili Cecílii jít s její dcerou Jiřinou před nimi na půdu. Při vzniklé přestřelce byla Jiřina Nyklová zraněna. Partyzáni, když viděli beznadějnou situaci, se zastřelili. Utéci se podařilo pouze Oldřichu Nyklovi a Alexandru Nykolajčikovi. Jiřinu Nyklovou a Waltera Knappa, jenž byl těžce zraněn, odvezlo gestapo k výslechu do Olomouce. Cecílii Nyklovou a jejího manžela krutě vyslýchal Alois Bartl, jenž je předal zvláštnímu soudu. Oba dva byli odsouzeni k trestu smrti a odesláni na Pankrác.*“²⁴⁹

Po přijetí obou vězňů samozřejmě proběhla „vstupní lékařská prohlídka“. Ačkoliv Dr. Otto Barwig opakovaně žádal o hospitalizaci dvou poraněných vězňů, jeho žádosti byly vždy zamítnuty.²⁵⁰ „*Dr. Barwig ji navrhoval převézt do nemocnice, také vzhledem k vysokému stupni těhotenství, bylo mu to však zakázáno Richardem Heidanem s tím, že Nyklová nesmí*

²⁴⁴BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 109.

²⁴⁵Nyklová narozena 1924, Walter Knappe narozen 1925.

²⁴⁶ABS-Praha, fond 325, sign. 328-8-1, *Návrh na zahájení trestního stíhání v akci Olomouc (s Aloisem Bartlem)*, StB v Ostravě, f. 116.

²⁴⁷Tamtéž.

²⁴⁸Dle tvrzení Franze Langera se Hýža a Mattl akce zúčastnili, naopak Hýža i Mattl účast popírají.

²⁴⁹ABS-Praha, fond 325, sign. 328-8-1, *Návrh na zahájení trestního stíhání v akci Olomouc (s Aloisem Bartlem)*, StB v Ostravě, f. 116.

²⁵⁰ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech svědka Dr. Otty Barwiga, KS v Olomouci*, f. 65-66.

živá opustit věznic gestapa a že s ní bude provedeno zvláštní opatření."²⁵¹ Také vedoucí řídicí úřadovny gestapa v Brně údajně hospitalizaci dvou zatčených zakázal, protože zavinili smrt jednoho z SS-manů.²⁵² Zřejmě na tento popud tedy úředníci olomouckého gestapa dál jednali. Nejprve požádal úředník olomouckého gestapa Julius Wilke o smrtící tablety, nicméně Dr. Barwig toto „zvláštní opatření“ odmítl, a tak byla podle všeho dne 24. února 1945 Jiřina Nyklová oběšena „gestapáky“ Hündgenem a Bartlem.²⁵³ Bývalý vězeňský lékař Dr. Otto Barwig toto tvrzení u povalečného výslechu potvrdil. Obě dvě osoby měly při ohledávání na krku strangulační rýhu, tudíž jejich smrt musela být způsobena oběšením a ne následky střelného zranění, jak byl nucen uvést v ohledací zprávě. K této věci vypověděl Wilhelm Hýža.²⁵⁴ „Považuji za naprosto vyloučeno, že by Nyklová spáchala sebevraždu, poněvadž byla příliš slabá a sotva se pohybovala. Jsem přesvědčen, že vraždu na Nyklové spáchal Bartl s Hündgenem. O Hündgenovi mne ostatně bylo známo, že byl sadista a že tloukl při výsleších i ženy.[...] Já jsem se v případě ženy vůbec nezúčastnil jejího zavraždění a svojí první výpovědi²⁵⁵ chtěl jsem krýti Hündgena a Bartla.“²⁵⁶ Smrt Waltera Knappeho zůstává však tajemstvím. Není vyloučeno, že spáchal sebevraždu, jak připouští i Bartoš, nepochybně je ovšem také možné, že skončil vskutku důsledkem postřelení, jak uvádějí původní záznamy gestapa, ale existuje i možnost, že Knappeho i Nyklovou zavraždil Hýža. Takto vzpomíná na události Mattl: „Tehdy přišel Hýža a hlásil, že Nyklová jest mrtva. Zašel jsem se do cely Nyklové podívat a viděl jsem, že Nyklová sedí na zemi u postele a hlavu měla k posteli přivázanou slabou tkaničkou. U postele by se nikdy nemohla pověsti, protože postel byla poměrně nízká a tkanička byla slabá[...] ačkoliv Knappe možná umřel přirozenou smrtí, nevyklučuji, že ho Hýža také zabil.“²⁵⁷ Ovšem dle mého názoru je toto tvrzení pouhým důsledkem neskrývané zášti, kterou Mattl při výsleších k Hýžovi choval. To, že byla Jiřina Nyklová zavražděna Pavlem Hündgenem a Aloisem Bartlem, potvrzuje skutečnost, že oba měli na svědomí mnoho dalších mrtvých, mezi kterými byly i ženy, a o vraždě Nyklové se

²⁵¹ ABS-Praha, fond 325, sign. 325-9-3, *Návrh na zahájení trestního stíhání v akci Bolelouc (Pavel Hündgen), StB v Ostravě*, f. 7.

²⁵² ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech svědka Dr. Otty Barwiga, KS v Olomouci*, f. 65-66.

²⁵³ Kriminální asistent a SS-Oberscharführer Alois Bartl (nar. 24. 2. 1910). Účastnil se celé řady akcí proti čs. odboji na Moravě. Kupříkladu dne 14. ledna 1944 zastřelil při útěku v Ochozi u Konice odbojáře Františka Kurše (1898-1944). Bartlovi se po válce podařilo uprchnout a čs. úřady nebyl nikdy vypátrán. Podrobněji k jeho činnosti viz zejména ABS-Praha, fond 325, sign. 328-8-1.

²⁵⁴ ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Druhý výslech Wilhelma Hýži, KS v Olomouci*, f. 82.

²⁵⁵ Při prvním výslechu Hýža kryl Hündgena a Bartla tvrzením, že oba zatčení zemřeli na následky zranění.

²⁵⁶ ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Druhý výslech Wilhelma Hýži, KS v Olomouci*, f. 82.

²⁵⁷ ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech Franze Mattla, KS v Olomouci* f. 89.

také explicitně píše v návrhu na zahájení trestního řízení proti Hündgenovi a Bartlovi. Pachatelé činu jsou tak z několika stran usvědčeni.

Další dva zemřelí, které měli podle všeho na svědomí Wilhelm Hýža s Franzem Mattlem, byli mladíci František Krcha a Miloslav Minařík.²⁵⁸ Vraždy proběhly těsně před koncem války, na konci dubna roku 1945, kdy již muselo být všem nacistům jasné, jak pro ně válka dopadne. První z mladíků František Krcha, původem z Brodku u Přerova, byl zatčen, protože ukradl ve vlaku neznámému německému vojákovu zbraň. Stalo se tak na začátku dubna 1945.²⁵⁹ Miloslav Minařík z Prostějova byl zatčen z důvodů neznámých v březnu 1945. František Krcha byl zavražděn pravděpodobně proto, že na zeď cely nakreslil posměšné obrázky.²⁶⁰ Proč byl vybrán druhý mladík, ze spisu není jednoznačně jasné. Obžalovaný Wilhelm Hýža se k činu hned při prvním výslechu doznal, přičemž za iniciátora a spolupachatele označil dozorce Franze Mattla, který měl jednat na popud vyšších rozkazů.²⁶¹ „*Nedovedu si představit, že by Mattl bez rozkazu Langerera byl něčeho takového schopen.*“²⁶² Franz Mattl při výsleších popírá účast na vraždě, je ovšem nutno poznamenat, že Mattl popírá téměř všechna obvinění: „*Rozhodně popírám, že bych ve druhé polovici dubna 1945 účastnil se na popravení Františka Krchy a Miloslava Minaříka. Nedostal jsem žádný rozkaz od Langerera v tom smyslu, že tito dva nesmí opustit služebnu a že mám společně s Hýžou provést popravu. Způsob odpravení těchto lidí neodpovídá skutečnosti, protože já jsem s Hýžou tuto věc neprovedl a Hýža to musel provést sám.*“²⁶³ Jediné, co přiznává, je, že Hýžovi pomáhal těla odklidit, protože žil v domnění, že oba dva mladíci spáchali sebevraždu.²⁶⁴ Nicméně u hlavního přelíčení se k vraždám doznává, přičemž tvrdí, že jednal na rozkaz nadřízeného Franze Langerera. Ve své výpovědi zmiňuje, že mělo původně dojít pouze k jedné exekuci, nicméně Hans Jeschke mu dodal ještě jednoho vězně, a sice Miloslava Minaříka, a také že měl údajně Franzi Langrovi hlásit informace o provedených exekucích. Franz Jeschke²⁶⁵ pochopitelně u hlavního přelíčení toto tvrzení v plném rozsahu popřel.²⁶⁶

²⁵⁸František Krcha narozen roku 1927, Miloslav Minařík narozen roku 1924.

²⁵⁹ZAO- Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Zpráva o zatčení Františka Krchy, Oblastní úřadovna Stb v Olomouci*, f. 23.

²⁶⁰ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech Wilhelma Hýži, KS v Olomouci*, f. 9.

²⁶¹Tamtéž.

²⁶²ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Druhý výslech Wilhelma Hýži, KS v Olomouci*, f. 83.

²⁶³ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech Franze Mattla, KS v Olomouci* f. 89.

²⁶⁴Tamtéž.

²⁶⁵Bývalý vrchní kriminální asistent gestapa v Olomouci.

²⁶⁶ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Hlavní přelíčení, KS v Olomouci*, f. 133.

Vypověděl: „Proč byli oběšeni, není mně známo. Mluvílo se o tom, že rozkaz k popravě dal Franz Langer. Takový rozkaz mohl dát pouze představený.“²⁶⁷

Klíčovým svědkem v této souvislosti je dozorce gestapa Jan Fritscher, který ve své výpovědi vzpomíná na dva mladíky, kteří byli podle něj oběšeni dozorci Mattlem a Hýžou. Každopádně Fritscher sám neví jistě, zda byla vražda provedena na rozkaz nebo z vlastní vůle dvou dozorců, avšak dle jeho názoru byl přítomen popud zástupce vedoucího, kriminálního inspektora Franze Langera. Langer se ovšem k věci vyjádřil takto: „Vůbec nevím, že by nějaká vražda dvou mladíků, jak je popsál Hýža, byla provedena a sám jsem také nedal k popravě žádný rozkaz.“²⁶⁸ Je znatelné, že z výpovědi se těžko dobereme závěru, tedy zda rozkaz k oběšení dvou mladíků vydal Langer, nebo jestli dozorci jednali z vlastní iniciativy. Každopádně by bylo velmi podivné, kdyby Langer jakožto zástupce vedoucího služebny vůbec nevěděl o tom, že na cele v budově gestapa zemřeli dva lidé. Nicméně ze zkoumaných pramenů po porovnání skutečně vyplývá, že dva mladíci byli opravdu oběšeni přičiněním obou zmíněných dozorců.

4. 1. 4. Wilhelm Hýža a Franz Mattl u MLS v Olomouci

„Podněty k vyšetřování činů stíhaných retribučními dekrety oznamovali jednotlivci, instituce, i organizace úřadovněm Národní bezpečnostní strážce, které provedly výsledky svědků a podezřelých a připravily podklady pro okresní vyšetřovací komisi při ONV.“²⁶⁹

Nejinak tomu bylo i s později odsouzeným Wilhelmem Hýžou. První záznam pocházející z instituce Ředitelství národní bezpečnosti v Olomouci s informacemi o dopadení Wilhelma Hýži je datován již k 10. červenci roku 1945. Bývalý dozorce věznice olomouckého gestapa byl dopaden na útěku společně s dalšími činovníky jihlavského gestapa a vzat do vazby ve věznici Krajského soudu v Olomouci.²⁷⁰ Tímto bylo zároveň zahájeno vyšetřování. To měl na starost kriminální asistent Oskar Potácel, který od července 1945 začal vyslýchat jak obžalovaného, tak svědky. Wilhelm Hýža byl žalován pro členství v SdP, NSDAP (jejích složek NSKK a NSV), podezření z členství SS, dále za účast v služebnictví u německé tajné

²⁶⁷ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Hlavní přelíčení, KS v Olomouci*, f. 133.

²⁶⁸ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Svědectví Franze Langera, Oblastní úřadovna Stb v Olomouci*, f. 22.

²⁶⁹BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998, s. 145.

²⁷⁰ZAO-Olomouc, fond: MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Záznam o dopadení Hýži, Ředitelství Národní bezpečnosti v Olomouci*, f. 7.

státní policie a za podezření ze zločinu dle §u 5 dekretu pres. rep. ze dne 19. 6. 1945.²⁷¹ Dne 10. listopadu roku 1945 byl Wilhelm Hýža předán do vazby Mimořádného lidového soudu v Olomouci. Veřejný žalobce u Mimořádného lidového soudu zaslal zprávu k provedení podrobného šetření ve věci Hýža dne 5. 12. 1945.²⁷² Další výslechy se odehrály v úředovnách olomoucké, přerovské či prostějovské StB. Na jaře 1946 došlo k dalšímu výslechu, tentokrát ohledně dvou usmrčených mladíků. V této výpovědi se Hýža doznal k činu, nicméně hlavní vinu svaluje na kolegu Mattla, který dle jeho mínění jednal na pokyn kriminálního inspektora Franze Langerera.²⁷³

Ve výsleších svědků pokračoval stejným způsobem také Krajský soud v Olomouci, přičemž soudní spis obsahuje též doplňující výslechy svědků, které byly provedeny na velitelství SNB v Prostějově či Litovli. Na podzim roku 1945 byl předsedou u soudního vyšetřování při Krajském soudě v Olomouci ve věci Hýža Dr. o.s. Pernický. Soudní řízení pak pokračovalo do podzimu 1946, kdy bylo konkrétně dne 17. září 1946 proti Hýžovi zahájeno přípravné vyšetřování pro zločiny § 2, 5 r. d. 98, 99, 134 tr. z.²⁷⁴ Taktéž bylo zahájeno přípravné vyšetřování proti Franzi Mattlovi pro zločin vraždy §5 a §134. Ačkoliv u většiny případů byly obviněné osoby umístěny v internační, vyšetřovací či zajišťovací vazbě, u Franze Mattla tomu tak nebylo. Do Olomouce byl eskortován až dne 15. listopadu 1946. Do té doby se po něm pátralo, přičemž MLS v Olomouci žádal o jeho vydání Krajský soud v Táboře, kde se obžalovaný měl nacházet. Nicméně Mattl byl na začátku října propuštěn, vrátil se ke své rodině do Horní Cerekve, kde žil a pracoval do doby, než byl opět zatčen a dodán do Olomouce.²⁷⁵

V rámci vyšetřování proběhlo několik výslechů obžalovaných, přičemž oba dva své výpovědi upravovali s ohledem na informace, které o nich poskytli svědci. Mezi těmi byli jak bývalí vězni olomouckého gestapa a jejich rodinní příslušníci, tak i spolupracovníci obžalovaných či jiní činníci olomouckého gestapa jako například dopadený zástupce vedoucího gestapa Franz Langer. V rámci tohoto soudního řízení bylo vyzpovídáno něco přes

²⁷¹ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Závěreční zpráva Oskara Potácela, Ředitelství Národní bezpečnosti v Olomouci*, f. 14.

²⁷²ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Zpráva veřejného žalobce, v Olomouci*, f. 16.

²⁷³ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Závěrečná zpráva vyšetřujícího Ošťahala, Ředitelství NB v Olomouci*, f. 29.

²⁷⁴ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Usnesení o zahájení přípravného vyšetřování, KS v Olomouci*, f. 48.

²⁷⁵ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Oznámení o dopadení Franze Mattla, stanice SNB v Horní Cerekvi*, f. 79.

čtyřicet svědků. Soudní spis obsahuje také dopis napsaný manželkou Wilhelma Hýži prezidentu republiky, kde žádá o omilostnění obžalovaného z důvodu jejího špatného zdravotního stavu či další kuriózní dokumenty jako například vysvědčení dcery obžalovaného Mattla z druhé třídy pětileté školní docházky, které dokládá, že Mattlová měla samé jedničky. Taktéž nechybí doklad o dobré pověsti obou obžalovaných, výpisy z trestního rejstříku či rodné listy. Ve spisu se nachází také ohledací listy mrtvých, kterým dle obžaloby Wilhelm Hýža a Franz Mattl způsobili smrt nebo se na ní jinak podíleli.

Dne 29. listopadu 1946 veřejný žalobce zaslal přednostovi MLS v Olomouci obvinění proti Hýžovi a Mattlovi. Žalobce též požádal o předvolání celkem jedenácti svědků a o přečtení několika dalších výpovědí.

Hlavní přelíčení pak bylo zahájeno dne 19. 12. 1946 v 10:45 dopoledne. Přítomným předsedou soudního řízení byl Dr. Matura a soudci z lidu byli Oldřich Dolínek, František Lipold, František Řehořka a Josef Drápal. Obžalovaný Wilhelm Hýža byl zastupován obhájcem Dr. Donátkem a Franz Mattl pak Dr. Tagnerem, u obou ex off. Hlavní přelíčení proběhlo veřejně. Dle spisu se oba dva obžalovaní cítili vinni, v přelíčení je též doslovně zmíněna výpověď obžalovaných a celkem šestnácti svědků. Zapisovatel také uvedl, že bylo přečteno dalších dvacet čtyři svědeckých výpovědí. Došlo i ke vzájemné konfrontaci svědků a obou obžalovaných. Hlavní přelíčení obsahuje též informace o zamítnutí žádosti o milost, přičemž jsou předneseny výše zmíněné dokumenty.²⁷⁶

*„Veřejný žalobce navrhuje odsouzení obžalovaných pro činy jim za vinu kladené a navrhuje trest těžké žaláře trest smrti.“*²⁷⁷ Po poradě Mimořádný lidový soud v Olomouci uznal obžalované vinnými. Oba dva byli uznáni vinnými z vraždy Františka Krchy a Miloslava Minaříka s odkazem na §§ 5, odst. la/ retr. a § 134, 137.²⁷⁸ Zajímavé je, že nakonec byl za tento čin odsouzen i vedoucí úřadovny gestapa Franz Langer, který dle rozsudku údajně popravu dvěma dozorcům přikázal.²⁷⁹ Wilhelm Hýža sám byl dále usvědčen z účasti na popravách prováděných gestapem v Doloplazích, také se údajně obohatil na úkor vězně

²⁷⁶ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Hlavní přelíčení, KS v Olomouci*, f. 131 - 138.

²⁷⁷ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Hlavní přelíčení, KS v Olomouci*, f. 138.

²⁷⁸*Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18) dopustil se ve službách nebo v zájmu Německa, nebo jeho spojenců, nebo republiky nepřátelského hnutí, jeho organizací, či členů, těchto zločinů: vraždy (§§ 134 až 137) trestá se smrtí.*

²⁷⁹ZAO-Olomouc, f. MLS Olomouc, č. kart. 170, sign. LS 85-47, *Rozsudek Franze Langerera, KS v Olomouci*, f. 76.

Antonína Hauera. Tyto zločiny se vztahovaly k §u 10.²⁸⁰ Dále, přestože se o NSKK vedly obecně spory ohledně toho, zda se náhodou nejednalo o pouhý neškodný klub řidičů²⁸¹, byl na základě členství v nacistické organizaci řidičů uznán vinným podle §u 2.²⁸² Ačkoliv Otakar Liška ve své publikaci *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989* uvádí, že byl Wilhelm Hýža usvědčen ještě z §u 11 - udavačství,²⁸³ ani jeden z dostupných pramenů tuto informaci nepotvrzuje. Z jednoho bodu obžaloby byl pak Hýža osvobozen, a sice z účasti na akci ve Velké Bystřici, která proběhla 23. února. 1945. Druhý souzený Franz Matl byl krom vraždy dvou mladíků také usvědčen na základě §u 2 z členství v NSDAP, kde měl zastávat funkci Scharführer SS.

Na základě těchto skutečností byli oba dva odsouzeni k trestu smrti. Jak již bylo řečeno, vůči tomuto rozsudku nebylo možné odvolání. Trest smrti byl vykonán, jak udával zákon, do dvou hodin po vynesení rozsudku, a to neveřejně na nádvoří věznice Krajského soudu v Olomouci. Nejprve byl trest vykonán na Franzi Matlovi a následně na Wilhelmu Hýžovi.²⁸⁴ Obžalovaní byli také navždy zbaveni občanské cti a jejich majetek propadl státu.

4. 2. Vězeňští dozorcí mírovské věznice

4. 2. 1. Walter Bartl

Walter Bartl²⁸⁵, který na Mírově zastával vedoucí funkci zastupujícího inspektora, je nepochybně nejčastěji skloňovanou osobou ve všech pramenech a přesto je dle mého názoru nejzáhadnější postavou tohoto soudního případu. První nejasnosti nastávají již v souvislosti s Bartlovým narozením, existují totiž celkem dvě podstatně rozdílná data. Prvním možným datem je 27. srpen 1897 a druhým pak 27. srpen 1907.²⁸⁶ Nicméně informace vypovídající o Bartlově nástupu do zaměstnání nasvědčují, že se narodil spíše v roce 1897. O jeho rodinném

²⁸⁰ *Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky zneužil tísně, způsobené národní, politickou či rasovou persekucí, aby se obohatil na úkor státu, právnické či fyzické osoby, trestá se, nedopustil – li se činu přísněji trestného, za zločin těžkým žalářem od pěti do deseti let.*

²⁸¹ BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998, s. 145.

²⁸² *Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18) byl členem organizací: Die Schutzstaffeln der Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei (S. S.), nebo Freiwillige Schutzstaffeln (F. S.), nebo Rodobrany, nebo Szabadcsapatok, nebo jiných zde nejmenovaných organizací podobné povahy, trestá se, nedopustil -li se činu přísněji trestného, za zločin těžkým žalářem od pěti do dvaceti let a za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od dvaceti let až na doživotí.*

²⁸³ LIŠKA, Otakar a kolektiv: *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. Praha 2006, s. 77.

²⁸⁴ ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Hlavní přelíčení, KS v Olomouci*, f. 138.

²⁸⁵ V pramenech je většinou Bartl psán jako „Bartel“, také on se takto podepisoval.

²⁸⁶ Tato data jsou rozdílně zmiňována jak v pramenech, tak i v literatuře.

původu a dětství se nedozvídáme moc, jedině snad, že se narodil v česko-německé vesnici Vejprty a vystudoval čtyři třídy reálky.²⁸⁷

Politicky činný byl Bartl už od roku 1923, kdy vstoupil do DNSAP, kde zastával funkci Zehnerschaftsführera, a to až do roku 1926. V květnu 1935 vstoupil do SdP, přičemž mu bylo přiděleno číslo 101 335. V roce 1937 vstoupil také do SA. V roce 1938 byl při anšlusu nasazen do Rakouska.²⁸⁸ Členem NSDAP byl Walter Bartl také, nicméně i v tomto případě existují dvě rozdílná data udávající jeho údajný vstup do strany a také odlišná členská čísla, a sice 1. ledna 1938 s číslem 6 437 896²⁸⁹ a 1. prosince 1938 s členským číslem 6 433 022.²⁹⁰ V listopadu 1944 se na základě dostupných dokumentů také přidal k Volkssturmu.²⁹¹ Ačkoliv Bartl u svého druhého výslechu zmínil, že byl propuštěn jak z NSDAP a také z SA, jiné zdroje toto tvrzení nepotvrzují.

Pracovní kariéru Walter Bartl započal jako soudní úředník u Krajského soudu v Chebu v roce 1921. V této práci setrval dalších 14 let, přičemž se několikrát pokusil o zkoušky v jazyce německém a českém, které mu měly zprostředkovat následné povýšení, nicméně ve zkoušce v jazyce českém několikrát neuspěl, a tak neměl na povýšení naději. Z toho důvodu se práce soudního úředníka vzdal a byl další dva roky nezaměstnaný.²⁹² V roce 1937, v té době již ženatý, odjel za prací do německých Drážďan a poté do Braniborska, kde pracoval ve věznici Brandenburg Havel jako správní úředník. Následně strávil necelý měsíc u Státního zastupitelství (něm. StA)²⁹³ v Postupimi, načež se vrátil zpět do věznice Brandenburg, kde setrval až do listopadu roku 1938. Do Čech se vrátil v lednu 1939, kdy byl přeložen do věznice při Krajském soudu v Chebu, kde zastával funkci správního asistenta. Nicméně už po půl roce byl převelen do věznice v České Lípě, kde byl povýšen do funkce Verwaltungsinspektora.²⁹⁴ O působení Waltera Bartla v České Lípě psalo několik svědků,

²⁸⁷ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *První výslech Waltera Bartla, KS v Olomouci*, f. 110.

²⁸⁸BA Berlín, BDC, PK A 193/2937; SOA Litoměřice, StA OLG LTM, k. 113, sign. 22 - B - 2. Citováno podle BIMAN, Stanislav a kol.: *Kdo byl kdo v říšské župě Sudety. Biografická příručka A-Z*. CD nosič, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Litoměřice 2008, heslo BARTEL.

²⁸⁹ABS-Praha, *Členská karta NSDAP-Walter Bartl*.

²⁹⁰BA Berlín, BDC, PK A 193/2937; SOA Litoměřice, StA OLG LTM, k. 113, sign. 22 - B - 2. Citováno podle BIMAN, Stanislav a kol.: *Kdo byl kdo v říšské župě Sudety. Biografická příručka A-Z*. CD nosič, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Litoměřice 2008, heslo BARTEL.

²⁹¹Tamtéž.

²⁹²ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *První výslech Waltera Bartla, KS v Olomouci*, f. 110.

²⁹³Též Prokurátor.

²⁹⁴BA Berlín, BDC, PK A 193/2937; SOA Litoměřice, StA OLG LTM, k. 113, sign. 22 - B - 2; Citováno podle BIMAN, Stanislav a kol.: *Kdo byl kdo v říšské župě Sudety. Biografická příručka A-Z*. CD nosič, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Litoměřice 2008, heslo BARTEL.

přičemž všichni bývalí vězni vypovídali ve prospěch Bartla. Major Arnošt Kotrlík²⁹⁵ o jeho chování napsal: „*Hned po příchodu mi Walter Bartl oznámil, že mě umístí jako knihovníka pro mou nízkou váhu, také mi nabídl dvojitou dávku stravy. Díky Bartlovi jsem společně ještě s jedním česky mluvícím Němcem nemusel vůbec pracovat. Také mi Bartl dovolil přes zákaz gestapa přijímat balíčky potravin od mé ženy.*„[...]*Zprostředkoval mi návštěvy se ženou, které se nekonaly v přidělené místnosti, ale vedle jeho kanceláře a to často i bez dozoru. Návštěvy netrvaly jako obvykle patnáct minut, ale i hodinu. Návštěv bylo celkem třináct. Ulehčoval osud i dalším důstojníkům z Mladé Boleslavi.*[...]Jednal zcela nezištně.“²⁹⁶ Bývalý vězen z České Lípy František Vlach²⁹⁷ také uvedl: „[...]Choval se ohleduplně a slušně, zvláště k politickým vězňům. Bartl byl člověkem mezi nacisty výjimečný, lidským citům přístupný.“²⁹⁸ Zpráv s podobným obsahem je ve spisu několik.

Na základě informací z berlínského archivu a osobního spisu uloženého ve fondu státního zastupitelství při Vrchním zemském soudu (říšském) Litoměřice publikovaných Stanislavem Bimanem byl Bartl přeložen do věznice na Mírově již v listopadu roku 1942²⁹⁹, on sám však ve své výpovědi uvádí, že se do Mírova odstěhoval a nastoupil do funkce zastupujícího inspektora až o rok později.³⁰⁰ O své funkci uvedl: „*Správce věznice byl oficiálně Brandstätter, já jsem byl pouhým zástupcem a až od roku 1945 jsem jej začal zastupovat oficiálně, protože byl Dr. Brandstätter odvezen.*“³⁰¹ O Bartlově chování vypovídalo velké množství přeživších. Některá svědectví Bartla obviňují, že byl lhostejný, co se týče správy věznice a nezakročil, když bylo třeba, a to i přesto, že byl obeznámen se žalostnými poměry ve věznici. Přesto například Rudolf Hanák o Bartlovi prohlásil: „*Když si někdo stěžoval na chování dozorců, tu Bartl skutečně zakročil.*“³⁰² Dále měl podle některých svědků na svědomí snižování přidělů jídla. Samotný Walter Bartl se proti těmto obviněním ohrazuje a dodává, že naopak žádal o zvýšení dávek potravin a léků. Nicméně žádosti mu

²⁹⁵Zatčen pro důvodné podezření zastřelení dvou sudetoněmeckých Ordnerů. Byl vězněn v České Lípě, v Osvětimi a Buchenwaldu.

²⁹⁶ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Dopis Arnošta Kotrlíka o chování Waltera Bartla, v Praze* f. 197.

²⁹⁷Veden jako politický vězeň. Šest měsíců vězněn v České Lípě a poté převezen do Terezína.

²⁹⁸ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Dopis Františka Vlacha o chování Waltera Bartla*, f. 198.

²⁹⁹BA Berlín, BDC, PK A 193/2937; SOA Litoměřice, StA OLG LTM, k. 113, sign. 22 - B - 2; Citováno podle BIMAN, Stanislav a kol.: *Kdo byl kdo v říšské župě Sudety. Biografická příručka A-Z*. CD nosič, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Litoměřice 2008, heslo BARTEL.

³⁰⁰ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Druhý výslech Waltera Bartla, KS v Olomouci*, f. 398.

³⁰¹Tamtéž.

³⁰²ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech svědka Rudolfa Hanáka, KS v Brně*, f. 242.

byly vždy odepřeny. Při hlavním přelíčení například vypověděl: „[...]Vymohl jsem pro vězně odstředěné mléko, máslo a cukr. Také jsem pro ně opatřil větší množství vitamínů.[...]“³⁰³ Existuje také dopis, který Walter Bartl adresoval Ministerstvu spravedlnosti v Praze. Součástí dopisu je mimo jiné i množství příloh, ve kterých Bartl poukazuje na to, že jednal pouze podle rozkazů nebo že například kupoval zásoby potravin na svou vlastní útratu. To však není jediný důkaz o tom, že Bartl jednal z vlastní iniciativy ve prospěch vězňů. Například drogistka Robert Khun z Mohelnice o Bartlovi vypověděl: „Bartla znám, kupoval u mne pro vězně ve větším množství léky a obvazy. Stěžoval si, že mu v Opavě jeho objednávky škrtají.“³⁰⁴ Bartl měl také u Roberta Khuna nakupovat balíčky s léky pro nemocného vězně Antonína Skopala.³⁰⁵ Údajně také pomohl nemocnému Františku Kaňokovi. Na základě Bartlovy žádosti byl totiž mladý vězeň propuštěn a následně léčen v jedné z českých nemocnic.³⁰⁶

Důležitou proměnnou v jednání Waltera Bartla bylo jeho postavení v NSDAP, v níž byl na nižší pozici než jeho podřízený spolupracovník Franz Rammert, který byl místním vedoucím strany (*Ortsleiter*) v Mírově a z toho důvodu mu Walter Bartl v mnohém ustupoval, neboť se ho sám obával. Bartlův šofér Jan Zemek o jeho chování vypověděl: „Obviněný nebyl tak zlý. Často býval opilý a stěžoval si, že mu dozorcí vytýkají mírnost a dvakrát ho už udali. Sice umožnil vězňům posílání balíčků, ale také ustupoval nátlaku dozorců.“ O udání se zmínil i samotný Bartl, který měl být údajně nahlášen gestapu Dr. Heurem pro své mírné chování. „V únoru 1945 jsem byl udán gestapu v Šumperku, že poslouchám cizí rozhlas, že vyprávím státu nepřátelské žerty. Následně jsem byl vyslýchán šumperským gestapem. Také mi bylo oznámeno, že jsem příliš loajální vůči trestancům[...]bylo proti mně zahájeno disciplinární vyšetřování, které nebylo z důvodu převratu ukončeno.“³⁰⁷ Nejenže Walter Bartl údajně poslouchal zahraniční rozhlas, ale také dlouhodobě věděl o mnoha vězňích, kteří zahraniční rozhlas sami poslouchali, a nijak proti tomu nezasáhl. Ačkoliv Hájková ve své publikaci o Mírově zmiňuje, že si toto tvrzení Bartl vymyslel kvůli polehčujícím okolnostem,³⁰⁸ četné výpovědi bývalých svědků spíše ukazují, že opak je pravdou. Jedním ze svědků byl Alois Mejstřík, který byl vězněn pět let pro přípravu velezrady. O této věci

³⁰³ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Hlavní přelíčení, KS v Olomouci*, f. 529.

³⁰⁴ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Hlavní přelíčení, KS v Olomouci*, f. 555.

³⁰⁵ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech svědka Antonína Skopala, stanice SNB v Boskovicích*, f. 77.

³⁰⁶ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech svědka Františka Kaňoka, Stanice Národní bezpečnostní stráže v Mírově*, f. 48.

³⁰⁷ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *První výslech Waltera Bartla, KS v Olomouci*, f. 111.

³⁰⁸HÁJKOVÁ, Libuše: *Mírov*, Praha 1946, s. 48.

vypověděl: „*Choval se ke mně slušně. Věděl, že poslouchám rozhlas a dostávám černé listy. Neznám případu, kdy zakročil krutě.*“³⁰⁹ Walter Bartl se měl také údajně zasloužit o povolení přijímání balíků pro vězně, ačkoliv někteří z vězňů toto tvrzení popírají a tvrdí opak.

Další událost, ve které Bartl figuroval, byla již zmíněna v úvodní kapitole. Podle několika svědectví měl Walter Bartl z vlastní iniciativy odmítnout vykonání poprav na devíti partyzánech a jejich pomahačích z Těšína, které pak údajně na svou zodpovědnost propustil.³¹⁰ Bartl měl také údajně zachránit život ještě dvěma dalším polským partyzánkám, které měly být v závěru války na Mírově popraveny. „*Je mi rovněž známo i to, že se postavil proti konání náhlé poprav dvou polských příslušnic, které byly náhle přivezeny do věznice a měly být zastřeleny.*“³¹¹ Dvě ženy byly poté z Mírova transportovány na popravu do Litoměřic.³¹² Bartl dle své výpovědi nařídil šoférovi Janu Zemkovi, aby ženy po cestě propustil.³¹³ Nicméně Zemek tuto skutečnost popírá, přičemž celou událost popsal takto: „*Byl jsem členem národního výboru vězňů na Mírově, který tam byl ilegálně ustanoven v roce 1944 a byl jsem ve styku s partyzány. Když mělo dojít k transportu, bylo domluveno s partyzány, aby ho v Zábřehu osvobodili. Vyjeli jsme ale později a partyzáni na nás nečekali a proto dojeli až do Chlumce nad Cidlinou. Bartl nedal mi žádný rozkaz, abych ženy osvobodil.*“³¹⁴

I když víceméně převažují výpovědi o Bartlově mírném a korektním jednání, existují také zmínky o hrubém chování. Walter Bartl měl údajně jedenkrát zbit vězně býkovcem poté, co u něj objevil balíček s potravinami.³¹⁵ Dalším vroubkem na Bartlově přístupu k vězňům bylo zkrácení doby vycházek z hodiny a půl na dvacet minut a prodloužení pracovní doby z osmi na devět hodin.³¹⁶ Nicméně pracovní doba se v průběhu války prodlužovala ve všech pracovních odvětvích a nejen u trestanců³¹⁷ a je tím pádem těžké posoudit, zda bylo objektivní přisuzovat vinu Bartlovi. Ve spisu se také nacházejí svědectví dosti neurčitěho charakteru

³⁰⁹ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech svědka Aloise Mejstříka, KS v Praze*, f. 466.

³¹⁰ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Druhý výslech s Walterem Bartlem, KS v Olomouci*, f. 399.

³¹¹ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech svědka Rudolfa Hanáka, KS v Brně*, f. 308

³¹²Tato událost je zmíněna i v souvislosti s Josefem Hauptem, kde o ní vypověděl Václav Bakala.

³¹³ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Druhý výslech s Walterem Bartlem, KS v Olomouci*, f. 399.

³¹⁴ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech svědka Jana Zemka, OS v Ústí n. Orlicí*, f. 463.

³¹⁵ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech svědka Melichara Bočka, KS v Brně*, f. 242.

³¹⁶ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech svědka Miroslava Michalčíka, OS ve Vsetíně*, f. 489.

³¹⁷BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace* in *Dějiny Olomouce*. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 226.

jako například výpověď Rudolfa Hanáka: „*Choval se ke mně slušně, ale slyšel jsem, že jednou do někoho kopal.*“³¹⁸

Důležitou roli sehrál Walter Bartl také při osvobození a v posledních dnech války. Přestože se na Mírově vzbouřilo několik vězeňských dozorců, kteří chtěli věznici bránit před osvobozením Rudou armádou,³¹⁹ Bartl se v této situaci postavil na druhou stranu a bez boje kapituloval. Po osvobození věznice působil na Mírově ještě dalších dvacet dní, aby ji pomohl předat do rukou československé správy.³²⁰ „*Když dne 14. května 1945 přijel na Mírov úředník československé dozorcí správy, tajemník Kubeš, snažil jsem se marně docílití pořádného předání ústavu československé Justiční správě. Teprve po příchodu pana ředitele Pavlíka z Brna bylo mi možno předati trestnici a inventář ve smyslu směrnic[...]*“³²¹ Ačkoliv Bartl dokládá tyto důkazy, například ve zprávě o převzetí věznice není o jeho osobě ani zmínka, přičemž ze zprávy explicitně vyplývá, že mírovská věznice byla předána Národním výborem³²² do rukou Rudolfa Kubeše, který byl svého času tajemníkem vězeňské správní služby Krajského soudu v Olomouci.³²³ Walter Bartl také údajně pomáhal při evakuacích německého obyvatelstva a z toho důvodu se mu nepodařilo odjet se svou těhotnou manželkou a ročním dítětem do Bavorska a s celou rodinou zůstal na Mírově.³²⁴

4. 2. 2. Josef Deutsch

Josef Deustch se narodil 5. března 1884 v Zábřehu na Moravě.³²⁵ Pocházel ze smíšené rodiny, jeho matkou byla Němka a otcem Čech. V době soudu se Deutsch hlásil k římskokatolické církvi, byl ženatý a měl dvě děti, které za první republiky navštěvovaly české školy, přičemž i on se údajně hlásil k české národnosti.³²⁶ Když byl Deutsch v roce 1905 odveden k prezenční vojenské službě, uvedl ve svém kmenovém listu, že ovládá jak

³¹⁸ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výpověď štábního kapitána Melichara Bočka, KS v Brně*, f. 242.

³¹⁹HÁJKOVÁ, Libuše: *Mírov*, Praha 1946, s. 56.

³²⁰ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Potvrzení o působnosti Waltera Bartla, velitelství trestnice v Mírově*, f. 358.

³²¹ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Dopis Waltera Bartla, věznice v Olomouci*, f. 359.

³²²Národní výbor tvořen bývalými politickými vězni. Členové byli Václav Mach, Jaroslav Němeček, Arnošt Vlček, Alois Linhart, Emanuel Sýkora, Karel Trsek, Miloslav Kopernický, František Fiala, Dr. Svatopluk Žižlavský, Alois Mejstřík, Jaroslav Pecina, Václav Kabát, Jan Kvapil, Josef Křížek,

³²³ZAO-Olomouc, fond Trestnice Mírov, č. kart. 51 Národní výbor, *Zpráva o převzetí trestnice na Mírově*, v *Mírově*, f. 1-3.

³²⁴ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Dopis Waltera Bartla, věznice KS v Olomouci*, f. 359.

³²⁵NA-Praha, fond Národní soud, složka 316 -134 -4:nezpracováno, *Správa věznice krajského soudu v Olomouci – seznam vězňů*, v *Olomouci*, f. 143.

³²⁶ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *První výslech Josefa Deutsche, KS v Olomouci*, f. 43.

němčinu, tak češtinu, a to slovem i písmem. Na konci roku 1908 byl přeložen do zálohy a nejpozději v březnu 1914 „nabyl domovského práva v obci Mírov.“ Po vypuknutí Velké války opět narukoval a v únoru a září 1916 obdržel dvě stříbrné medaile za statečnost (Tapferkeitsmedaille) před nepřítelem (nejprve II. třídy a poté I. třídy). Po skončení války byl v hodnosti četaře převelen do zálohy a po dovršení padesáti let byl k 31. 12. 1934 z čs. branné moci definitivně propuštěn.³²⁷

Více se z dochovaných dokumentů o jeho životě nedovídáme. Stejně sporé jsou také informace vztahující se k jeho meziválečné kariéře. Do konce roku 1938 údajně působil jako vězeňský dozorce ve věznici v Leopoldově. V lednu 1939 byl vyzván spolu s pěti dalšími, aby nastoupil jako dozorce na Mírov.³²⁸

Z období, kdy žil v Leopoldově, existují důkazy o jeho údajném členství v Československé sociální demokratické straně dělnické.³²⁹ Nicméně po okupaci podlehl germanizačnímu tlaku, přihlásil se k německé národnosti a vstoupil do NSDAP, přičemž mu bylo přiděleno členské číslo 810 79 49. Od Josefa Deutsche se dozvídáme, že do NSDAP, nevstoupil z důvodu ideologického, ale aby byl co nejdříve povýšen, a ačkoliv jako datum vstupu do NSDAP uvedl rok 1943,³³⁰ z jeho členské karty je zřejmé, že se členem stal již o tři roky dříve, a sice dne 1. prosince 1940.³³¹ Také byl členem Volkssturmu a zúčastnil se několika cvičení.³³²

Na Mírově byl po celou dobu své působnosti vedoucím dozorcem v obuvnické dílně, která byla součástí osmého oddělení.³³³ Údajně měl na starost zejména Poláky, kteří kradli materiál, a on je z tohoto důvodu musel kárat. „*Jinak jsem však je vůbec jinak surovým způsobem netýral a s českými vězni jsem neměl vůbec co dělati.*“³³⁴ Josef Deutsch také později vypověděl: „*Nikdy jsem na nich nevy nucoval násilím práci. Mám 62 roků a při mém*

³²⁷VÚA-VHA-Praha, Sběrka Kmenových listů, Josef Deutsch, nar. 1884.

³²⁸Tamtéž.

³²⁹ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Potvrzení bývalých spolupracovníků o členství ve straně ČSDSD, v Leopoldově*, f. 184.

³³⁰ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *První výslech Josefa Deutsche, KS v Olomouci*, f. 44.

³³¹ABS-Praha, *členská karta NSDAP-Josef Deutsch*.

³³²ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Zpráva o polit. činnosti Josefa Deutsche, ONV v Mírově*, f. 445.

³³³KŘUPKA, Václav – TRUNDA, Zdenek – WILHELM, Marek: *Hrad Mírov od založení po současnost*. Mohelnice: Věznice Mírově 2008, s. 59.

³³⁴ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *První výslech Josefa Deutsche, KS v Olomouci*, f. 43.

staří není myslitelné, abych mohl ještě trestance týrat.“³³⁵ Avšak četná svědectví a důkazy vyvracejí takřka každý jeho výrok. Šest ze sedmi vězňů se o něm vyjádřilo jako o sadistovi, který trestal pro každou maličkost, a to zejména Poláky. Bývalý vězen Josef Křížek o Deutschovi vypověděl: „*Velitel VIII. oddělení surově nakládal a tělesně bezdůvodně trestal polské vězně. Snižoval dávky jídla. Mně nadával do českých psů a sviní.*“³³⁶ Pouze jediný svědek Ludvík Kobyłka, který byl na Mírově vězněn od roku 1943 pro zločin přípravy velezrady, zhodnotil Deutschovo chování jako obстойné s tím, že pouze vyžadoval větší pracovní výkon na Polácích.³³⁷ Nicméně i v okruhu vlastních spolupracovníků byl Josef Deutsch pověstný svým drsným přístupem k vězňům.³³⁸

4. 2. 3. Josef Haupt

Dalším souzeným v rámci procesu s mírovskými dozorci byl Josef Haupt. Narodil se 15. listopadu 1890 v Prklišově. Vystudoval 4 třídy gymnázia a v blíže neurčenou dobu se oženil. Z manželství vzešly tři děti. Haupt byl vyznání římskokatolického. Povoláním byl údajně námořník; sloužil u vojenské maríny. Po první světové válce byl šest let nezaměstnaný a poté byl zaměstnán jako dělník v Mírově, kde také spravoval společně s manželkou dům.³³⁹

Z trestního oznámení, které bylo podáno NV v Mírově, se dovídáme, že Josef Haupt byl významným členem NSDAP a také SA-manem,³⁴⁰ přičemž členem NSDAP byl již od 1. listopadu roku 1938 a jeho členské číslo bylo 674 1 796.³⁴¹

V únoru 1939 byl přijat jako výpomocný dozorce v mírovské věznici,³⁴² nicméně po celou dobu války byl zaměstnán ve vězeňském lazaretu, kde pracoval a dohlížel nad nemocnými vězni společně s Dr. Augustýnem Mrhou a vězněm Dr. Svatoplukem Žižlavským. Právě zde se mimo jiné rozhodovalo, zda bude trestaný uznán práce schopným či bude prohlášen za nemocného. Hlavní slovo měl mít v tomto případě titulárně Dr. Augustýn Mrha,

³³⁵ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Druhý výslech Josefa Deutsche, KS v Olomouci*, f. 400.

³³⁶ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech svědka Josefa Křížka, Stanice národní bezpečnosti stráže, v Mírově*, f. 51.

³³⁷ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech svědka Ludvíka Kobyłky, OS ve Velkém Meziříčí*, f. 433.

³³⁸Podrobněji viz ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Hlavní přeličení, KS v Olomouci*, f. 453 -486.

³³⁹ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech Josefa Haupta, KS v Olomouci*, f. 108.

³⁴⁰ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Trestní oznámení na Josefa Haupta, NV Mírov*, f. 107.

³⁴¹ABS-Praha, *Členská karta NSDAP-Josef Haupt*.

³⁴²ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech Josefa Haupta, KS v Olomouci*, f. 108.

ale ve skutečnosti o osudech vězňů rozhodoval Josef Haupt. Libuše Hájková o mírovském lazaretu ve své knize napsala: „*Po úzkých, příkrých schodech vystoupili do poschodí. Přijal je zamračený dozorce v SA uniformě, Hauptwachmeister Josef Haupt, pán nad životem a smrtí na Mírově. Ne lékař, ale on rozhodoval o tom, smí-li nemocný lehnout, nebo musí-li jít do práce.*“³⁴³ Také četná svědectví dokazují, že toto tvrzení nejspíše nebylo daleko od pravdy. Hlavní slovo si Josef Haupt mimo jiné vynucoval udávkami Dr. Mrhy u gestapa.³⁴⁴ On a ještě dozorce a hlavní správce zásobování Franz Rammert tímto chováním budili strach a autoritu u zbytku personálu věznice, včetně zastupujícího inspektora Waltera Bartla. To, že se někteří z bývalých vězňů o Hauptwachmeisterovi Hauptovi vyjádřili jako o vedoucím věznice, pouze dokazuje, jak výsadní postavení měl. A zatímco Josef Haupt udal doktora Augustýna Mrhu gestapu pro údajné nadřování českým vězňům,³⁴⁵ on sám se pravděpodobně obohacoval na úkor vězňů. Více než polovina svědků totiž ve svých výpovědích uvedla, že zahlédli Hauptwachmeistra Josefa Haupta vykrádat balíky, které byly určeny pro nemocné vězně. Další přitěžující okolností bylo odepírání lékařské péče, čímž Josef Haupt nepochybně zavinil nejedno předčasné úmrtí. Výše zmíněný bývalý vězeň Ludvík Kobylka o něm vypověděl: „*[...]Poslal mě do práce, ačkoliv mi lékař nařídil týden na lůžku pro chrlení krve.[...]*“³⁴⁶ Také Melichar Boček o Hauptově přístupu k nemocným vězňům vypověděl: „*Haupt byl pravým postrachem, znamenal víc než dr. Mrha, svémocně nepustil vězně k lékaři a vyhnal vězně, kteří právě čekali na injekce.*“³⁴⁷ Při hlavním přelíčení vypovídal proti Hauptovi také Miroslav Michalčák: „*Haupt zakázal dát injekci vězni Hladkému. Hladký zemřel na krční tbc.*“³⁴⁸ Ve spisu se nacházejí četné informace o Hauptově agresivním chování a týrání vězňů. Například: „*Haupt byl zlý duch.[...]Jednou v zimě jsem se musel svléci do naha a 20 minut pak Haupt prohlížel moje šaty*“³⁴⁹ Haupt měl údajně také několika vězňům vyhrožovat bunkrem, což byla samovazba, která byla ukládána nemocným na týden a déle. O této hrozbě se hovoří ve spisu ve spojitosti se všemi souzenými dozorci, ale ani jeden svědek se už nezmiňuje o tom, zda byly tyto hrozby někdy naplněny.

³⁴³HÁJKOVÁ, Libuše: *Mírov*, Praha 1946, s. 18.

³⁴⁴ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech svědka Dr. Svatopluka Žižlavského, KS v Olomouci*, f. 90.

³⁴⁵ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech svědka Dr. Svatopluka Žižlavského, KS v Olomouci*, f. 90.

³⁴⁶ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech svědka Kobylky, OS ve Velkém Meziříčí*, f. 434.

³⁴⁷ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Hlavní přelíčení, KS v Olomouci*, f. 529 - 530.

³⁴⁸ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Hlavní přelíčení, KS v Olomouci*, f. 531.

³⁴⁹ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Hlavní přelíčení, KS v Olomouci*, f. 529.

O Josefovi Hauptovi se dovídáme také ve spojitosti s domácím odbojem. Údajně se měl účastnit převozu osmnácti žen, které měly směřovat do Litoměřic na popravu. Po cestě u Hradce Králové bylo auto údajně přepadeno partyzány. Ti vysvobodili zmíněných osmnáct žen a Josefa Haupta a další dva dozorce vzali jako rukojmí, aby mohli jednat o dalším propouštění vězňů z Mírova. Událost se měla odehrát těsně před osvobozením hradu Mírov na přelomu dubna a května 1945, a vyjednávání partyzánů proto už nebylo dotaženo do konce.³⁵⁰ Nicméně Josef Haupt a ani nikdo jiný se více o této události nezmiňuje.³⁵¹ Libuše Hájková ovšem ve své knize o Mírově zmiňuje Josefa Haupta jako hlavního aktéra povstání zatčených dozorců, kteří chtěli na závěr války věznic vyhodit do povětří.³⁵² Podobné informace o Hauptově údajném plánování povstání zmiňuje i bývalý vězeň Dr. Jan Troníček.³⁵³

4. 2. 4. Franz Rammert

Franz Rammert byl jediným obžalovaným, který původně pocházel z Mírova. Narodil se 23. srpna roku 1904 do smíšené rodiny. Matkou byla Němka a otcem Čech.³⁵⁴ O jeho osobním životě se dozvídáme například z členské karty SS. Franz Rammert se v roce 1930 oženil s Němkou Leopoldinou Kneifel.³⁵⁵ Oba byli římskokatolického vyznání a měli dvě děti, první se narodilo v roce 1936 a druhé v roce 1939.³⁵⁶ Před zaměstnáním v mírovské věznicí byl Rammert údajně zámečnickem.³⁵⁷

O politické aktivitě Franze Rammerta se se toho dovídáme opravdu mnoho. Sám Rammert v této věci vypověděl: „Členem SDP jsem byl od roku 1934 do 1938, kdy jsem automaticky přešel do NSDAP. V SDP měl jsem funkci Ortsleitra v Mírově a to od r. 1934 do roku 1936, někdy do léta. V NSDAP měl jsem funkci Ortsleitra v Mírově od února 1939 až do 15. 3. 1945, kdy jsem odešel vykonávat vojenskou službu.“³⁵⁸ Členská karta NSDAP

³⁵⁰ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech svědka Václava Bakaly, OS v Prostějově*, f. 221.

³⁵¹Pravděpodobně se jedná o zkomolenou zprávu, která je popisována u Waltera Bartla. O osmnácti ženách a Hauptově účasti na akci se zmiňuje pouze Bakala. Událost také popisuje Walter Bartl, Rudolf Hanák, Jan Zemek, Jan Pecina.

³⁵²HÁJKOVÁ, Libuše: *Mírov*, Praha 1946, s. 56.

³⁵³ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech svědka Dr. Jana Troníčka, SNB v Kutné Hoře*, f. 70.

³⁵⁴ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 143, sign. LS 1365-46, *Zpráva farního úřadu v Mírově, v Mírově*, f. 31.

³⁵⁵ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart.143, sign. LS 1365-46, *Personal akte Franz Rammert (Osobní spis člena SS – Franze Rammerta) místo neuvedeno*, f. 14.

³⁵⁶ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 143, sign. LS 1365-46, *Výslech Franze Rammerta, KS v Olomouci*, f. 37.

³⁵⁷Schlosser. In ABS-Praha, *Členská karta NSDAP-Franz Rammert*.

³⁵⁸ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 143, sign. LS 1365-46, *Výslech Franze Rammerta, KS v Olomouci*, f. 37.

dokazuje, že Rammert o činnosti v NSDAP vypovídal pravdivě. Konkrétně do strany vstoupil dne 1. listopadu 1938, kdy mu bylo přiděleno členské číslo 66 27 806.³⁵⁹ Z dalších zdrojů vychází také najevo, že byl údajně členem SS,³⁶⁰ přičemž do těchto řad vstoupil 21. listopadu 1938 a bylo mu přiděleno členské číslo 354 899. V SS pak zastával funkci Ordnera.³⁶¹ Například v prosinci roku 1938 podával jakožto Ordner hlášení adresované hlavnímu žalobci u Okresního soudu v Opavě o několika obyvatelích Mírova, ve kterém popisoval jejich chování či politickou angažovanost.³⁶² Franz Rammert měl také jakožto Ordner zasahovat proti Němcům, kteří byli zastánci jiné politické strany než byla NSDAP. Jan Gehr³⁶³ v této souvislosti vypověděl: „přišel ke mně se šesti chlapy a zatknul mě a zavřel do trestnice na Mírově, protože jsem byl sociálním demokratem.“³⁶⁴ K členství v SS se Rammert vyjádřil takto: „Někdy v listopadu 1938 jsem vstoupil do formace SS. Šel jsem tam prostě z neinformovanosti. Moje činnost v SS však nebyla žádná, jen jsem se zúčastnil v roce 1938 vánoční slavnosti v Mohelnici.“³⁶⁵ Ačkoliv se přiznal, že byl jistou dobu Ordnerem na Mírově, útok na Jana Gehra popřel.

V mírovské věznici byl zaměstnán od února 1939, původně jako topič a až posléze jako vězeňský dozorce.³⁶⁶ Ačkoliv Rammert tvrdil, že byl pouhým dozorcem bez žádné další důležité funkce, většina svědectví potvrzuje, že byl vedoucím zásobování a také že měl v trestnici poměrně výsadní postavení., „[...]Byl vedoucím NSDAP V Mírově. Fanatický nacista a sám ředitel Bartl se ho bál. Neboť Bartl byl v NSDAP podřízeným Rammertovým.“³⁶⁷ Svědci se ve svých výpovědích vyjadřují o Rammertovi jako o surovcí, neurvalci, darebákovi, „zuřivé stvůře“ nebo nejhorším dozorci na Mírově. Snad ani jeden z vězňů v rámci vyšetřování nepromluvil v Rammertův prospěch. Dle výpovědí nebyl zodpovědný pouze za bití vězňů, ale také za krácení přidělů potravin, které údajně odevzdával Wehrmachtu nebo do Hitlerjugend. Více se o činnosti Rammerta během druhé světové války

³⁵⁹ABS-Praha, *Členská karta NSDAP-Franz Rammert*.

³⁶⁰ABS-Praha, fond 107, sign. 107-12-2, *Seznam členů SS v Mohlenici, v Mohlenici*, f. 44.

³⁶¹Ordneři-oficiálně Sudetoněmecký sbor dobrovolníků nebo také Sudetoněmecký Freikorps. Polovojenská organizace založena v roce 1938, která měla prostřednictvím sabotáží a ozbrojených útoků oslabit československé pohraničí.

³⁶²NA-Praha, fond:Národní soud, sl. NSDAP–spojovací ústředna při úřadu říšského protektora, Praha, č. kart. 303, sign. 123 – 303 – 5, *Opis hlášení Franze Rammerta, v Mírově*, f. 14.

³⁶³Jan Gehr byl odsunut v rámci divokého odsunu a více již k případu nevypovídal.

³⁶⁴ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 143, sign. LS 1365-46, *Výslech svědka Jan Gehra, NV v Mírově*, f. 8.

³⁶⁵ZAO- Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 143, sign. LS 1365-46, *Výslech Franze Rammerta, KS v Olomouci*, f. 37.

³⁶⁶Tamtéž

³⁶⁷ZAO-Olmouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výslech svědka Rudolfa Hanáka, KS v Brně*, f. 307.

nedozvídáme. Při osvobozovacích akcích v květnu 1945 se mu pravděpodobně povedlo společně s rodinou uprchnout a posléze se nechal zaměstnat jako rolník v Drysicích. K jeho zatčení došlo až v prosinci 1945 a následně proti němu bylo zahájeno přípravné řízení z důvodu udání Jana Gehra.³⁶⁸ Na základě této skutečnosti byl Franz Rammert o rok později odsouzen u Mimořádného lidového soudu v Olomouci za zločiny dle §§u 2, 3, a 5. Byl mu vyměřen trest patnácti let těžkého žaláře,³⁶⁹ který si měl odpracovat v trestním pracovním oddíle ve Zlíně. Následně proti němu bylo na základě bližší neznámých informací zahájeno další přípravné řízení v rámci procesu Bartl a spol. Z dostupných pramenů je zřejmé, že do března 1947 pobýval Rammert v pracovním táboře ve Zlíně a do soudního procesu, který s ním byl znovu zahájen, neměl možnost více zasahovat.

4. 2. 5. Bartl a spol. u MLS v Olomouci

Národní výbor sestavený z bývalých politických vězňů ihned po osvobození Mírova zajistil úředníky a strážné z německého vedení a sepsal obsáhlou obžalobu. „*Neboť poměry zdravotní i vyživovací byli na Mírově neudržitelné.*“³⁷⁰ Žaloba byla vznesena již 13. května 1945. Včetně Waltera Bartla, Josefa Deutsche, Josefa Haupta a Franze Rammerta bylo obžalováno v této věci celkem osm bývalých dozorců a představitelů německé justice.³⁷¹³⁷²

První výslechy proběhly u vyšetřovacího soudu v Olomouci již první týden v červnu 1945. Vyšetřujícím soudcem byl Dr. Plainer. První svědectví podal politický vězeň František Kaňok, který strávil na Mírově dva roky.³⁷³ V následujících necelých dvou letech pak probíhalo vyslýchání ještě několika desítek dalších svědků, přičemž někteří vypovídali i několikrát. Nejčastěji vypovídali členové národního výboru z Mírova, mezi které patřil Jaroslav Němeček, Václav Mach, Jaroslav Pecina, Alois Mejstřík či bývalý vězeň a asistent lékaře Dr. Svatopluk Žižlavský. Tito zmínění byli vyslýcháni paradoxně častěji než obžalovaní. V souvislosti se čtyřmi obviněnými vypovídal také například vězeňský duchovní František Baláš a vězeňský lékař Dr. Augustýn Mrha, který byl taktéž v rámci procesu obviněn.

³⁶⁸ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 143, sign. LS 1365-46, *Zpráva o zatčení, NV v Nových Prusích*, f. 5.

³⁶⁹ABS-Praha, fond 2M, sign. 2M13619, *Rozsudek Franze Rammerta, KS v Olomouci*, f. 108.

³⁷⁰ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Zpráva ONV Mírov, v Mírově*, f. 19.

³⁷¹ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Zpráva ONV Mírov, v Mírově*, f. 85.

³⁷²Walter Bartl, JosefDeutsch,JosefHaupt, Franz Rammert, Raimund Sockele, Arnošt Grünwald, Hugo Giesel, MUDr. Augustin Mrha,

³⁷³ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Výpověď Františka Kaňoka, KS v Olomouci*, f. 47.

Ve spisu se také nachází korespondence všemožného charakteru. V první řadě to jsou svědectví popisující poměry na Mírově nebo předválečné chování obžalovaných. Jde například o dopis o politické příslušnosti Josefa Deutsche, který je napsán jeho bývalými spolupracovníky z věznice v Leopoldově. Velmi často se ve spisu nacházejí dopisy bývalých politických vězňů z České Lípy či z Mírova, které jsou adresovány MLS v Olomouci, ale také manželce Waltera Bartla. Tyto zprávy vypovídají vždy ve prospěch Waltera Bartla. V jednom z dopisů, u kterého však chybí jméno odesílatele, je napsáno: „[...] V České Lípě vycházel vězňům vstříc. Dával jim možnosti k útěku, mluvil česky, nechal nás bez dozoru pracovat na pile, abychom se spojili s domovem a různými správami varovali naše spolupracovníky. Byli jsme s ním spokojeni. Ovšem nemůžu vám vystavit soukromě potvrzení, jestli takové potřebujete. Prosím, obraťte se na pobočku svazu politických vězňů v Mladé Boleslavi, která je jistě o činnosti pana Bartla obeznámena.“³⁷⁴ Podobného typu je také zpráva Josefa Cikánka „[...] Prosím bratry, aby se zachovali co možná nejlíp k panu Walterovi Bartlovi, jelikož se zachoval k nám politickým vězňům velmi slušně.“³⁷⁵ Dalším typem korespondence jsou samozřejmě žádosti o milost. O milost žádala v první řadě manželka Josefa Deutsche, která svého manžela omlouvala tím, že je stár a že je přesvědčena, že se ničeho trestného nedopustil, přičemž společně s omilostněním žádala také o společný odsun.³⁷⁶ Další žadatelkou o omilostnění byla matka Waltera Bartla. Růžena Bartlová žádala o milost svého syna několikrát. Poprvé na podzim roku 1945, po druhé pak v únoru 1947. V těchto dopisech, které jsou adresovány ministerstvu spravedlnosti a MLS v Olomouci, Bartlova matka žádá o omilostnění z mnoha důvodů. Například uvedla, že Bartl stál za záchranou devíti partyzánů z Těšína, kteří měli být v závěru války popraveni, také údajně nechal vězně poslouchat zahraniční rozhlas nebo povolil českým zajatým kněžím číst mši svatou a to navzdory zákazům gestapa. V dopise také žádala o brzké projednání případu, protože se její syn nijak neprovinil a díky jeho zatčení je jeho manželka v krajní nouzi, protože své poslední peníze vydala advokátovi, je v šestém měsíci těhotenství a doma má ročního syna.³⁷⁷ Nuznou situaci Bartlovy manželky uvádí Bartlova matka také v druhé žádosti o milost, která je z února roku 1947.³⁷⁸ Marie Bartlová byla v roce 1946 společně s dvouletým a půlročním dítětem

³⁷⁴ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Dopis manželce Waltera Bartla, (jméno odesílatele a místo nebylo možné přečíst)*, f. 293.

³⁷⁵ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Dopis Františka Cikánka, místo neuvedeno*, f. 364.

³⁷⁶ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Dopis Marie Deutschové, v Mírově*, f. 440.

³⁷⁷ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Dopis Růženy Bartlové, v Mírově*, f. 93.

³⁷⁸ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Dopis Růženy Bartlové, místo neuvedeno*, f. 179.

internována do internačního tábora v Nových Hodolanech, kde strávila blíže neurčenou dobu. Není divu, že Bartlova matka měla o svou snachu starost. Tábor „Hodolanské peklo“, jak byl internační tábor přezdíván, byl jedním z největších táborů na Moravě a ve Slezsku a byl mimo jiné nechvalně známý pro své otřesné hygienické podmínky a nehumánní zacházení s internovanými.³⁷⁹ Svou rodinu zmiňuje Walter Bartl také ve svých dopisech ministerstvu spravedlnosti. V prvním dopise žádá, aby mohl s manželkou, která je těhotná, a s jejich ročním synem odjet vlakem do Bavorska, neboť se nemohl zúčastnit předchozích transportů, protože se účastnil na evakuacích cizinců.³⁸⁰ V dalším dopise Bartl žádá o brzké vyřešení případu, protože se jeho manželka i s dětmi nachází již půl roku v internačním táboře, ne však v Hodolanech, jak bylo výše uvedeno, ale v Mohelnici, kde byli podle všeho příznivější podmínky a režim byl snad mírnější.³⁸¹ Přesto o příkoří, které musela Bartlova manželka s dvěma malými dětmi snášet, není pochyb. V tomto dopise, napsaném 8. prosince 1946, uvedl bývalý zastupující inspektor četné důkazy, které vypovídaly v jeho prospěch, jako byly například doklady o zásobování a o dodržování přikázaných norem, vzkazy, kde příbuzní vězňů děkují za jeho počínání, a další. V rozsáhlém dopise Bartl také připomíná události, které byly už několikrát výše zmíněny, týkající se záchranu něčího života a podobně.³⁸² V souvislosti s těmito tvrzeními požádal o předvolání mnoha svědků a možnost nahlédnout do svého spisu. Také v dopise³⁸³ zmiňuje, že byl vyslechnut pouze jednou a to velmi stroze.³⁸⁴

Výslechy obžalovaných jsou asi nejpalčivějším problémem tohoto případu. Walter Bartl stejně jako Josef Deutsch byli za celé vyšetřování vyslechnuti celkem dvakrát, Josef Haupt pouze jednou.³⁸⁵ Doklad o výslechu Franze Rammerta se v tomto spise nenachází ani jeden, nejspíš z toho důvodu, že byl Franz Rammert odsouzený již 4. prosince 1946, a proto jsou výslechy umístěny v jiném spise.³⁸⁶

³⁷⁹Podrobněji viz HÁJEK, Martin: *Odsun Němců z Olomouce*, Magisterská diplomová práce. HÚ FF MU, Brno 2011, s. 39 -46.

³⁸⁰ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Opis dopisu Watera Bartla, ve věznici KS v Olomouci*, f. 355.

³⁸¹LUCUK, Vít: *Ingeborg Časarova, roz. Przybylova, Přes osm let v internaci*.

In: <http://www.pametnaroda.cz/story/casarova-ingeborg-1936-1226> [cit. 13. 4. 2016].

³⁸²Již několikrát zmíněnou záchranu devíti partyzánů advou partyzánek, které měly být popraveny v Litoměřicích, poslech zahraničního rádia, doklady o chování Waletra Bartla za jeho působnosti v České Lípě.

³⁸³Dopis napsal po 17 měsících vazby.

³⁸⁴ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Dopis Waltera Bartla, ve věznici KS v Olomouci*, f. 355 – 395.

³⁸⁵Walter Bartl poprvé 27. července 1945, podruhé 2. ledna 1947. Josef Deutsch poprvé 27. července, podruhé 4. ledna 1947.

³⁸⁶ABS-Praha, fond 2M, sign. 2M 13619, *Rozsudek Franze Rammerta, KS v Olomouci*, f. 108.

V lednu 1947 bylo krom dvou výsledků obžalovaných také prošetřeno členství Josefa Deutsche a Waltera Bartla v retribučně závadných organizacích a jejich případná spolupráce s gestapem. Těžko soudit, proč byli další dva obvinění i v tomto případě vynecháni.

Dne 8. března byl pak podán návrh na potrestání všech obžalovaných. Podle něj se Walter Bartl dopustil: „v zájmu a ve službách Německa zločinu podle §u 98 a,b, tr. zák. tím, že nutil i těžce nemocné politické vězně české a polské národnosti, aby opustili ústavní nemocnici a nastoupili práci, případně je nutil k práci nad jejich síly, tím, že je trestal uzavíráním do tzv. bunkru odnětím stravy, aby na nich vynutil konání práce, případně vězně kopal a bil a hrozil jim odebráním stravy. Dále v součinnosti s jinými v téže době a za téže okolnosti jako správce věznice na Mírově, zejména tím, že trpěl týrání politických vězňů, že tyto vězně, zejména i těžce nemocné, trestal odnětím stravy a uzavíráním v tzv. bunkru o zimě a hladu, dále tím, že spolu s jinými činiteli zkracoval vězňům jejich denní dávku stravy o jednu čtvrtinu až jednu půli přídělů, odváděje tento příděl k jiným účelům zejména říšské branné moci, trpěl, aby těžce nemocní byli dáni do zcela nezdravé místnosti a aby jim byla odpírána nutná lékařská pomoc, způsobil smrt více dnes nezjistitelným obyvatelům republiky, totiž více politickým vězňům české a polské národnosti. A za třetí v téže době byl členem organizace podobné povahy, které jsou uvedeny v §2 retr. zák tj. členem oddílu SA. Za čtvrté byl místní vedoucím v uvedené době strany NSDAP na Mírově. Tím spáchal zločiny podle §u 5 odst. 2. a, §u 7 odst. 3, §u 2, §u 3 odst. 2 retr. zák.“³⁸⁷

Josef Deutsch měl být potrestán, protože: „bil politické vězně české a polské až do zranění, hrozil jim zavřením v bunkru a odnětím stravy v tom úmyslu, aby na nich vynutil vyšší pracovní výkon v dílně, kterou vedl, a dále že politické vězně české a polské národnosti zavíral, resp. dal zavírat do tzv. bunkru s odnětím stravy, čímž jim v užívání jejich osobní svobody překážel. Za druhé v součinnosti s jinými v téže době za okolností shora uvedených ve službách a v zájmu Německa, zejména odpírání denní stravy politickým vězňům, dále bitím a jejich zavíráním do studeného nezdravého bunkru za mrazu a chladu, ač věděl, že jsou nemocní a tím, že jim odpíral požadovanou lékařskou pomoc, způsobil smrt více nezjištěným

³⁸⁷ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Návrh trestu Waltera Bartla, KS v Olomouci*, f. 458.

obyvatelům republiky, t. j. českým a politickým vězňům“³⁸⁸ Podle toho spáchal zločin podle § u 5 odst. 2a a zločin §u 7 odst. 3.retr. zák.³⁸⁹

Josef Haupt byl obviněn pro bití českých a polských politických vězňů, kterým měl hrozit „zavřením v bunkru a odnětím stravy v tom úmyslu, aby na nich vynutil vyšší pracovní výkon, resp. té opuštění ústavní nemocnice a nastoupení práce a dále bezdůvodně zavíral, resp. dal zavíratí do tzv. bunkru s odnětím stravy, čímž jim v užívání osobní svobody překážel. Také v součinnosti s jinými v téže době a za okolností shora uvedených, zejména jako vedoucí ústavní nemocnice v trestnici na Mírově, odpíráním denní stravy politickým vězňům české a polské národnosti., jejich bitím, zavíráním do studeného nezdravého bunkru za hladu a mrazu dále odpíráním dožadované lékařské pomoci a donucováním k vyčerpávající práci a zejména, že jako vedoucí ústavní nemocnice proti nálezu lékaře neuznával politické vězně nemocnými, ač nemocni byli, způsobil smrt dnes více nezjistitelným obyvatelům republiky.[...]Za třetí v téže době zneužil tísně způsobené národní a politickou perzekucí, aby se obohatil na úkor fyzických osob, totiž politických vězňů, tím, že jim vykrádal poštovní zásilky, jim zasílané příbuznými. V téže době byl členem organizace SA a též činovníkem t. j vedoucím odnože NSDAP a to NSV.³⁹⁰ Tímto dle obžalobce spáchal zločin podle §u 5 odst. 2. a, §u 7 odst. 3, §u 10, §u 2 a §u 3 odst. 2. retr. zák.³⁹¹

Poslední obžalovaný Franz Rammert byl podruhé obžalován z bití politických vězňů české a polské národnosti až do zranění, také, že jim údajně hrozil zavřením v bunkru a odnětím stravy „v tom úmyslu, aby na nich vynutil vyšší pracovní výkon, a dále jim též hrozil zastřelením a zavřením. V součinnosti s jinými v téže době ve službách a v zájmu Německa jako vedoucí zásobovací služby okrádal vězně o plné kvantum denní stravy, zásoby odpíral a předával pro Wehrmacht, resp. pro účely strany NSDAP, NSV a Hitlerjugend, nutil do práce i za nejhoršího počasí a mrazu politické vězně a dále nemocné vězně nechal a nutil vstáti z postele a zavíratí v mrazu a nezdravém bunkru, čímž způsobil smrt dnes více nezjistitelným obyvatelům republiky.[...]“³⁹² Také, že „[...]se obohatil na úkor fyzických osob, totiž politických vězňů tím, že s jinými vykrádal poštovní zásilky, jim zasílané příbuznými a dále

³⁸⁸ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Návrh trestu Josefa Deutsche, KS v Olomouci*, f. 500.

³⁸⁹Tamtéž.

³⁹⁰ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Návrh trestu Josefa Haupta, KS v Olomouci*, f. 504.

³⁹¹Tamtéž.

³⁹²ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Návrh trestu Franze Rammerta, KS v Olomouci*, f. 506

zkracováním na stravě, kteréžto úspory věnoval k jiným účelům,³⁹³ čímž spáchal zločiny podle §u 5 odst. 2. a. §u 7/3, §u 10 retr. zák.³⁹⁴

Samozřejmě byl u každé obžaloby navržen seznam svědků, kteří měli být v souvislosti s obviněnými předvoláni. Následně byl všem obžalovaným navržen trest smrti. Proti tomu se ohradil ještě před hlavním přelíčením jedině Walter Bartl, který požádal o přidělení právního zástupce ex offio a o následnou konzultaci s ním. Také se ještě jednou pokusil požádat o předvolání svědků, kteří měli vypovídat v jeho prospěch³⁹⁵ a možnost nahlédnout do spisu.³⁹⁶

Hlavní přelíčení bylo naplánováno na 26. března 1947. Předsedou byl Dr. Chlebníček, Přisedící z lidu byli Jan Malík, Josef Černý, Václav Fiala, Josef Karas. Obhájcem všech obžalovaných pak byl Dr. Čížek.³⁹⁷ Hlavní přelíčení bylo zahájeno přečtením obžaloby, po němž následovaly výslechy všech čtyř obžalovaných, přičemž všichni obžalovaní popřeli takřka všechna obvinění, která byla proti nim vznesena. Poté následovaly výslechy předvolaných svědků. V první řadě je nutno podotknout, že většina svědků, které předvolal žalobce v návrhu k hlavnímu přelíčení, se k soudu vůbec nedostavila. Tvrzení, která se vztahovala k dozorcům Josefu Deutschovi, Josefu Hauptovi a Franzi Rammertovi, měla takřka stejný vypovídací charakter jako svědectví, která byla poskytnuta svědky v předešlých dvou letech.

Problém nastává u Waltera Bartla. Přestože v rámci hlavního přelíčení uvedlo několik svědků množství polehčujících okolností, jednoznačně je převážily okolnosti přitěžující. V rámci hlavního přelíčení také nebyla vůbec zmíněna Bartlova působnost v České Lípě anebo skutečnost, že údajně zachránil život celkem jedenácti partyzánům. Ve prospěch Bartla vypovídal například bývalý vězeň Rudolf Hanák, který tvrdil, že Bartl věděl o jeho poslechu zahraničního rádia.³⁹⁸ Také drogistka Robert Khun potvrdil, že u něj Bartl opravdu nakupoval

³⁹³Tamtéž.

³⁹⁴Tamtéž.

³⁹⁵František Baláš (o tom, jak zacházel s vězni), Drogista Kuhn (o tom, že kupoval nutné léky pro vězně na černo), Josef Ligas, (aby sdělil jak zacházel s vězni), Arnošt Kotrlík, Vlach, Špaček, Botka (jak v roce 1940 – 42 pomáhal čtyřiceti vězňům proti vůli gestapa), Franz Rammert (o tom, že nebyl vedoucím NSDAP na Mírově), Augustýn Mrha a Josef Haupt (o tom, že nebyl vedoucím NSDAP na Mírově, a že nezaměstnával nemocné), Josef Deutsch (o tom, že potrestal dva dozorce Seidlera a Kaupa pro špatné zacházení s vězni), Arnošt Grunwald.(o tom, že neměl pravomoc rozdělovat pracovní skupiny).

³⁹⁶ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Dopis Waltera Bartla, Věznice KS v Olomouci*, f. 511.

³⁹⁷Ačkoliv je uveden Dr. Čížek jako obhájce všech obžalovaných, v průběhu průvodního řízení obhajuje Waltera Bartla Dr. Tagner.

³⁹⁸ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Hlavní přelíčení, KS v Olomouci*, f. 529.

medikamenty za své vlastní útraty.³⁹⁹ Přesto zmínění většinou oslabují svou výpověď tvrzením, že obžalovaný jednal nepochybně ze zistných důvodů, nebo že byl ve své práci liknavým a „lajdákem“, a z toho důvodu se zdál být mírnějším dozorcem. Většina zpovídaných pak klade Bartlovi za vinu jeho netečnost, díky čemuž byly poměry na Mírově ještě horší. Proti těmto tvrzením se pokusil vyhranit Bartl i v průběhu hlavního přelíčení, což bylo přijato vždy bez další odezvy. Po přednesení všech svědeckví se k věci vyjádřil ještě Bartlův obhájce Dr. Tagner. Zmínil, že Walter Bartl v roce 1940 až 1942 jako správce věznice v České Lípě chránil české důstojníky před gestapem, také požádal o předložené knihy příjmů a výdajů potravin věznice na Mírově na důkaz toho, že s potravinami vězňů bylo řádně hospodařeno a na závěr předložil potvrzení, že Bartl nepřijal funkci Ortsleitera NSDAP. Veškeré připomínky a doklady Bartlova obhájce byly však zamítnuty pro nerozhodnost a tímto bylo průvodní řízení ukončeno.⁴⁰⁰

Po poradě byl vynesena rozsudek, který vycházel z návrhu trestu. Všichni čtyři obžalovaní byli vinni takřka ve všech bodech obžaloby. Walter Bartl byl vinný ze zločinů na základě §u 5 odst. 2a retr. dekretu⁴⁰¹, dále dle §u 7 odst. 3retr. dekretu.⁴⁰² Ačkoliv Otakar Liška ve své publikaci uvádí, že byl Walter Bartl odsouzen i na základě §u 2⁴⁰³, nebylo tomu tak. Tato skutečnost je poměrně bizarní, neboť sám Walter Bartl se k členství v „retribučně závadných organizacích“ a jim podobných přiznal a i přesto nebyl v tomto bodě uznán vinným. Také byl osvobozen ze zločinu dle §u 3 odst. 2 retr. dekr.,⁴⁰⁴ a sice že byl vedoucím NSDAP v Mírově od roku 1943 do roku 1945. A přestože byl ve Velkém retribučním dekretu

³⁹⁹ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Hlavní přelíčení, KS v Olomouci*, f. 533.

⁴⁰⁰ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, *Hlavní přelíčení, KS v Olomouci*, f. 535.

⁴⁰¹*Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18) dopustil se ve službách nebo v zájmu Německa, nebo jeho spojenců, nebo republiky nepřátelské ho hnutí, jeho organizací, či členů, těchto zločinů: podle trestního zákona ze dne 27. května 1852, č. 117 ř. z., zločinu veřejného násilí neoprávněným omezo váním osobní svobody člověka (§ 98) veřejného násilí nebezpečným vyhrožováním (§99), trestá se těžkým žalářem od deseti do dvaceti let.*

⁴⁰²*Kdo v téže době a za týchž okolností, za týmž účelem (Kdo sám nebo v součinnosti s jinými v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18) ve službách nebo v zájmu Německa, nebo jeho spojenců, nebo republiky nepřátelského hnutí, jeho organizací či členů) způsobil soudním usnesením, rozsudkem, nařízením, nebo správním rozhodnutím jakéhokoliv druhu, výkonem rozsudku, nařízením, nebo správním rozhodnutím, nebo jinak smrt obyvateli republiky, těžké ublížení na těle obyvateli republiky s následky označenými v § 156 trest. zák. č. 117/1852 ř. z. a v §§306, 307 trest. zák. čl. V/1878, nebo jeho deportaci, trestá se za zločin smrtí.*

⁴⁰³*Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18) byl členem organizací: Die Schutzstaffeln der Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei (S. S.), nebo Freiwillige Schutzstaffeln (F. S.), nebo Rodobrany, nebo Szabadcsapatok, nebo jiných zde nejmenovaných organizací podobné povahy, trestá se, nedopustil-li se činu přísněji trestného, za zločin těžkým žalářem od pěti do dvaceti let a za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od dvaceti let až na doživotí.*

⁴⁰⁴*Kdo v téže době (v době zvýšeného ohrožení republiky (§)) byl činovníkem nebo velitelem v organizacích Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP) nebo Sudetendeutsche Partei (SdP) nebo Vlajka, Hlinkova nebo Svatoplukova Garda, nebo v jiných fašistických organizacích podobné povahy, trestá se, nedopustil-li se činu přísněji trestného za zločin těžkým žalářem od pěti do dvaceti let.*

zakotven výrok o polehčujících okolnostech⁴⁰⁵, v případě Waltera Bartla se o této variantě pravděpodobně ani nepřemýšlelo, nebo o tom neexistují žádné doklady.

Josef Deutsch byl uznán vinným dle §u 7 odst. 3 retr. dekretu, naopak byl osvobozen z obvinění, které bylo podloženo §em 5 odst. 2 a retr. dekr.⁴⁰⁶ Josef Deutsch byl tedy oprostěn obvinění z toho, že vězňům hrozil uzavřením do bunkru, a zároveň obvinění z toho, že vězňům trest bunkru uvalil. Taktéž i u osoby Josefa Deutsche nebylo členství v NSDAP nebo Volkssturmu zařazeno do retribučně závadných organizací.

Naopak Josef Haupt byl za činnost v NSDAP uznán vinným s odkazem na § 2 retr. dekr., taktéž mu byla přiznána vina na základě §u 3 odst. 2. retr. dekr., §u 5, odst. 2a retr. dekr., §u 7 odst. 3 retr. dekr. a také §u 10 retr. dekr.⁴⁰⁷ Ačkoliv porota Josefa Haupta uznala vinným z toho, že hrozil vězňům zavřením do vlhkého bunkru, byl zproštěn obvinění, že některého z vězňů do vlhkého bunkru skutečně nechal zavřít.

Posledním odsouzeným k smrti byl Franz Rammert, který se dočkal druhého rozsudku a byl obviněn ze zločinů na základě §u 5 odst. 2a také ze zločinů 7 odst. 3 retr. dekr., přičemž stejně jako v případě Josefa Haupta byl i Franz Rammert zproštěn obvinění, že vězněné zavíral do studených bunkrů, ne však z faktu zločinu, že vězňům bunkrem vyhrožoval a tím si na nich vynucoval vyšší výkon. Josef Haupt byl také zproštěn obvinění, že se obohacoval na úkor politických vězňů dle §u 10.⁴⁰⁸ Ani v jeho případě nebylo bráno v potaz činnost v retribučně závadných organizacích, jako bylo NSDAP, SS, FS, a to i přesto, že byl z tohoto zločinu v prosinci 1946 odsouzen.

Hlavní přelíčení bylo zahájeno v deset hodin dopoledne a téměř po dvanácti hodinách byl na všech odsouzených vykonán trest smrti oběšením, jak tomu bylo zvykem, neveřejně na nádvoří věznice Krajského soudu v Olomouci. Obžalovaní byli také navždy zbaveni národní cti a jejich majetek propadl státu.

⁴⁰⁵ Dekret presidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. §16 odst. 2) Soud může snížit trest i pod dolní hranici sazby a zaměnit jeho způsob za mírnější, v případech pak zvláštního zřetele hodných v odsuzujícím výroku upustiti od potrestání, je-li obecně známo, nebo lze-li bez průtahů prokázati, že obžalovaný jednal s úmyslem prospěti českému nebo slovenskému národu nebo Československé republice či jejím spojencům nebo jinému obecnému zájmu, nebo že se pozdější svou činností zasloužil o osvobození republiky z nepřátelské moci, nebo o nápravu, nebo o zmenšení zla nepřitelem způsobeného a že po svém obrácení na cestě povinnosti už vytrval. Tohoto ustanovení však nelze použít, převyšuje-li škoda pachatelem zaviněná neúměrně obecný prospěch jím sledovaný.

⁴⁰⁶ I v tomto případě Liška ve své publikaci uvádí, chybný výčet dekretů za které byl údajně Deutsch popraven.

⁴⁰⁷ Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18) zneužil tísně, způsobené národní, politickou či rasovou persekucí, aby se obohatil na úkor státu, právnícké či fyzické osoby, trestá se, nedopustil –li se činu přísněji trestného, za zločin těžkým žalářem od pěti do deseti let.

⁴⁰⁸ ZAO-Olomouc, fond MLS Olomouc, č. kart. 180, sign. LS 190 -47, Rozsudek, KS v Olomouci, f. 541 -543.

5. Závěr

Hlavním záměrem této bakalářské diplomové práce bylo analyzovat dva soudní procesy, které proběhly v rámci retribučního soudnictví v roce 1946 a 1947. V této práci jsem se pokusila přiblížit dva konkrétní případy, ale také z něho vyplývající souvislosti, které přibližují některé válečné události a okolnosti.

První proces byl veden s Wilhelem Hýžou a Franzem Rammertem. Vyšetřování a následná příprava procesu probíhala téměř rok a půl, přičemž bylo uskutečněno několik výslechů obžalovaných, ale také svědků. Ze spisu byla znatelná návaznost na předchozí výslechy a přirozená eskalace procesu byla přímo úměrná nově nabytým informacím. K hlavnímu přelíčení byli předvoláni, dle mého názoru, takřka všichni klíčoví svědci. Druhý proces, který probíhal s Waltrem Bartlem a dalšími zaměstnanci mírovské věznice, byl připravován delší dobu, takřka dva roky. Výslechy obžalovaných neprobíhaly v žádném případě tak důsledně a ani s takovou návazností jako v případě prvním. Někteří obžalovaní nebyli ani jednou vyslechnuti anebo došlo k výslechu dost povrchnímu, který podle mého názoru nezahrnoval podstatná hodnotící kritéria.⁴⁰⁹ Výpovědi svědků byly v mnohých případech pouze obecné, nepopisující konkrétní informace a detaily, což působilo poměrně nevěrohodně. Problematické bylo i samotné hlavní přelíčení, ke kterému nejenže se z různých důvodů nedostavilo velké množství předvolaných svědků, ale někteří svědci, dle mého názoru stěžejní, nebyli dokonce předvoláni vůbec, což mělo například v případě obviněného Waltera Bartla fatální následky. Těžko říct, zda by v případě, že by Walter Bartl byl souzený samostatně, vyšetřování jeho zločinů probíhalo důkladněji, ale na základě výše zjištěných informací se tato možnost nabízí.

Nicméně mezi oběma případy lze vysledovat i jisté podobnosti. Například výslechové protokoly obou případů jsou plné překlepů či gramatických chyb. V obou spisech se také nacházejí mnohé nesrovnalosti v osobních údajích obžalovaných, jména obžalovaných či svědků jsou také mnohdy zkomolena. V této souvislosti jsou poměrně vystihující slova Vladimíra Černého: *„Dochované spisy jasně svědčí o hořčnatém tempu, s jakým byly některé kauzy vyřizovány. Nejen výslechové protokoly jsou plné překlepů a gramatických chyb, které byly v těchto materiálech ponechány [...] na druhé straně u některých případů bylo vyšetření vedeno v rámci možností pečlivě a podařilo se shromáždit řadu cenných poznatků a svědeckví,*

⁴⁰⁹Samozřejmě existuje možnost, že se protokol s výslechem svědků ze spisu vytratil.

*kteřé dodnes představují významný zdroj informací o činnosti domácího odboje[...]*⁴¹⁰

V obou případech došlo k objasnění několika událostí či určitých skutečností. Díky prozkoumaným pramenům byla například podrobně osvětlena výprava proti partyzánům ve Velké Bystřici, o které bylo v dosud vydaných publikacích pojednáno poměrně omezeně. Také byla objasněna přesná příčina smrti jedné z akterek odboje, a sice těhotné Jiřiny Nyklové. Stejně tak byla o něco více přiblížena příčina smrti dvou mladíků, Františka Krchy a Miloslava Minaříka, ovšem i nadále zůstává neodhalen přesný počet spolupachatelů. Díky analýze pramenů byly zjištěny také určité informace o fungování a praktikách věznice olomouckého gestapa, jakož i o mírovské věznici. V této souvislosti jsou, dle mého názoru, zásadní ty informace, které byly zjištěny v souvislosti s odsouzeným Walterem Bartlem, díky nimž může být alespoň v některých ohledech změněn pohled na bývalého zastupujícího inspektora, který byl prismatem předchozích publikací vnímán ve všech ohledech negativně. Spekulovat nad tím, zda byl odsouzen spravedlivě či příliš přísně, by bylo nezodpovědné, a proto se pokusím pouze o krátké shrnutí.

Mnohá svědectví dokazují, že své povolání vykonával ledabyly, což mělo dopad na fungování věznice a její žalostné podmínky. Je ale nutno připustit, že několik zdrojů potvrdilo, že Bartl stál za záchranou několika životů, což mu při následném hlavním přelíčení nebylo přičteno na vrub. Díky případu s mírovskými byly také o něco více objasněny informace ohledně transportu partyzánů z Těšína, který na Mírov dorazil v posledním roce války. Díky analýze jsem také zjistila, že v rámci prvního období retribuice u MLS v Olomouci mohl být jeden člověk odsouzen i dvakrát, jak tomu bylo v případě Franze Rammerta, nebo také že pro týž zločin mohlo být odsouzeno několik lidí najednou, jak tomu bylo v případě Wihelma Hýži, Franze Mattla a Franze Langerera.

Také jsem se pokusila analyzovat samotné obžalované co do jejich osobních údajů, povahových vlastností, předválečných aktivit, politické činnosti atd.

Věkové rozpětí mezi odsouzenými bylo poměrně velké; nejstaršímu odsouzenému bylo v době poprav 63 let⁴¹¹ a nejmladšímu 38 let.⁴¹² Wilhelm Hýža, Josef Haupt a Franz Rammert se narodili do smíšených česko-německých rodin, o Bartlovi v této souvislosti nejsou žádné bližší informace k dispozici a Franz Mattl pocházel z rodiny výhradně německé.

⁴¹⁰ČERNÝ, Vladimír: *Procesy s příslušníky nacistického bezpečnostního aparátu v Brně a jejich osudy v letech 1945-1956*. In: ARBURG, Adrian von - DVOŘÁK, Tomáš - KOVAŘÍK, David a kolektiv (Edd.): *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno 2010, s. 406.

⁴¹¹Josef Deutsch.

⁴¹²Franz Mattl.

Dozorci z mírovské věznice se narodili všichni v podstatě v česko-německém pohraničí, naopak Hýža s Mattlem pocházeli, dá se říct, z vnitrozemí. V čem se všichni mužové shodovali, byla víra, a sice víra římskokatolická. Všichni odsouzení byli také ženatí, přičemž měli alespoň jedno dítě.⁴¹³ Je zajímavé, že pouze dva ze šesti měli předválečné zkušenosti s prací ve věznici. Walter Bartl byl správním úředníkem několika věznic a Josef Deutsch byl dozorcem ve věznici Leopoldov. Další čtyři vystřídali během života různá zaměstnání většinou řemeslného charakteru a při výsleších vypověděli, že byli k práci dozorce věznice povoláni gestapem nebo jinými německými složkami. Tři s šesti obžalovaných vypověděli, že během předválečných let byli delší dobu nezaměstnaní. Ze svědectví bývalých politických vězňů vychází najevo, že takřka všichni vystupovali vůči vězňům drasticky a ve většině případů nějakým způsobem zneužívali svých pravomocí. Pouze o Bartlovi vypovídalo několik svědků v jeho prospěch. Ještě bych se chtěla zmínit o způsobu, kterým se stavěli k obžalobě. Takřka všichni obžalovaní obvinění popírali, své činy bagatelizovali nebo tvrdili, že pouze plnili rozkazy vyšších instancí. Ke svým činům se přiznal pouze Wilhelm Hýža, který hned při prvním výslechu přiznal spoluúčast na zavraždění dvou mladíků. Franz Mattl se k vraždě dvou mladíků přiznal při hlavním přelíčení, k agresivnímu zacházení s vězni se však nepřiznal nikdy. Podobně tomu bylo i v případě Josefa Deutsche, Franze Rammerta a Josefa Haupta, kteří nepokrytě a bez dalšího vysvětlení všechna obžalování popřeli. Jediný Walter Bartl se pokusil obvinění vyvrátit na základě konkrétních důkazů. Co se týče politické aktivity odsouzených, dva z nich vstoupili do NSDAP již v roce 1938, další tři v roce 1939. Posledním byl Josef Deutsch, který se stal členem NSDAP v roce 1940. Jediný Franz Rammert byl členem SS. Dále byli někteří z nich členové SdP, SA nebo NSKK. Je zajímavé, že například Wilhelm Hýža, který byl členem SdP, NSDAP a NSKK, byl u MLS odsouzen za členství v retribučně závadných organizacích na základě §u 2 stejně jako Franz Mattl, který byl „pouze“ členem NSDAP, zatímco Franz Rammert, který byl činovníkem SS, SdP, NSDAP, za tzv. retribučně závadné organizace odsouzen nebyl, stejně jako Walter Bartl, který byl členem SdP, NSDAP, SA a Volkssturmu. Důvod je nejspíše ten, že rozhodovací pravomoc o zařazení konkrétních organizací mezi organizace retribučně závadné byla v rukou konkrétního soudu,⁴¹⁴ což dokazuje, že MLS v Olomouci postupoval dosti nejednotně.

Také bych chtěla podotknout, že tato práce pouze potvrzuje, že na prameny, které jsou z prvních poválečných let, je třeba pohlížet kriticky. Zejména mám na mysli spisy

⁴¹³Viz tabulka č. 1.

⁴¹⁴BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998, s. 397.

mimořádných lidových soudů, které je třeba je pročitat komplexně a uceleně. Díky tomuto studiu jsem také například zjistila, že jakýkoliv protokol, který působí druhotně, může být stejně zásadní jako folio, na kterém se nachází rozsudek. V tomto případě je, dle mého názoru, také zapotřebí pracovat s materiály z Archivu bezpečnostních složek, díky nimž je možné, mimo jiné, srovnání a ověření výpovědí obžalovaných či svědků, protože jejich výroky jsou mnohdy nepravdivé.

Ačkoliv jsem se pokusila co nejdetailněji přiblížit šest osudů bývalých vězeňských dozorců, jejich „válečné“ aktivity či poměry v mírovské věznici, není nikterak vyloučeno případné rozšíření mé bakalářské práce, přičemž se v této souvislosti nabízí například pramen Trestnice Mírov, který zahrnuje vězeňské spisy trestanců, chorobopisy vězňů z období okupace a jejich kartotéky, seznamy zemřelých a jiné. Témata, kterými se tato práce zabývala, považuji za velmi zajímavá a důležitá a ráda bych se k nim v následujících letech nějakým způsobem vrátila a pokusila se je dále rozpracovat, neboť skýtají ještě mnoho doposud neprobádaných a komplexněji nezmapovaných historických skutečností.

6. Přehled použitých pramenů a literatury

6. 1. Prameny

Archiv bezpečnostních složek Praha

kartotéka členů NSDAP

Karta Franze Rammerta.

Karta Franze Mattla.

Karta Josefa Deutsche.

Karta Josefa Haupta.

Karta Waltera Bartla.

fond 2M (Odbor politického zpravodajství MV)

sign. 2M13619, Rozsudek Franze Rammerta, KS v Olomouci.

fond 107 (Sbírka písemností útvarů SS na území Protektorátu)

sign. 107-12-2, Seznam členů SS v Mohlenici, v Mohlenici.

fond 325 (Stíhání nacistických válečných zločinců)

sign. 328-8-1, Návrh na zahájení trestního stíhání v akci Olomouc (s Aloisem Bartlem), StB v Ostravě.

sign. 325-9-3, Návrh na zahájení trestního stíhání v akci Bolelouc (Pavel Hündgen), StB v Ostravě.

Národní archiv Praha

fond Národní soud

sl. 316 – 81 -2:nezpracováno, Seznam válečných zločinců, Věznice KS v Olomouci.

sl. 316 -134 -4:nezpracováno, Správa věznice krajského soudu v Olomouci – seznam vězňů, v Olomouci.

sl. NSDAP-spojovací ústředna při úřadu říšského protektora, Praha, č. kart. 303, sign. 123 – 303 – 5, Opis hlášení Franze Rammerta, v Mírově.

fond Ministerstvo vnitra ČSR/ČR, Praha – vyříděné německé spisy

č. kart. 9, sign. 322-9-3, *Výslech svědka Jana Polaschka, Praha.*

Vojenský ústřední archiv Praha

Sbírka kmenových listů (kmenový list J. Deutsche).

Zemský archiv v Opavě , pobočka v Olomouci

fond Mimořádný lidový soud Olomouc

č. kart. 143, sign. LS 1365/46 (*Ve věci Franz Rammert*).

č. kart. 144, sign. LS 1372/46 (*Ve věci Wilhelm Hýža a Franz Mattl*).

č. kart. 170, sign. LS 85/47 (*Ve věci Franz Langer*).

č. kart. 180, sign. LS 190/47 (*Ve věci Bartl a spol.*).

fond Trestnice Mírov

č. kart. 51 (*Národní výbor*), *Zpráva o převzetí trestnice na Mírově, v Mírově.*

6. 2. Monografie

BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997.

BORÁK, Mečislav: *Na příkaz gestapa. Nacistické válečné zločiny na Těšínsku*. Ostrava 1990.

BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998.

DAMS, Carsten - STOLLE, Michael: *Gestapo. Moc a teror ve Třetí říši*. Litomyšl 2010.

FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010.

JARKOVSKÁ, Lucie: *Odplata, či spravedlnost? Mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Praha 2008.

KŘUPKA, Václav – TRUNDA, Zdenek – WILHELM, Marek: *Hrad Mírov od založení po současnost*. Mohelnice: Věznice Mírov 2008.

LIŠKA, Otakar a kol.: *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. Praha 2006

MAJEWSKI, Piotr M.: *Sudetští Němci 1848 – 1948, Dějiny jednoho nacionalismu*, Brno 2014.

NÁLEVKA, Vladimír: *Druhá světová válka*. Praha 2010.

SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945*. Praha 1986

6. 3. Dílčí studie

ADAMEC, Václav: *Otto Koslowski, případová studie k dějinám nacistického aparátu na Moravě*. Bakalářská diplomová práce. HÚ FF MU, Brno 2010.

BARTOŠ, Josef: *Nacistická věznice Mírov*. In Terezínské listy, č. 13, Památník Terezín, 1984, s. s. 215-248.

BARTOŠ, Josef-TRAPL, Miloš: *Za nacistické okupace*. In Dějiny Olomouce. 2. svazek, Olomouc 2009, s. 1-7.

BÍLEK, Jirř: *Tábor nucené práce Mírov*. Historie a vojenství, 47, 1998, č. 4, s. 91-116.

ČEŠÍK, Vojtěch: *Richard Heidan (1893-1947) a Franz Langer (1898-1947). Představitelé venkovní služebny Gestapa v Olomouci*. Rukopis bakalářské diplomové práce KH FF UP. Olomouc 2016.

ČERNÝ, Vladimír: *Procesy s příslušníky nacistického bezpečnostního aparátu v Brně a jejich osudy v letech 1945-1956*. In ARBURG, Adrian von - DVOŘÁK, Tomáš - KOVAŘÍK, David a kolektiv (Edd.): *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno 2010, s. 393-435.

FIALA, Jiří: *Z historie katovského řemesla v Olomouci. III. Popravy za nacistické okupace Československa 1939-1945 a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945-1948*. in Zprávy vlastivědného muzea v Olomouci. 2009, č. 298, s. 61-86.

GRÉZL, Jiří: *Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945*. Šumperk 2007

HÁJEK, Martin: *Odsun Němců z Olomouce*, Magisterská diplomová práce. HÚ FF MU, Brno 2011

HÁJKOVÁ, Libuše: *Mírov*, Praha 1946.

NEČAS, Jaroslav: *Mimořádný lidový soud v Hradci Králové 1945-1948 a jeho ohlas v dobovém tisku*. Bakalářská diplomová práce. HÚ FF MU, Brno 2013.

NOVICKÝ, Alfons: *Garňák*. K setkání bývalých vězňů gestapa v Olomouci v Týdnu boje proti fašismu. KV SPB. Olomouc 1956.

PEJČOCH, Ivo – PLACHÝ, Jiří a kol. (eds): *Okupace, kolaborace a retribuice*, Ministerstvo obrany České republiky, Praha 2010. s. 207-271.

SEIDL, Jan: *Křížácké tažení, či ostrov relativního bezpečí?: perzekuce homosexuality v Protektorátu Čechy a Morava*. In: Pavel Himl, Jan Seidl, Franz Schindler (Edd.) "Miluji tvory svého pohlaví": homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí, Praha 2013, s. 207-271.

SKLENAŘOVÁ, Sylva -ŠTĚPÁN, Jiří: *Olomouc a tzv. Malý retribuční dekret č.138/1945 Sb. Retribuční soudnictví*. In: Střední Morava: kulturněhistorická revue 8, č. 14, Olomouc 2002, s. 4-23.

ŠUDŘICHOVÁ, Lenka: *Obraz německého obyvatelstva ve spisech Mimořádného lidového soudu v Olomouci (1945-1948)*. Magisterská diplomová práce. Olomouc 2001.

6. 4. Elektronické a internetové zdroje

BARTOŠ, Josef: *Akce Albrecht der Erste a zdejší židovská komunita*. In <http://kehila-olomouc.cz/rs/768/akce-albrecht-der-erste-a-zdejsi-zidovska-komunita/> [cit. 13. 4. 2016].

BIMAN, Stanislav a kol.: *Kdo byl kdo v říšské župě Sudety*. Biografická příručka A-Z. CD nosič, Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Litoměřice 2008.

LUCUK, Vít: *Ingeborg Cäsarova, roz. Przybylova, Přes osm let v internaci*. In: <http://www.pametnaroda.cz/story/casarova-ingeborg-1936-1226> [cit. 13. 4. 2016].

7. Seznam použitých zkratk

ABS-Archiv bezpečnostních složek

č. kart.-číslo kartonu

ČSR-Československá republika

DNSAP- Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Národně socialistická německá strana dělnická)

EK-Einsatzkommando

f.- folio

FS-Freiwillige Schutzstaffeln(dobrovolné ochranné oddíly)

Gestapo- GeheimeStaatspolizei (Tajná státní policie)

ISNO-Informanční služba národního osvobození

KriPo-Kriminalpolizei (Kriminální policie)

KS-Krajský soud

KSČ- Komunistická strana Československa

MLS-Mimořádný lidový soud

NA-Národní archiv

NHPM-Národní hnutí pracujících mládeže

NSDAP-Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Národně socialistická německá strana dělnická)

NSKK-Nationalsozialistische Krafftfahrkorps (Národněsocialistický motorizovaný sbor)

NSV-Nationalsozialistische Volkswohlfahrt(Národně socialistická péče o blaho lidu)

NV-Národní výbor

ON-Obrana národa

ONV-Okresní národní výbor

OrPo-Ordnungpolizei (pořádková policie)

PVVZ -Petiční výbor věrní zůstaneme

s.-strana

SA-Sturmabteilung (Úderné oddíly)

SD-Sicherheitdienst des Reichsführer der SS (Bezpečnostní služba říšského vedoucího SS; nacistická zpravodajská služba)

SdP-Sudentendeutsche Partei (Sudetoněmecká strana)

SchuPo-Schutzpolizei (ochranná policie)

sign.-signatura

SiPo-Sicherheitspolizei (bezpečnostní policie)

SOA-Státní oblastní archiv

SNB-Sbor národní bezpečnosti

SS-Schutzstaffeln(nacistické ochranné oddíly)

StB-Státní bezpečnost

TNP-Tábor nucených prací

tr. z. -retribučního zákona

ÚVOD-Ústřední vedení odboje domácího

ZAO-Zemský archiv Opava

8. Resumé

The main aim of this Bachelor thesis was to analyze two cases heard by the Special People's Court in Olomouc shortly after the Second World War. This analysis concerned, first, an insight into the lives and deeds of the accused and, second, a study of the trials themselves and their mutual comparison. Additionally, with the aim of providing context for the cases, a brief overview of how the Second World War unfolded and impacted upon the Olomouc region was offered, as well as an exploration of some aspects and acts of the local resistance movement, an inquiry into the functioning of the Mírov prison during the War and a general introduction into the topic of retribution and Special People's Courts in post-war Czechoslovakia. As far as the most valuable findings of this thesis are concerned, the details of the raid against partisans in Velká Bystřice were elucidated and some of the mysteries regarding its consequences were unraveled. Next, a new light was shed on the functioning of the Mírov prison and its guards, especially with regards to its de facto director Walter Bartl. It was found out that he may not have been as black-and-white a personality and his actions might not have been as clear-cut as they had hitherto been understood and presented. Furthermore, based on the comparison of the two cases, it was discovered that the Special People's Court in Olomouc was not consistent in its proceedings in the sense that it did not always attribute the same weight to the same facts when they related to two different individuals or to mitigating circumstances on the one hand and aggravating circumstances on the other hand in relation to a given accused. I believe these to be the most contributive findings of this study.

9. Přílohy

9. 1. Příloha č. 1: Tabulka obžalovaných

Jméno a příjmení	Datum narození	Místo narození	Předválečné zaměstnání	Datum vstupu do NSDAP (členské číslo)	Působení za války (služební zařazení, místo)	Členství v SS, SdP nebo jiných nacistických organizacích	Datum a místo dopadení	Datum poprav (§ retr. dekretu)	Ostatní zajímavosti
Walter Bartl	27. 8. 1907 / 27. 8. 1897	Vejprty	správní úředník věznice v Brandenburg Havel	1. 1. 1938 (6 437 896)	zastupující vrchní inspektor věznice	člen SA (vstup v roce 1937, neuvedena hodnost), člen SdP (vstup v roce 1935, č. č. 101 335), člen Volkssturmu	14. 5. 1945, na Mírově	26. 3. 1947 (§§5, 7)	ženatý (2 děti), římskokatolické vyznání
Josef Deutsch	5. 3. 1884	Zábřeh na Moravě	vězeňský dozorce v Leopoldově	1. 12. 1940 (810 79 49)	vrchní dozorce ševcovské dílny	člen Volkssturmu	14. 5. 1945, na Mírově	26. 3. 1947 (§7)	ženatý (2 děti), římskokatolické vyznání
Josef Haupt	15. 11. 1890	Prklišov	dělník	1. 11. 1938 (674 1 796)	dozorce vězňů – správce vězeňského lazarettu		14. 5. 1945, na Mírově	26. 3. 1945 (§§§§ 2, 3, 5, 7, 10)	ženatý (3 děti), římskokatolické vyznání
Franz Rammert	23. 7. 1904	Mírov	zámečník	1. 1. 1939 (66 27 806)	dozorce vězňů- vedoucí zásobování	SS (Ordner, č. č. 354 899, 1. 11. 1938 – 1945), člen SdP (funkce Orsteleitra, 1936 – 1939)	prosinec 1945, v Nových Prusích	26. 3. 1945 (§§ 5, 7)	ženatý (2 děti), římskokatolické vyznání

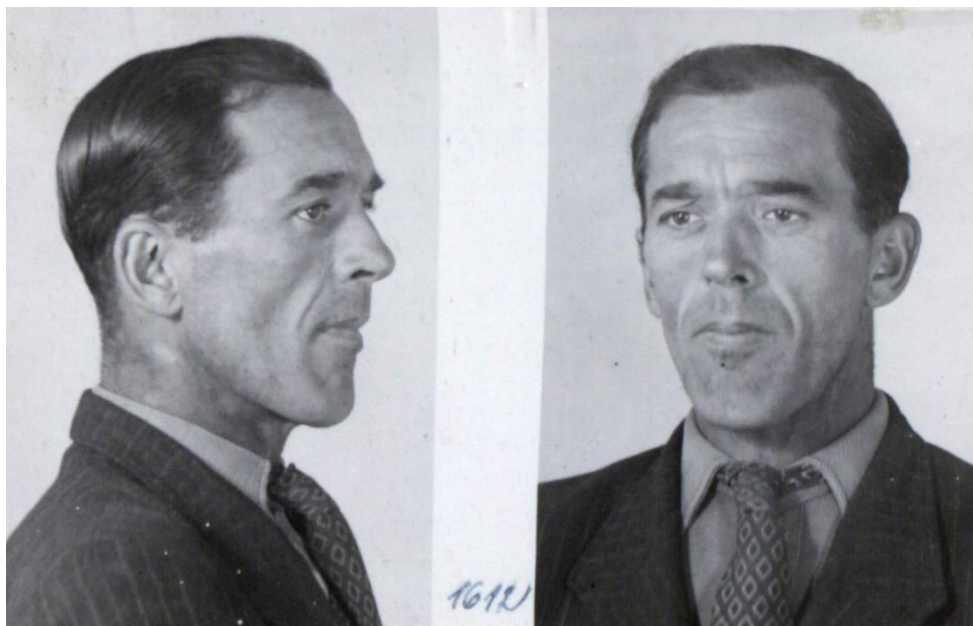
Vilém Hýža	26. 8. 1896	Olomouc	šofér v pohřební službě Concordia	1. 4. 1939 (7 275 870)	dozorce ve věznici	člen SdP (neuvedena funkce, neuvedeno datum vstupu), člen NSSKK (vstup v roce 1939)	10. 7. 1945, dopaden na útěku	19. 12. 1946 (§§ 5, 10, 2)	ženatý (1 dítě), římskokatolické vyznání
František Mattl	24. 10. 1908	Jihlava	obuvník/dělník na drahách	1. 4. 1939 (7 096 320)	dozorce ve věznici		10. 11. 1945, v Horní Cerekvi	19. 12. 1946 (§§ 5, 2)	ženatý (1 dítě), římskokatolické vyznání

9. 2. Obrazová příloha ke čtvrté kapitole

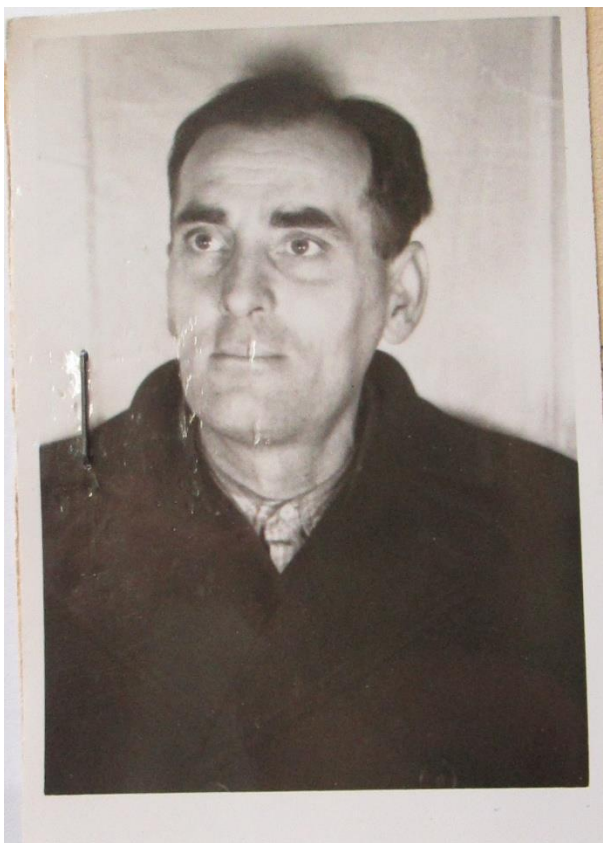
9. 2. 1. Fotografie vězeňských dozorců

Wilhelm Hýža (Zdroj: *NA-Praha, fond: Národní soud, sl. 316-81-2.*)

Franz Mattl (Zdroj: *ABS-Praha, sign. 305-338-6, f. 15.*)

Franz Mattl (Zdroj: NA-Praha, fond: Národní soud, sl. 316-81-2.)

Walter Bartl (Zdroj: ZAO-Olomouc, fond: MLS, č. kart. 180, sign. LS 190-47.)

9. 2. 2. Ukázky členských karet NSDAP

Kreis	Ortsgruppe und Wohnort	ab
Olm	OG.: Olmütz I	
Name: H y ž a Wilhelm		
Beruf: Dioner		
Wohnort: Olmütz, Böhmengasse 1		
Geb.-Datum: 26.8.1896		Geb.-Ort: Olmütz
Mitgl.-Nr. 7275870	Eintritt: 1 4 39	
PA.-Nr.	Geb.-Nr.	
Austritt:	Unbef. verzogen:	
Gestorben:	Ueberwiesen an Gau:	
Ausfluß:		

Členská karta Wilhelma Hýži (Zdroj: ABS-Praha, Kartotéka NSDAP).

Kreis	Ortsgruppe und Wohnort	ab
Olm	OG.: Iglau Olmütz II	RL. 25.2.42
Name: M a t t l Franz		
Beruf: Schuhm.		
Wohnort: Olmütz, Bahnhofstr. 5		
Geb.-Datum: 24.10.08		Geb.-Ort: Iglau
Mitgl.-Nr. 7 096 320	Eintritt: 1.4.39	
PA.-Nr.	Geb.-Nr.	
Austritt:	Unbef. verzogen:	
Gestorben:	Ueberwiesen an Gau:	
Ausfluß:		

Členská karta Franze Mattla (Zdroj: ABS-Praha, Kartotéka NSDAP).

Kreis	Ortsgruppe und Wohnort	ab
Eger	EOG.: Eger VI	28. JAN 1940
Name: Bartl Walter		
Beruf: Verw.-assistent		
Wohnort: Eger, Silostrasse 19		
Geb.-Datum: 27.8.1897 Geb.-Ort:		
Mitgl.-Nr. 6,437.896		Eintritt: 1.1.1938
P.N.-Nr.		Ed.N.-Nr.
Austritt:		Unbef. verzogen:
Gestorben:		Ueberwiesen an Gau:
Ausfluß:		

Členská karta Waltera Bartla (Zdroj: ABS-Praha, Kartotéka NSDAP).

Kreis	Ortsgruppe und Wohnort	ab
Hosta	EOG.: Mirau	
Name: Deutsch Josef		
Beruf: Oberwachtmeister		
Wohnort: Mirau, Kolonie 14		
Geb.-Datum: 5.3.1884 Geb.-Ort: Hohenstadt		
Mitgl.-Nr. 8107948		Eintritt: 1 12 40
P.N.-Nr.		Ed.N.-Nr.
Austritt:		Unbef. verzogen:
Gestorben:		Ueberwiesen an Gau:
Ausfluß:		

Členská karta Josefa Deutsche (Zdroj: ABS-Praha, Kartotéka NSDAP).

Kreis	Ortsgruppe und Wohnort	ab
Hosta	EWG.: Mürau	
Name: H a u p t J o s e f		
Beruf: Hilfsarbeiter		
Wohnort: Mürau - Möhrdörfl Nr.14		
Geb.-Datum: 15.11.1890 Geb.-Ort: Pirkelsdorf		
Mitgl.-Nr. 6 741796		Eintritt: 1. 11. 1938
P.N.-Nr.		Geb.Nr.
Austritt:		Unbef. verzogen:
Gestorben:		Ueberwiesen an Gau:
Ausfluß:		

Členská karta Josefa Haupta (Zdroj: ABS-Praha, Kartotéka NSDAP).

Kreis	Ortsgruppe und Wohnort	ab
Hosta	EWG.: Mürau	
Name: R a m e r t F r a n z,		
Beruf: Schlosser		
Wohnort: Mürau, Möhrdörfl 26		
Geb.-Datum: 23.8.1904 Geb.-Ort: Mürau		
Mitgl.-Nr. 6627806		Eintritt: 1. 11. 1938.
P.N.-Nr.		Geb.Nr.
Austritt:		Unbef. verzogen:
Gestorben:		Ueberwiesen an Gau:
Ausfluß:		

Členská karta Franze Rammerta (Zdroj: ABS-Praha, Kartotéka NSDAP).

9. 2. 3. Ukázka kmenového listu Josefa Deutsche

10

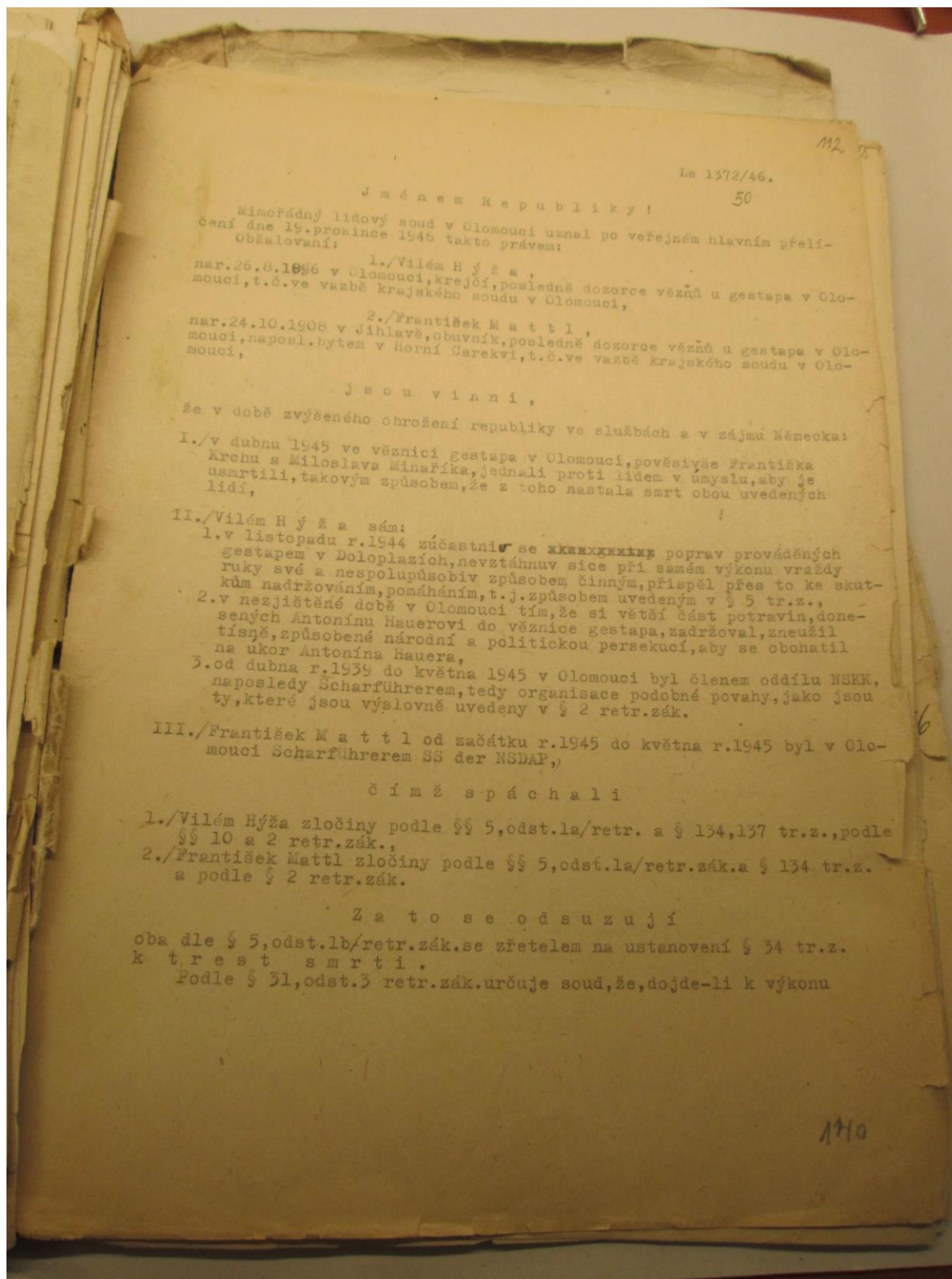
Unterabteilungs-Grundbuchblatt.

Assentiert durch das Ergänzungsbereichskommando (Truppenkörper oder Heeresanstalt)	Erscheint im Assentprotokolle	Hauptgrundbuchheft (Assentjahrgang)		1905	Blatt Nr. 527		
		Vor- und Zuname <i>Josef Deutsche</i>					
		Geburts-	ort	<i>Hohenstadt</i>	Heimatsberechtigt in	Ortsge- meinde	<i>Hohenstadt</i>
			bezirk	<i>Hohenstadt</i>		Bezirk	<i>Hohenstadt</i>
komitat	<i>Styrien</i>			Komitat	<i>Styrien</i>		
	Land	<i>Styrien</i>		Land	<i>Styrien</i>		
				Religion	<i>rum.</i>		
				Kunst- Gewerbe, sonstiger Lebens- beruf	<i>Landwirt</i>		
Assentiert am <i>4. April</i> 1905 <i>bei der Freiwilligkeit</i> nach der Losreihe auf drei Jahre in der <i>1. Linie</i> , sieben Jahre in der Reserve und zwei Jahre in der Landwehr, zum <i>Unter Regiment 1093</i>							
Eingereiht <i>am 1. Oktober 1905</i>							
Personbeschreibung.							
Haare	<i>schwarz</i>	Angesicht	<i>lang</i>	Geipft	<i>ja</i>		
Augen	<i>blau</i>	Besondere Merkmale		Spricht	<i>deutsch, böhmisch</i>		
Augenbrauen	<i>blond</i>	Etwaige Gebrechen	<i>müßig, schl. rum.</i>	Schreibt	<i>sch</i>		
Nase	<i>gerade</i>			Körpermaß in Meter	<i>1.65</i>		
Mund	<i>gerade</i>			Größenklasse der Fußbekleidung	<i>9</i>		
Kinn	<i>gerade</i>						
Veränderungen.							
Charge	Veränderung	im Jahre	am	Beschreibung			
<i>Infanterist</i>	eingeteilt	<i>1905</i>	<i>4/10</i>	zur 14. Feldkompagnie			
<i>~ ~ ~</i>	präsentiert	<i>~ ~ ~</i>	<i>16/10</i>	zur aktiven Dienstleistung			
<i>~ ~ ~</i>	beteiligt	<i>~ ~ ~</i>	<i>16/10</i>	mit dem Handgelde von 6 K			
				<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block; color: blue;"> Verwaltungs-Commission beim Cadre des Infanterie-Regiments Nr. 93 </div>			
<i>~ ~ ~</i>	<i>rumen</i>	<i>1906</i>	<i>8/18</i>	<i>zum Infanteristen mit 60%</i>			

Lag.-Nr. 48, B-9, Beil. 24. - C. Ueberreuth'sche Buchdruckerei (M. Saker) in Wien.

Kmenový list Josefa Deutsche (Zdroj: VÚA-VHA-Praha, sbírka kmenových listů)

9. 2. 4. Ukázka rozsudku

Rozsudek Franze Mattla a Wilhelma Hýži (Zdroj: fond Mimořádný lidový soud Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, Rozsudek Wilhelma Hýži a Franze Mattla, KS v Olomouci, f. 112.)

Anotace

Jméno a příjmení:	Anna Blatecká
Fakulta:	Filozofická fakulta
Katedra:	Historie
Vedoucí práce:	PhDr. Pavel Kreisinger
Rok obhajoby:	2016
Název práce:	Nacističtí vězeňští dozorcí před Mimořádným lidovým soudem v Olomouci
Název v angličtině:	Nazi prison guards before the Special People's Court in Olomouc
Anotace:	Práce se zabývá poválečným retribučním soudnictvím na Olomoucku, konkrétně fungováním Mimořádného lidového soudu v Olomouci, za kterýmžto účelem se pokouší analyzovat dva konkrétní procesy. Na jejich pozadí mapuje osudy šesti vězeňských dozorců, příslušníků olomouckého gestapa či zaměstnanců věznice Mírov. Dále také okrajově pojednává o letech válečných na Olomoucku a o místních odbojových aktivitách. Poskytuje též obecný úvod do problematiky poválečných retribucí jako takových.
Klíčová slova:	Nacističtí vězeňští dozorcí, věznice Mírov, odboj na Olomoucku, druhá světová válka, retribuce, mimořádné lidové soudy
Anotace v angličtině:	The paper deals with the issue of post-war retributive justice in the Olomouc region, namely with the functioning of the Special People's Court in Olomouc. For these purposes, it seeks to analyze two concrete cases heard by the Court and map out the fortunes of six prison guards who were either members of the Gestapo or employees of the Mírov prison. Furthermore, it briefly addresses the topic of local resistance movement and the question of how the War impacted upon the Olomouc region in general. A general introduction to the issue of retributive justice in post-war Czechoslovakia as such is also provided.
Anglická klíčová slova:	Nazi prison guards, Mírov prison, resistance movement in the Olomouc region, Second World War, retribution, Special People's Courts
Rozsah práce:	99 stran
Jazyk práce:	čeština